

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Προφορικότητα, Παράδοση και Σύλλογοι στο Ρουμλούκι της Μακεδονίας
(Η ερευνητική περίπτωση του συλλόγου «Το Ρουμλούκι»)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ

Του φοιτητή
Ανδρόνη Κυριάκου
ΑΕΜ: 1980

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΚΗ ΑΘΗΝΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Πρόλογος

Η πολυετής ενασχόλησή μου με τη μουσική με οδήγησε στο γεγονός να αντιληφθώ και να κατανοήσω τον πλουραλισμό στους τομείς, τα είδη και τα ρεύματα μουσικής που υπάρχουν. Εντούτοις, στο πέρασμα των ετών, πολλά στοιχεία και μουσικές τεχνотροπίες έχουν χαθεί ή αλλοιωθεί. Μέσα από τα μαθήματα που αφορούν στον τομέα της Εθνομουσικολογίας και πραγματοποιήθηκαν κατά τη φοίτησή μου στο τμήμα Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ, δόθηκε το έναυσμα ώστε να δημιουργηθεί μέσα μου η ανάγκη να συμβάλλω με τον δικό μου τρόπο στην αναβίωση και διατήρηση της μουσικής παράδοσης.

Η παρακάτω εργασία αναφέρεται στην προσωπική εμπειρία της έρευνας που πραγματοποίησα στην περιοχή του Ρουμλουκιού, με την καταλυτικής σημασίας συνεισφορά του Λαογραφικού Ομίλου Ντόπιων Αλεξάνδρειας και περιχώρων «Το Ρουμλούκι», σε συνδυασμό με τις ήδη προϋπάρχουσες εθνομουσικολογικές και λαογραφικές μελέτες καθώς και πηγές που αξιοποίησα.

Το συγκεκριμένο εγχείρημα ήταν δύσκολο ήδη από το ξεκίνημά του, λόγω της κατάστασης που έχει διαμορφωθεί εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού COVID – 19. Κατά συνέπεια, επειδή οι συνθήκες δεν επιτρέπουν τη δια ζώσης συνομιλία με τους ανθρώπους της περιοχής αλλά και την ευρύτερη επιτόπια έρευνα, οι σχετικές συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά και τηλεφωνικά. Επιπρόσθετα, η έρευνα στηρίχθηκε σε βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές και αναφορές, όπως επίσης και στο πλούσιο και πρωτογενές υλικό (έντυπο, ακουστικό, φωτογραφικό) που μου παρείχε ο λαογραφικός σύλλογος «Το Ρουμλούκι».

Είχα την ευκαιρία, έστω διαδικτυακά και τηλεφωνικά, να γνωρίσω τα μέλη του συλλόγου αλλά και γενικότερα κατοίκους της περιοχής, οι οποίοι με βοήθησαν στη συλλογή όλων των απαραίτητων πληροφοριών, έτσι ώστε να καταφέρω να σας παρουσιάσω το υλικό που αναπτύσσεται στην παρακάτω εργασία.

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε μια σειρά από συνεντεύξεις, με το χοροδιδάσκαλο, τον νυν αλλά και τον επίτιμο πρόεδρο του ομίλου, όπως επίσης και με παλαιότερα μέλη του συλλόγου. Στη συνέχεια, μου δόθηκε η δυνατότητα μέσα από το πλούσιο υλικό βιβλίων, λευκωμάτων και εικόνων που διατηρεί ο σύλλογος και το οποίο έλαβα ταχυδρομικά και διαδικτυακά, να παρατηρήσω και να καταγράψω τις τοπικές παραδόσεις της περιοχής σε συνάρτηση με το χρόνο. Ακολούθως, οι πηγές και η βιβλιογραφία που εκμεταλλεύτηκα με βοήθησαν στο να αντιληφθώ και να γνωρίσω καλύτερα την ταυτότητα της περιοχής του Ρουμλουκιού.

Επιλογικά, η παρούσα ερευνητική εργασία αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης που διερευνά, αφενός την ιδιαίτερη και πλούσια προφορικότητα και παράδοση της περιοχής της Αλεξάνδρειας και του Ρουμλουκιού και αφετέρου, την οργάνωση, λειτουργία και δράση του ιστορικού Λαογραφικού Ομίλου «Το Ρουμλούκι».

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση μιας διπλωματικής εργασίας είναι μια γοητευτική αλλά και επίμοχθη διαδικασία. Ειδικά, στην περίπτωση των λαογραφικών μελετών που προϋποθέτουν συστηματική έρευνα, οι απαιτήσεις είναι ιδιαίτερα αυξημένες. Για τη διαδικασία της έρευνας και της ολοκλήρωσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Κατσανεβάκη Αθηνά για τις ουσιώδεις συμβουλές και παρατηρήσεις της, αλλά και για την εμπιστοσύνη, ενθάρρυνση και καθοδήγησή της σε όλα τα στάδια της έρευνας και της συγγραφής. Από την πρώτη στιγμή της συνεργασίας με περιέβαλε με αγάπη και κατανόηση, ακόμη στις δύσκολες προσωπικές στιγμές.

Επιπρόσθετα, οφείλω θερμές ευχαριστίες στους κυρίους Σαμαρά Δημήτριο, Ματόπουλο Διονύσιο και Βαφόπουλο Αριστείδη, χοροδιδάσκαλο, επίτιμο και νυν πρόεδρο αντίστοιχα του Λαογραφικού Ομίλου Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι», καθώς επίσης στην κυρία Πανταζοπούλου Ελισάβετ, ταμία και παλιό μέλος του ομίλου, για την καθοριστική και πολύτιμη συνεισφορά τους στην πορεία της έρευνας. Συνέβαλαν τα μέγιστα με σκοπό να συνδεθώ και να έρθω σε ουσιαστική επαφή με την παράδοση της περιοχής και μου παρείχαν όλες εκείνες τις πληροφορίες που χρειάστηκα στο πλαίσιο αυτής της μελέτης ώστε να καταστεί εφικτή η περαιτέρω έρευνά μου.

Σημαντική είναι η συνεισφορά της μητέρας μου Χρυσάνθης και των φίλων μου Στέφανου και Δημοσθένη που βοήθησαν πρακτικά και ουσιαστικά στην ανεύρεση των κατάλληλων ανθρώπων, με τη συμβολή των οποίων έφτασε εις πέρας η συγκεκριμένη έρευνα στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας.

Παράλληλα, δεν μπορώ να παραλείψω όλους εκείνους τους καθηγητές και καθηγήτριες του τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ, που μου μετέφεραν πολύ σημαντικές γνώσεις στην πορεία των σπουδών μου, τις οποίες εκμεταλλεύτηκα για να χτίσω όλες εκείνες τις βάσεις που θα με βοηθήσουν στο πλαίσιο της μελλοντικής μου σταδιοδρομίας.

Τέλος, ένα τεράστιο ευχαριστώ οφείλω και στην οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση, την ενθαρρυντική στάση και κατανόηση σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στο τμήμα Μουσικών Σπουδών και στην ευρύτερη πορεία της ζωής μου, χωρίς την έμπρακτη στήριξη των οποίων, τίποτα από όλα αυτά δε θα ήταν εφικτό.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από δύο βασικούς άξονες. Πριν την επιμέρους παρουσίαση των βασικών μερών, διατυπώνονται οι σκοποί και οι στόχοι της εργασίας και παρουσιάζονται βασικοί ορισμοί και έννοιες στο πλαίσιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης που κρίνεται απαραίτητο να αποσαφηνιστούν για την κατανόηση των ζητημάτων που παρουσιάζονται στη συνέχεια. Στο θεωρητικό κομμάτι εξετάζεται και παρουσιάζεται μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση ο τρόπος προσέγγισης των ηθών, εθίμων και παραστατικών δρώμενων από την επιστήμη της λαογραφίας, αλλά και ως στοιχεία μιας ζώσας παράδοσης που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, στο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Πρώτο βασικό άξονα της εργασίας αποτελεί ο ρόλος των παραστατικών εθίμων και δρώμενων στην περιοχή του Ρουμλουκιού της Μακεδονίας και στην πόλη της Αλεξάνδρειας, πλήθος των οποίων έχουν χαθεί με την πάροδο του χρόνου, αφού σταδιακά εκλείπουν τα δεδομένα και οι συνθήκες χάρη στις οποίες αυτά δημιουργήθηκαν εξ αρχής. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιείται εκτενής αναφορά στα κύρια Ρουμλουκιώτικα αντέτια (έθιμα) όπως είναι «Τα Ρουγκάτσια», «Οι Λαζαρίνες» και το έθιμο του «Γάμου στο Ρουμλούκι». Έπειτα, παρουσιάζονται διάφορα ακόμη έθιμα («Γουρουνοχαρά», «Χελιδόνα», κλπ) που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των διάφορων εορτών του έτους όπως για παράδειγμα την περίοδο των Χριστουγέννων και του Πάσχα. Τα τελευταία χρόνια, η παρατηρούμενη αύξηση της αναβίωσης πλήθους τέτοιων πολιτιστικών δρώμενων στο Ρουμλούκι και ευρύτερα στην Ελλάδα είναι εντυπωσιακή. Για το λόγο αυτό, αναζητούνται μέσα από την έρευνα οι αιτίες που οδηγούν στην έξαρση αυτή, εξετάζοντας το ρόλο που διαδραματίζουν τα δρώμενα στην δημιουργία ή διατήρηση της τοπικής και εθνικής ταυτότητας. Με γνώμονα όλα τα παραπάνω, παρουσιάζονται αναλυτικά διάφορα έθιμα και δρώμενα με σκοπό το συσχετισμό τους με την καθημερινή ζωή και παράδοση των κατοίκων της περιοχής. Κατά συνέπεια, επιχειρείται να αναζητηθεί η συμβολή των πολιτιστικών δρώμενων αυτού του είδους στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ταυτότητας των ανθρώπων που μετέχουν καθ' οποιονδήποτε τρόπο σε αυτά.

Δεύτερο βασικό άξονα την παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση και καταγραφή των στοιχείων λειτουργίας και δομής των λαογραφικών συλλόγων της περιοχής του Ρουμλουκιού. Αρχικά, πραγματοποιείται εισαγωγική αναφορά και ανάλυση της έννοιας του χορού, με βάση την ιστορική του διαδρομή στην Ελλάδα. Η έννοια της παράστασης και η διδασκαλία του χορού οδήγησαν στην εμφάνιση των πολιτιστικών συλλόγων σε όλη την επικράτεια και στην καθιέρωσή τους ως φορείς της λαογραφίας και παράδοσης, με έντονο το στοιχείο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Η μελέτη και ανάλυση του εν λόγω θέματος εμβαθύνεται μέσω της ερευνητικής περίπτωσης του Λαογραφικού Ομίλου Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι». Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την μελέτη περίπτωσης του εν λόγω συλλόγου, παρουσιάζεται η ιστορική του διαδρομή από την ίδρυση μέχρι σήμερα, ο τρόπος λειτουργίας του, καθώς και η συμμετοχή του σε δρώμενα και έθιμα που τελούνται στην Αλεξάνδρεια και στην εν γένει περιοχή του Ρουμλουκιού. Παράλληλα, μέσω των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν, δόθηκε η ευκαιρία για περαιτέρω λεπτομερή καταγραφή των δράσεων του συλλόγου, ως φορέα διατήρησης και μετάδοσης της προφορικότητας και παράδοσης της υπό μελέτη περιοχής.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας εντοπίζουν, μεταξύ άλλων, τις συνέπειες της συνέχισης των αναπαραστατικών δρώμενων στην πνευματική ζωή των συμμετεχόντων αλλά και τους προβληματισμούς που προκύπτουν για τη σωστή διαχείρισή τους από τους αρμόδιους φορείς. Τέλος, παρουσιάζονται το παράρτημα της εργασίας με το υλικό των συνεντεύξεων και το φωτογραφικό υλικό για τα έθιμα και δρώμενα που αναφέρονται, όπως επίσης και τα συμπεράσματα της έρευνας μέσω της καταγραφής των απαντήσεων που δόθηκαν στο πλαίσιο των συνεντεύξεων. Ακόμη, παρατίθενται ορισμένοι προβληματισμοί που προέκυψαν και ίσως χρήζουν κάποιας περαιτέρω μελλοντικής διερεύνησης.

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεφάλαιο 1: Σκοποί και διάρθρωση της εργασίας – Βιβλιογραφική Επισκόπηση – Ορισμοί.....	10
1.1 Γενικός σκοπός και ειδικοί στόχοι.....	10
1.1.1 Μεθοδολογία της έρευνας.....	10
1.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση – Λαογραφία και ταυτότητα.....	11
1.3 Ορισμοί και έννοιες	12
1.3.1 Επιτόπια έρευνα.....	12
1.3.2 Μουσικοχορευτική παράδοση.....	12
1.3.3 Προφορικότητα.....	12
1.3.4 Οι έννοιες Φολκλόρ και Φολκλωρισμός.....	12
I) Φολκλόρ.....	13
II) Φολκλωρισμός.....	13

ΜΕΡΟΣ Α' – ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ

Κεφάλαιο 2: Ρουμλούκι – Ο τόπος και η ιστορία του.....	14
2.1 Η περιοχή του Ρουμλουκιού.....	14
2.1.1 Γεωγραφική, ιστορική και εθνολογική αναφορά για το Ρουμλούκι.....	14
2.1.2 Η σύνθεση και η καταγωγή του γηγενούς ρουμλουκιώτικου πληθυσμού.....	15
2.1.3 Ασχολίες και εργασίες στο Ρουμλούκι.....	16
2.2 Η κοινωνική οργάνωση του Ρουμλουκιού – Κοινότητες και κοινωνικές τάξεις.....	18
2.3 Η οικογένεια στο Ρουμλούκι.....	19
2.4 Η θέση της γυναίκας στη ρουμλουκιώτικη κοινωνία.....	19
2.5 Το γλωσσικό ιδίωμα του Ρουμλουκιού – Βασικά χαρακτηριστικά της ρουμλουκιώτικης ντοπιολαλιάς.....	20
2.6 Το Ρουμλούκι στη σημερινή εποχή.....	20

Κεφάλαιο 3: Τα κύρια Ρουμλουκιώτικα Αντέτια (ήθη και έθιμα).....	21
3.1 Το γαμήλιο έθιμο – Ο γάμος στο Ρουμλούκι.....	21
3.1.1 Γενικά στοιχεία.....	21
3.1.2 Τελετουργικά στοιχεία και έθιμα του γάμου.....	22
I) Η προετοιμασία.....	22
II) Η ημέρα του γάμου.....	23
III) Μετά την τελετή.....	24
3.2 Τα αγορίστικα έθιμα του Ρουμλουκιού – Τα Ρουγκάτσια.....	26
3.2.1 Η γεωγραφική ανίχνευση του εθίμου.....	26
3.2.2 Τα Ρουγκάτσια στο Ρουμλούκι – Η προετοιμασία των ρουγκατσιάρηδων.....	27
3.2.3 Η τέλεση του εθίμου.....	27
3.2.4 Προέλευση της λέξης και του εθίμου Ρουγκάτσια - Αναλυτική Προσέγγιση.....	30
3.3 Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία του Ρουμλουκιού.....	33
3.3.1 Η προετοιμασία της γυναίκας για την είσοδό της στην ενηλικίωση και στο γάμο.....	33
3.3.2 Η φωνητική και χορευτική παράδοση των γυναικών στο Ρουμλούκι.....	33
3.4 Οι Λαζαρίνες.....	34
3.4.1 Γενικά στοιχεία – Η προέλευση εθίμου.....	34
3.4.2 Η προετοιμασία του εθίμου.....	35
3.4.3 Η τέλεση εθίμου.....	35
Κεφάλαιο 4: Τα Ρουμλουκιώτικα Αντέτια (ήθη και έθιμα) για διάφορες γιορτές του χρόνου μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα και τις συνεντεύξεις.....	37
4.1 Άγιος Νικόλαος (6 Δεκεμβρίου).....	37
4.2 Τα έθιμα των Χριστουγέννων.....	38
4.2.1 23 – 25 Δεκεμβρίου.....	38
4.2.2 Τα Κόλιντα.....	39

4.2.3 Η Γρουνοχαρά (26 - 27 Δεκεμβρίου).....	39
4.3 Τα έθιμα της Πρωτοχρονιάς.....	40
4.4 Τα έθιμα των Φώτων.....	41
4.5 Πασχαλινά έθιμα.....	42
4.6 Της Παναγίας (15 Αυγούστου).....	44
4.7 Του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου) – Έθιμα για τη σπορά.....	45
4.8 Η Χελιδόνα (1 Μαρτίου).....	45
4.9 Η Πρωτομαγιά.....	46
4.10 Τα Κλήδονα (23 – 24 Ιουνίου).....	46
Κεφάλαιο 5: Η Ρουμλουκιώτικη ενδυματολογία – Η ταξινόμησή της μέσα από τη βιβλιογραφία και το φωτογραφικό αρχείο του Ομίλου «Το Ρουμλούκι».....	48
5.1 Η γυναικεία φορεσιά.....	48
5.1.1 Γενικά στοιχεία – Ιστορική αναφορά.....	48
5.1.2 Η περιγραφή της γυναικείας φορεσιάς.....	49
5.1.3 Τα μέρη της γυναικείας φορεσιάς.....	51
5.2 Η ανδρική φορεσιά.....	57
5.2.1 Γενικά στοιχεία – Ιστορική αναφορά.....	57
5.2.2 Η περιγραφή της ανδρικής φορεσιάς.....	58
5.2.3 Τα μέρη της ανδρικής φορεσιάς.....	59

ΜΕΡΟΣ Β' - ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ
Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ «ΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ»

Κεφάλαιο 6: Ο χορός στην Ελλάδα.....	64
6.1 Η μελέτη του χορού.....	64
6.1.1 Ο χορός και η χορευτική παράσταση.....	64
6.1.2 Η έννοια «παράσταση» - Οι παραστάσεις ελληνικού χορού.....	64
6.1.3 Η πολιτική της επιτέλεσης.....	65

6.2 Η πορεία στο χρόνο.....	66
6.2.1 Γενικά στοιχεία – Ιστορική επισκόπηση.....	66
6.2.2 Η διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού.....	67
6.2.3 Ο δημοτικός χορός στην ελληνική κοινωνία.....	68
6.2.4 Ο χορός σήμερα – Αντιλήψεις και απόψεις.....	69
Κεφάλαιο 7: Χορευτικοί σύλλογοι: Η ερευνητική περίπτωση του Λαογραφικού Ομίλου «Το Ρουμλούκι».....	70
7.1 Ο Σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας.....	70
7.2 Οι χορευτικοί σύλλογοι της περιοχής του Ρουμλουκιού.....	71
7.2.1 Στοιχεία λειτουργίας των χορευτικών συλλόγων.....	71
7.2.2 Οργάνωση των χορευτικών συλλόγων.....	71
7.2.3 Δράση και δραστηριότητες των συλλόγων.....	72
7.3 Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι».....	73
7.3.1 Εισαγωγή – Γενικά Στοιχεία.....	73
7.3.2 Τα κριτήρια κατάταξης των χορευτών στα τμήματα του συλλόγου.....	75
7.3.3 Η πορεία στο χρόνο – Η ίδρυση – Τα πρώτα χρόνια.....	75
7.3.4 Δράσεις - Σημαντικά γεγονότα.....	78
I) Οριστικοποίηση της ημερομηνίας απελευθέρωσης του Γιδά.....	78
II) Διοργάνωση Εκδηλώσεων – Τα «Ρουμλουκιώτικα».....	79
III) Συμμετοχή σε φεστιβάλ.....	79
IV) Ο Όμιλος στο εξωτερικό – Οι τηλεοπτικές εμφανίσεις.....	81
V) Αναβίωση εθίμων.....	82
7.3.5 Η παράδοση στο Ρουμλούκι μέσα από τη δράση του Ομίλου.....	83
Κεφάλαιο 8: Συμπεράσματα.....	84
Παράρτημα Α' – Ερωτηματολόγιο.....	86

Παράρτημα Β' – Συνεντεύξεις	87
I) Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο και τον κ. Σαμαρά Δημήτριο.....	87
II) Συνέντευξη με τον κ. Γιοβανόπουλο Γεώργιο.....	90
III) Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη.....	91
Παράρτημα Γ' – Φωτογραφικό υλικό.....	92
Βιβλιογραφικές Πηγές.....	103
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	106

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεφάλαιο 1^ο

Σκοποί και διάρθρωση της εργασίας – Βιβλιογραφική Επισκόπηση - Ορισμοί

1.1 Γενικός Σκοπός και Ειδικοί Στόχοι

1.1.1 Μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα διπλωματική εργασία χαρακτηρίζεται στο σύνολό της από το συνδυασμό της βιβλιογραφικής έρευνας και από τις αλληλεπιδράσεις των αστικών, λαογραφικών, κοινωνιολογικών και εθνομουσικολογικών φαινομένων, καθώς επίσης και από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με την πολύτιμη συνεισφορά του Λαογραφικού Ομίλου Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι» σε όλους τους τομείς.

Λόγω των πρωτόγνωρων συνθηκών που βιώνουμε σε παγκόσμια κλίμακα από τις αρχές του 2019 εξαιτίας του ιού Covid – 19 και των μέτρων απαγόρευσης της πολιτείας με γνώμονα τη διαφύλαξη της δημόσιας, δεν ήταν εφικτή η πραγματοποίηση ενδεδειγμένης έρευνας που επρόκειτο να υλοποιηθεί υπό κανονικές συνθήκες. Συνεπώς, με βάση και το αίσθημα της ατομικής ευθύνης, προτιμήθηκε η διαδικασία διαδικτυακών και τηλεφωνικών συνεντεύξεων με τα εξέχοντα μέλη του Δ.Σ. του Λαογραφικού Ομίλου Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι», ενώ πέρα από τη λεπτομερή βιβλιογραφική έρευνα, ο όμιλος μου προσέφερε ταχυδρομικά το μεγαλύτερο μέρος του έντυπου και φωτογραφικού αρχείου που διαθέτει. Με τον τρόπο αυτό, πραγματοποιήθηκε η λεπτομερής καταγραφή αφενός της ιστορικής διαδρομής, της οργάνωσης, της συνεισφοράς και της δράσης του συλλόγου και αφετέρου, ο συσχετισμός αυτών των διαδικασιών και η σύνδεσή τους με τα ήθη, τα έθιμα, την παράδοση και την προφορικότητα της περιοχής του Ρουμλουκιού.

Παράλληλα, σημαντικό ρόλο στη διάρθρωση αυτής της μελέτης διαδραμάτισαν και οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν. Παρότι δεν ήταν εφικτή η δια ζώσης διαδικασία των συνεντεύξεων για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, είχα την ευκαιρία, την τιμή και την ιδιαίτερη χαρά να συνομιλήσω με ανθρώπους που πρόθυμα μου έδειξαν εμπιστοσύνη, με βοήθησαν και με καθοδήγησαν με σκοπό να έρθω σε ουσιαστική επαφή και σύνδεση με την πλούσια παράδοση της περιοχής του Ρουμλουκιού και της πόλης της Αλεξάνδρειας. Ειδικότερα, στις συνεντεύξεις ακολούθησα μια πιο μέση προσέγγιση σε σχέση με τη δόμηση του ερωτηματολογίου με στόχο την απόδοση καλύτερων αποτελεσμάτων. Οι ερωτήσεις που διαμόρφωσα κατά τις συνεντεύξεις ήταν ανοιχτού τύπου και είχαν βιωματικό χαρακτήρα, με σκοπό να προσεγγίσω μια πιο φιλική συζήτηση με τους συμμετέχοντες, ώστε να εξασφαλιζόταν μια πιο ευχάριστη ροή χωρίς το αίσθημα της τυπικής και ταυτόχρονα διαδικαστικού τύπου συνομιλίας. Εντούτοις, καλύφθηκαν στο έπακρο όλες οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου που συντάχθηκε πριν τη διαδικασία των συνεντεύξεων.

Αναφορικά με τη μελέτη της μουσικοχορευτικής παράδοσης του Ρουμλουκιού αλλά και της εξέλιξής της στο αστικό πλαίσιο, αντλήθηκαν στοιχεία από τις σημαντικότερες προϋπάρχουσες λαογραφικές μελέτες. Μελέτες και πηγές που αξιοποιήθηκαν όπως αυτές του Πανταζόπουλου, 2001, *Τ' Αντέτια μας: Ήθη και έθιμα από το Ρουμλούκι* αλλά και του Γ. Μελίκη (1985) *Τα λαογραφικά της Μελίκης* αποτελούμενη από μια συλλογή 5 τόμων, συνέβαλαν στο μέγιστο για την εκπόνηση της εργασίας. Τέλος, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που υπάρχουν στην εποχή μας, οι οποίες μετασχηματίζουν και αλλάζουν τη μουσικοχορευτική παράδοση και προφορικότητα, στόχος της έρευνας είναι να επαναδιατυπωθούν θεμελιώδη στοιχεία του πολιτισμού που υπήρχαν στο παρελθόν και με το πέρασμα των γενεών χάνουν τη λειτουργικότητα τους.

1.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση – Λαογραφία και ταυτότητα

Μέσα από την ιστορική αναδρομή της βιβλιογραφικής προσέγγισης των ποικίλων δρώμενων, όπως αυτά τελούνταν στην αρχική τους μορφή και στην αναβίωση τους στην συνέχεια, επιχειρείται να διαπιστωθεί πώς τα ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της εκάστοτε εποχής διαμορφώνουν τόσο τον τρόπο μελέτης τους, όσο και τον τρόπο τέλεσης τους. (McCollum, Hebert, 2014, σ. 39-40). Συγκεκριμένα, μέσα από την διαδικασία αυτή διαπιστώνεται πως η μελέτη των εθίμων αυτών αρχικά συσχετίστηκε κυρίως με την επιστήμη της λαογραφίας, ενώ με την πάροδο του χρόνου εντάχθηκε στο πιο σύγχρονο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. (Barz, Cooley, 1997, σ. 28). Έτσι, επιχειρείται να αναγνωριστεί η συμβολή της τέλεσης των εν λόγω δρώμενων στην διαμόρφωση μίας ενιαίας τοπικής και εθνικής ταυτότητας, αλλά και στην σημασία διατήρησης αυτής στις μέρες μας. (Nettl, 2005). Είναι γεγονός ότι η περιγραφή των διαφόρων ηθών και εθίμων ξεκίνησε πολύ νωρίς, αφού ήδη στην αρχαία Ελλάδα έγινε ανεπιτήδευτα από τους πρώτους συγγραφείς και φιλοσόφους, όπως ο Αριστοτέλης, που είναι ο πρώτος που προσπαθεί να εντοπίσει το νόημα των διάφορων μύθων και να αξιολογήσει το «κριτικό πνεύμα του λαού». Επίσης, ο επικός ποιητής Όμηρος, με τις περιγραφές στα έπη του μας ενημερώνει για τοπικά, αλλά και ξενόφερτα έθιμα.

Η διερεύνηση των εθίμων και τραγουδιών του κάθε τόπου, οδήγησε στο έργο του Ν. Πολίτη, ο οποίος εισήγαγε την έννοια της λαογραφικής επιστήμης που εξέφραζε απόλυτα τον νεοελληνικό ψυχισμό. Έτσι, η ελληνική λαογραφία, όπως αυτή διαμορφώθηκε την εποχή αυτή από τον ονομαζόμενο «πατέρα» της, Ν. Πολίτη, κατάφερε να προσεγγίσει επίσημα και να καταγράψει διάφορες πτυχές της ζωής ενός λαού με όλες της εκδηλώσεις της, που αφορούν τόσο στον υλικό, όσο και στον πνευματικό του κόσμο. (Λουκάτος, 1978, σ. 54-56). Το έργο αυτό ενισχύθηκε και μέσα από την ίδρυση της «Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας» το 1908 από τον ίδιο, αλλά και του «Λαογραφικού Αρχείου» το 1918. Ο Πολίτης, ακολούθησε την κυρίαρχη τάση της εποχής και για τον λόγο αυτό, χρησιμοποίησε αφενός την ιστορική μέθοδο στην έρευνα του προσπαθώντας να υπηρετήσει το πατριωτικό του χρέος και να αποδείξει την «αδιάσπαστη συνέχεια του ελληνικού έθνους», χωρίς ωστόσο να φτάσει στα όρια του εθνικισμού και αφετέρου την συγκριτική μέθοδο, η οποία ακολουθείται κατεξοχήν από την επιστήμη της εθνομολογίας (Κυριακίδου-Νέστορος, 2007, σ. 97-100). Στην περίοδο που ακολούθησε μετά την Μικρασιατική Καταστροφή (1922), με την άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα παρατηρήθηκε μια αναζωπύρωση του λαογραφικού ενδιαφέροντος αφού εισήχθησαν νέα θέματα φερμένα από τους τόπους που είχαν αφήσει πίσω τους. Ακολούθως, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος με τις καταστροφές που επέφερε και την αλλοίωση της καθημερινής ζωής στην Ελλάδα έφερε για μια ακόμη φορά (μετά το τέλος του, το 1944) στην επιφάνεια την ανάγκη των Ελλήνων λαογράφων να στραφούν στην επιστήμη τους προσπαθώντας να περισώσουν ότι μπορούν από τον υπό εξαφάνιση παραδοσιακό πολιτισμό της χώρας. (Λουκάτος, 1978, σ. 67-71).

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το ενδιαφέρον της λαογραφικής επιστήμης επικεντρώνεται στον τρόπο προσέγγισης (θεωρητικά μοντέλα) και στην διεύρυνση της θεματολογίας της λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τα δρώμενα, τις τελετουργίες, τα ήθη και έθιμα του αγροτικού κόσμου, όπως γινόταν μέχρι τότε, αλλά και αυτά των ανθρώπων των άστεων και των προσφύγων που είχαν εγκατασταθεί στη χώρα. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στην αύξηση του πληθυσμού των πόλεων, στην ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, πέραν της αγροτικής ζωής που μέχρι τότε κυριαρχούσε στην Ελλάδα, καθώς και στην παρουσία νέων υλικών, τρόπων ζωής, ακόμη και νοοτροπίας στις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις (Λουκάτος, 1978, σ. 79-80).

Σύμφωνα με τις ταξινομήσεις των διαφόρων λαογράφων, τα έθιμα που τελούνται κατά την διάρκεια του λεγόμενου Δωδεκαήμερου, που ορίζεται χρονικά από την παραμονή των Χριστουγέννων (24 Δεκεμβρίου) έως και την ημέρα των Θεοφανείων (7 Ιανουαρίου), μέσα στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το έθιμο των Ρουγκατσιών, στο οποίο μεταξύ άλλων θα γίνει εκτενής αναφορά στην παρούσα εργασία, ανήκουν α) στην ειδική εθμική λατρεία και συγκεκριμένα στα περιοδικά λατρευτικά έθιμα, σύμφωνα με το ταξινομικό σύστημα του Πολίτη (Λουκάτος, 1978, σ. 261-272), β) στα ειδικά περιοδικά έθιμα που τελούνται σε συγκεκριμένες μέρες του χρόνου στο γενικότερο πλαίσιο

της λαϊκής λατρείας και γ) στα έθιμα του λαϊκού εορτολογίου στο πλαίσιο της θρησκείας (λαϊκής πίστης και λατρείας).

Γίνεται προφανές από τα όσα ήδη έχουν αναφερθεί αλλά και από όσα θα ακολουθήσουν σχετικά με την προσέγγιση της επιστήμης της λαογραφίας στις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα, ότι οι λαογράφοι και μελετητές που ασχολήθηκαν με αυτά, είχαν σαν βασικό σκοπό της έρευνάς τους την ανίχνευση της καταγωγής τους, την καταγραφή των τοπικών παραδόσεων και την συμβολή τους στην δημιουργία και ενίσχυση της τοπικής και εθνικής ταυτότητας, μέσω των οποίων θα μπορούσε να εξασφαλιστεί η εθνική υπόσταση του λαού και να δημιουργηθεί ο πολιτισμός του μέλλοντος.

1.3 Ορισμοί και έννοιες

1.3.1 Επιτόπια έρευνα

Η επιτόπια έρευνα πεδίου θεωρείται ως ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία που έχουμε στη διάθεσή μας στον τομέα της εθνομουσικολογίας. Κρίνεται απαραίτητη για τη συλλογή δεδομένων (ποσοτικών, ποιοτικών, εθνογραφικών κ.ά.) υψηλής οικολογικής εγκυρότητας από το πεδίο, τα οποία μας επιτρέπουν να εμβαθύνουμε σε ερευνητικά ερωτήματα που μας απασχολούν, και τα οποία δεν μπορούν να αποκτηθούν με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Η επεξεργασία και ανάλυση αυτών των δεδομένων μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε, ή και να επαναπροσδιορίσουμε τις αρχικές μας εκτιμήσεις σχετικά με το αντικείμενο της έρευνάς μας, να γνωρίσουμε νέες πτυχές αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ανθρώπους και τη μουσική, όπως και να ανακαλύψουμε πολιτισμικές προσεγγίσεις οι οποίες μπορεί να καταρρίψουν οτιδήποτε εμείς θεωρούμε δεδομένο ως εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή.

1.3.2 Μουσικοχορευτική παράδοση

Ως μουσικοχορευτική παράδοση ορίζουμε την εντόπια πολιτισμική δημοτική παραδοσιακή δημιουργία τραγουδιών και χορών, αλλά και τραγούδια και χορούς από άλλες περιοχές που έχουν ενσωματωθεί μέσα στο εθιμοτυπικό λειτουργικό πλαίσιο. Επίσης, με τον όρο μουσική παράδοση αναφερόμαστε στην παράδοση παραδεδωμένων ιδεών, μουσικών πρακτικών και τεχνικών και αισθητικών προτιμήσεων. Μια παράδοση ζώσα και ενεργή, η οποία λειτουργεί μέσα στο πραγματικό κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. (Κάβουρας, 2010, σ. 189-190).

1.3.3 Προφορικότητα

Ο όρος της προφορικότητας χρησιμοποιείται ως συνώνυμος της λαϊκής παράδοσης. Μια συνώνυμη λέξη θα μπορούσε να ήταν ο όρος φολκλόρ, χωρίς να συμπεριλάβουμε την αρνητική έννοια που έχει πάρει στις μέρες μας. Σύμφωνα με τον Παύλο Κάβουρα «*Είναι το σύνολο όλων των άγραφων παραδόσεων, δοξασιών, θρύλων, γνωμικών, εθίμων κλπ. ενός πολιτιστικού μορφώματος (culture)*» (2010, σ. 29). Έτσι, το σύνολο των παραδόσεων της περιοχής, μας απασχολεί ως λειτουργικό πλαίσιο επιτέλεσης της παραδοσιακής μουσικής και του χορού.

1.3.4 Η έννοιες Φολκλόρ και Φολκλωρισμός

Αναφορικά με τις συγκεκριμένες έννοιες, έχει επιχειρηθεί εδώ και πολλά χρόνια η αποσαφήνισή τους με την τοποθέτησή τους στο ιστορικό και ιδεολογικό πλαίσιο ανάδυσής τους. Κομβικό σημείο στην προσπάθεια εντοπισμού κοινών παραμέτρων των δύο φαινομένων αποτελεί η έννοια της παράδοσης. Συγκεκριμένα, τρόποι ιδεολογικής αλλά και πολιτικής της διαχείρισης επηρέασαν και συνεχίζουν να επηρεάζουν το ευρύτερο κοινωνικό σκηνικό μέσα στο οποίο η παράδοση καλείται να παίξει τον εκάστοτε νοούμενο ρόλο της. (Κάβουρας, 2010, σ. 89-92).

I) Φολκλόρ

Για τους φολκλοριστές/λαογράφους, το *φολκλόρ* αφορά την έννοια της παράδοσης. Μιας παράδοσης αυτής καθαυτής, στην περίπτωση μας, της μουσικής παράδοσης, δηλαδή των παραδεδωμένων ιδεών, μουσικών πρακτικών και τεχνικών, καθώς και αισθητικών προτιμήσεων. Μιας παράδοσης που βρίσκεται μέσα στο πραγματικό κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Σύμφωνα με τον Ελβετό λαογράφο Ueli Gyt, εμφανίζονται εσωτερικές διαφοροποιήσεις στην προσέγγιση της έννοιας του *φολκλόρ* σε διαφορετικά γεωγραφικά και εθνικά πλαίσια. Πιο συγκεκριμένα, για τον αγγλόφωνο χώρο, το *folklore* σημαίνει λαϊκές παραδόσεις και, ταυτόχρονα, την επιστήμη που συνδέεται με αυτές, δηλαδή, τη λαογραφία (*folklore studies*). (Stobart, 2008, σ. 45). Για το γερμανόφωνο χώρο, η έννοια της (*die*) *Folklore* περικλείει ήθη και έθιμα, παραδοσιακή μουσική και χορό, καθημερινή γνώση και πρακτικές. Στη Γαλλία και στην Ιταλία, ο όρος αφορά τόσο την παραδοσιακή κουλτούρα όσο και την επιστήμη που ασχολείται με αυτήν, δηλαδή τη λαογραφία. Στο σκανδιναβικό χώρο, το *folklore* σχετίζεται κυρίως με την προφορική κουλτούρα. Συνεπώς, το *φολκλόρ* μοιάζει να ταυτίζεται με την έννοια της λαϊκής παράδοσης – τουλάχιστον όπως ο όρος νοηματοδοτείται στην ελληνική γλώσσα. (Κάβουρας, 2010, σ. 89).

II) Φολκλορισμός

Σύμφωνα με τους κλασικούς θεωρητικούς του *φολκλορισμού*, όπως ο Hans Moser, ο *φολκλορισμός* ορίζεται ως αυτό που συμβαίνει όταν η λαϊκή κουλτούρα μεταδίδεται και επιτελείται από δεύτερο χέρι (Moser 1962:180) *in der vermittlung und vorführung*... Ο Moser επηρεάζεται από το κλίμα της εποχής του (Γερμανία, δεκαετία 1960), όπου η δημοτικότητα των φολκλορικών παραστάσεων μοιάζει να αυξάνει σε πολύ μεγάλο βαθμό. Μια ακόμη διάσταση του φαινομένου του *φολκλορισμού*, τον θεωρεί συνδεδεμένο με την ανάπτυξη του τουρισμού. Σύμφωνα με το Νορβηγό λαογράφο Velure (1972), ο όρος *φολκλορισμός*, περικλείει τις πρακτικές εκείνες που προορίζουν την παραδοσιακή κουλτούρα (μουσική/χορός) για τουριστική κατανάλωση. Για την ελληνική περίπτωση συγκεκριμένα, ο όρος *φολκλορισμός*, πρωτοσυζητείται από το λαογράφο Μερακλή στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ο μελετητής αυτός, συνδέει το φαινόμενο του φολκλορισμού με την αστικοποίηση, δηλαδή με τη συγκέντρωση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα, καθώς, όπως λέει ο ίδιος, «η αναβίωση παραδοσιακών εθίμων οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στο ενδιαφέρον των αστών για την ύπαιθρο και για το παρελθόν». (Κάβουρας, 2010, σ. 91).

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τους μελετητές, ο *φολκλορισμός* βρίσκεται εκτός πλαισίου, πρόκειται, στην ουσία, για στρατηγικές διαχείρισης και ερμηνείας μιας συγκεκριμένης παράδοσης. Ο *φολκλορισμός* δημιουργεί το περιεχόμενό του μέσω της συνειδητής επιλογής στοιχείων της παραδοσιακής κουλτούρας και απόρριψης κάποιων άλλων. Σύμφωνα με τα παραπάνω, θα έπρεπε σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι η τρέχουσα νεοελληνική χρήση του όρου *φολκλόρ* ταυτίζεται με το περιεχόμενο της έννοιας του *φολκλορισμού*, γεγονός που εξηγεί την περιορισμένη χρήση του όρου *φολκλορισμός*. (Κάβουρας, 2010, σ. 95).

ΜΕΡΟΣ Α' – ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ

Κεφάλαιο 2^ο

Ρουμλούκι: Ο τόπος και η ιστορία του

2.1 Η περιοχή του Ρουμλουκιού

2.1.1 Γεωγραφική, ιστορική και εθνολογική αναφορά για το Ρουμλούκι

Ρουμλούκι ονομάζονταν μέρος της μεγάλης προσχωσιγενούς πεδιάδας της Θεσσαλονίκης, που δημιουργήθηκε από τις συνεχείς προσχώσεις των ποταμών Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα. Είχε ως φυσικά του όρια μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα από την ανατολή τον ποταμό Λουδία με τις εκβολές του, από τη δύση τους πρόποδες του Βερμίου (τα όρια της πόλεως της Βέροιας), νότια τα υψώματα των Πιερίων και βόρεια τη λίμνη των Γιαννιτσών (Βάλτο). Στη σημερινή εποχή και μετά την αποξήρανση της λίμνης των Γιαννιτσών αποτελεί τμήμα του κάμπου της Ημαθίας, που διασχίζει ο ποταμός Αλιάκμονας. Στην περιοχή αυτή δόθηκε η προσωνυμία "Ρουμλούκι" ή "Ουρουμλούκ" από τους πρώτους Οθωμανούς κατακτητές λόγω του ανόθευτου ντόπιου ελληνικού πληθυσμού. Ως λέξη προέρχεται από τη σύνθεση δύο τούρκικων λέξεων 1. Ρουμ (Rum), που σημαίνει Έλληνας-Ρωμίος και 2. Λουκ (Luc), κτητική κατάληξη ή επιθετικός προσδιορισμός. Δηλαδή, "Ρουμλούκι" σημαίνει χώρα ή τόπος που κατοικείται, έχει Έλληνες Χριστιανούς Ορθόδοξους κατοίκους, όπως και η Ρούμελη, Ρωμυλία. Στο Ρουμλούκι παρατηρήθηκε μόνιμη εγκατάσταση ανθρώπων ήδη από τους νεολιθικούς χρόνους. Αυτό φαίνεται από τον νεολιθικό οικισμό στην Τούμπα της Νέας Νικομήδειας (Μπρασιάτες), που είχε ζωή περίπου από το 7000 π.Χ. μέχρι το 5000 π.Χ. και αποτελεί έναν από τους παλαιότερους οργανωμένους οικισμούς της Ευρώπης. Όμως, και κατά την εποχή του σιδήρου έχουμε την παρουσία οικισμών στο Ρουμλούκι, όπως μας δείχνουν οι τάφοι της πρώιμης εποχής του σιδήρου, που ανακαλύφθηκαν στο προϊστορικό νεκροταφείο της Βεργίνας (Μπάρμπες – Κούτλες) αλλά και η ανακάλυψη ενός οικισμού στην περιοχή της Κυψέλης.

Με την ονομασία "Ημαθία" ή "Ερατεινή Ημαθία" γνωρίζει την περιοχή ο Όμηρος και την αναφέρει να γειτονεύει με την Πιερία. Η λέξη Ημαθία προέρχεται, σύμφωνα με γλωσσολόγους, από το άμαθος – ψάμαθος – σάμαθος και σημαίνει περιοχή άμμου. Η υποχώρηση της θάλασσας από την περιοχή της Ημαθίας με την πάροδο των αιώνων και η σταδιακή μετατροπή της από αμμουδερή γη σε εύφορη πεδιάδα, λόγω της επίστρωσης με πλούσια λάσπη που απόθεταν τα ποτάμια της περιοχής σε περιόδους πλημμύρων, είναι κάποιοι από τους λόγους δημιουργίας του σημερινού γόνιμου κάμπου του Ρουμλουκιού. (Μοσχόπουλος, 1985, σ. 32-35).

Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκε στην περιοχή μία από τις παλαιότερες πόλεις των Μακεδόνων, η Άλωρος, στην οποία εκτρέφονταν τα άλογα του περίφημου μακεδονικού ιππικού και η οποία βρίσκονταν περίπου στη θέση της σημερινής Αλεξάνδρειας (Γιδάς). Στην εποχή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, το Ρουμλούκι αποτέλεσε τμήμα ρωμαϊκής επαρχίας από το οποίο πέρασε και ο απόστολος Παύλος, πηγαίνοντας από τη Θεσσαλονίκη στη Βέροια δια μέσου της Εγνατίας οδού. Κατά την βυζαντινή περίοδο, το Ρουμλούκι ήταν τμήμα του δεύτερου θέματος της Μακεδονίας και αναφερόταν με την ονομασία Καμπανία. Βρίσκονταν υπό την επιρροή των δύο μεγάλων πόλεων της Μακεδονίας, τη Βέροια και τη Θεσσαλονίκη και αντιμετώπισε τις ίδιες επιδρομές και λεηλασίες που αντιμετώπισαν και οι πόλεις αυτές από τους Γότθους, Ούνους και Βούλγαρους. Τον 14ο αιώνα η περιοχή κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους και αποτέλεσε βακούφι (κτήμα) του Γαζή Εβρενός Μπέη, κατακτητή της Μακεδονίας. Στην σκοτεινή περίοδο της Τουρκοκρατίας το Ρουμλούκι αισθάνθηκε με έντονο τρόπο την καταπίεση του κατακτητή και τα δεινά της δουλείας. Οι κάτοικοι του παρά τις δυσκολίες κατάφεραν να διατηρήσουν την ελληνικότητα τους και να δεχτούν ελάχιστες γλωσσικές και πολιτισμικές επιρροές από τους Τούρκους κατακτητές. Την παραμονή της Ελληνικής

Επανάστασης η περιοχή ήταν έτοιμη ψυχικά για την συμμετοχή της στον αγώνα. Επειδή όμως ήταν κοντά στα μεγάλα τούρκικα κέντρα δέχθηκε πρώτη την επίθεση των τούρκικων στρατευμάτων, όπως το 1822, όποτε μετά την καταστροφή της Νάουσας, γνώρισαν και τα χωριά του Ρουμλουκιού το ολοκαύτωμα και την πυρπόληση. Το ίδιο συνέβη και το 1878 κατά την επανάσταση στα Πιέρια.

Έτσι, ενώ στη Ν. Ελλάδα ιδρύεται από το 1830 ανεξάρτητο Ελληνικό Βασίλειο, το Ρουμλούκι μαζί με την υπόλοιπη Μακεδονία παραμένει άλλα ογδόντα περίπου χρόνια κάτω από τούρκικο ζυγό. Στα τέλη του 19ου αιώνα με αρχές του 20ου αιώνα, η περιοχή έχει να αντιμετωπίσει έναν άλλο αδυσώπητο εχθρό τον Βούλγαρο κομιτατζή, ο οποίος κάτω από την τούρκικη κάλυψη κάνει τα πάντα για να εξαφανίσει τον ελληνισμό της Μακεδονίας ενώ κατά τον Μακεδονικό αγώνα (1903-1908) οι Ρουμλουκιώτες συμμετείχαν ενεργά με τόλμη και αποφασιστικότητα. (Μοσχόπουλος, 1985, σ. 52-54).

Σήμερα το σύνολο των ρουμλουκιώτικων χωριών ανήκουν στη Μητρόπολη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας. Σημαντικοί εκκλησιαστικοί προορισμοί της περιοχής θεωρούνται η Μονή των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού και το μοναστήρι της Αγίας Κυριακής με το ομώνυμο πανηγύρι που συγκεντρώνει ακόμα και σήμερα πολύ κόσμο. Μερικά από τα πιο σημαντικά χωριά του Ρουμλουκιού που υπάρχουν και στη σημερινή εποχή είναι: Σχοινιάς, Πλατύ, Γιδάς (η σημερινή κωμόπολη Αλεξάνδρεια), Καψόχωρα, Κλειδί, Λιανοβέργι, Νησέλι, Νησί, Παναγιά, Μελίκη, Παλατίτσια, Μέση, Καβάσιλα, Σταυρός, Σκυλίτσι, Λουτρός, Άμμος, Επισκοπή, Κεφαλοχώρι, Ξεχασμένη, Ραγομανίκη, Παλιόχωρα, Κουλούρα, Διαβατός, Κορυφή, Τσινάφορο, Αγκαθιά, Μακροχώρι, Βρυσάκι, Κυψέλη, Μπάρμπες και Κούτλες, με την ένωση των δύο τελευταίων χωριών προέκυψε η Βεργίνα.

Ένα μόνο ρουμλουκιώτικο χωριό από όλα τα παραπάνω κατάφερε μέχρι τις μέρες μας να υφίσταται ως πόλη. Από τα μέσα περίπου του 18ου αιώνα αρχίζει να αναπτύσσεται δυναμικά και γίνεται η πρώτη πόλη του Ρουμλουκιού μετά από μια μεγάλη χρονική περίοδο, που περιλαμβάνει τα βυζαντινά χρόνια και τη Τουρκοκρατία. Στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν τσιφλίκι του Μεχμέτ Σεφίκ Πασά, απογόνου του Γαζή Εβρενός. Πρόκειται για το Γιδά, τη σημερινή Αλεξάνδρεια όπως μετονομάστηκε το 1953. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες και υποθέσεις για την προέλευση του ονόματος Γιδάς: Α. Από τη βυζαντινή οικογένεια των Γιδών, οι οποίοι ήταν γαιοκτήμονες. Β. Από το ιερό ζώο των κατοίκων της Μακεδονίας τη γίδα ή από το γεγονός ότι οι κάτοικοι έτρεφαν πολλές γίδες σαν οικόσιτα ζώα. Γ. Από την ένωση γη και είδα = Γηδά, όταν ο Μέγας Αλέξανδρος διέκρινε από την Πέλλα ένα κομμάτι γης στην απέραντη θάλασσα. Βέβαια, υπάρχουν πολλές παραλλαγές. Άλλοι στη θέση του Αλεξάνδρου έβαζαν ναυτικούς από τη Πέλλα που χάθηκαν σε τρικυμία και φώναζαν "γη είδα", μόλις αντίκρισαν την περιοχή. Άλλοι, υποστηρίζουν ότι η βασίλισσα Βεργίνα ή ένας στρατηγός της φώναζαν το "γη είδα" από το ανάκτορο στα Παλατίτσια. Δ. Από την ένωση γη και οδός, γιατί η περιοχή ήταν κόμβος πολλών δρόμων. (Μοσχόπουλος, 1985, σ. 67-70).

2.1.2 Η σύνθεση και η καταγωγή του γηγενούς ρουμλουκιώτικου πληθυσμού

Ο γηγενής ρουμλουκιώτικος πληθυσμός, "οι ντόπιοι", όπως αποκαλούνται, ήταν Έλληνες χριστιανοί ορθόδοξοι μόνιμοι κάτοικοι των χωριών της περιοχής κατά τους χρόνους πριν από την απελευθέρωση του 1912 από την τούρκικη κυριαρχία. Εκτός από τους ντόπιους, πριν από την απελευθέρωση, στο Ρουμλούκι διαβιούσαν Οθωμανοί μπέηδες (ιδιοκτήτες τσιφλικιών) με τις οικογένειες τους. Αυτοί έμεναν στα κονάκια τους που διατηρούσαν στο Ρουμλούκι κατά τη διάρκεια της άνοιξης και του καλοκαιριού. Τον υπόλοιπο χρόνο έμεναν στις μόνιμες κατοικίες τους στη Βέροια και τη Θεσσαλονίκη. Επίσης, στο Ρουμλούκι διέμεναν Τουρκαλβανοί ή Αλβανοί, που ήταν επιστάτες στα κονάκια των μπέηδων, Αλβανοί γκέκηδες (νομάδες), λίγοι Τούρκοι χωροφύλακες (τζιανταρμάδες), Τουρκόγυφτοι, οι οποίοι ήταν δουλοπάροικοι στα τσιφλίκια των μπέηδων, Ηπειρώτες και Βεροιείς, που ήταν ιδιοκτήτες εμπορικών καταστημάτων (χαντζήδες) και Καστοριανοί μυλωνάδες. Ο ντόπιος ρουμλουκιώτικος πληθυσμός ήταν και είναι στο κύριο κορμό του γηγενούς, όμως έγιναν αρκετές επιμειξίες με άτομα που κατέφυγαν στο Ρουμλούκι για διάφορους λόγους. Το Ρουμλούκι ήταν μία περιοχή με χαλαρή ως μηδαμινή την παρουσία των Τούρκων κατακτητών.

Είχε ένα ιδιόμορφο καθεστώς στην καλλιέργεια της γης και στη διαμονή στα χωριά – τσιφλίκια των μπέηδων. Ο υπόδουλος κάτοικος του Ρουμλουκιού είχε την ελευθερία να επιλέξει τον μπέη και το χωριό που θα διέμενε με μόνη προϋπόθεση τη σύναψη συμφωνητικού μαζί του ετήσιας διάρκειας για την καλλιέργεια τμήματος της ιδιοκτησίας του και απόδοση στον μπέη μέρος από την παραγωγή. Επιπλέον, το Ρουμλούκι ήταν ιδανικός τόπος για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας λόγω του αφορολόγητου της από τους Οθωμανούς και της ύπαρξης απέραντων βοσκότοπων στην περιοχή.

Το Ρουμλούκι ήταν ιδιαίτερα κατάλληλος τόπος για καταφύγιο φυγάδων, ανταρτών και παρανόμων λόγω ότι διέθετε πολλές φυσικές κρυψώνες όπως το Βάλτο, διάσπαρτα δάση στη πεδιάδα και τα βόρεια υψίπεδα των Πιερίων. Τέλος, μετά την καταστροφή της Νάουσας το 1822 και την πυρπόληση των ρουμλουκιώτικων χωριών, οι μπέηδες αποζητούσαν εργατικά χέρια λόγω της μείωσης του ντόπιου πληθυσμού, οπότε και διευκόλυναν την εγκατάσταση νεοφερμένων. Για όλους τους προηγούμενους λόγους, πριν την απελευθέρωση, αρκετές οικογένειες ήρθαν να εγκατασταθούν στο Ρουμλούκι από άλλες περιοχές όπως φαίνεται και από τα επίθετα τους. Τα επίθετα των γηγενών Ρουμλουκιωτών συνήθως έχουν την κατάληξη -όπουλος. Τέτοιες περιοχές ήταν τα ορεινά χωριά των Πιερίων, των Χασίων και του Βερμίου, η Αριδαία, οι Σέρρες, η Χαλάστρα, η Κατερίνη, η Ελασσόνα, ο Κολυδρός, η Βόρεια Μακεδονία (Στρωμνίτσα, Γκάμπροβο), η Πελοπόννησος, η Θεσσαλία, η Βόρεια και Ανατολική Θράκη. Αρχικά ο ντόπιος πληθυσμός ήταν επιφυλακτικός με όλους αυτούς που άρχισαν να εγκαθίστανται στο Ρουμλούκι, όμως σταδιακά άρχισαν οι επιγαμίες Ρουμλουκιωτών μαζί τους και έτσι μειώθηκε η επιφύλαξη των ντόπιων προς αυτούς.

Πολλοί από αυτούς, όταν έφτασαν στο Ρουμλούκι μιλούσαν μόνο Αρβανίτικα, Βλάχικα ή Σλαβομακεδονικά, με τον καιρό όμως ενσωματώθηκαν, υιοθέτησαν τα ήθη, έθιμα και τον τρόπο ζωής της περιοχής και έμαθαν την ρουμλουκιώτικη ντοπιολαλιά. Αρκετοί από αυτούς, που μετοίκησαν στο Ρουμλούκι, ήταν κυνηγημένοι από τους Τούρκους συνήθως μετά από κατάπνιξη κάποιου επαναστατικού κινήματος και εξαιτίας της συμμετοχής τους σε αυτό. Τέτοιου λόγου μετοικήσεις πραγματοποιήθηκαν στο Ρουμλούκι μετά τα Ορλωφικά και μετά την καταστολή της επανάστασης του 1821 στο Θεσσαλικό και έτερο Μακεδονικό χώρο. Αρκετές οικογένειες ντόπιων Ρουμλουκιωτών μετοίκησαν, με τη σειρά τους, σε άλλες περιοχές, όπως τη Χαλάστρα, τη Βέροια και τη Νάουσα για διάφορους λόγους π.χ. φιλονικία με μπέη, πλημμύρες. Άλλες οικογένειες, λόγω επιδρομών ληστρικών ομάδων Αλβανών και Τουρκαλβανών, αναγκάστηκαν να μετοικήσουν στην Θεσσαλία ή την Πελοπόννησο, όταν ήταν αυτές ακόμα τουρκοκρατούμενες. Επιπρόσθετα, το 1878 μετά το αποτυχημένο επαναστατικό κίνημα στο Ρουμλούκι και τα Πιέρια, έχουμε μετοικήσεις Ρουμλουκιωτών στην ελεύθερη Ελλάδα. Τέλος, μετά το κίνημα των Νεότουρκων του 1908, λόγω ότι όλοι οι Οθωμανοί πολίτες ανεξαρτήτου εθνικότητας υποχρεώθηκαν να υπηρετούν στο τούρκικο στρατό, κάποιοι Ρουμλουκιώτες αναγκάστηκαν να καταφύγουν στη Λάρισα, την Αθήνα ή ακόμη και την Αμερική. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 70-74).

2.1.3 Ασχολίες και εργασίες στο Ρουμλούκι

Τα χωριά του Ρουμλουκιού βρίσκονται όλα στον κάμπο της Κεντρικής Μακεδονίας, σε εύφορα εδάφη που ποτίζονται από τα νερά του Αλιάκμονα και του Λουδία. Μεγάλο μέρος της περιοχής βρίσκεται εκεί που παλιότερα υπήρχε η Λίμνη των Γιαννιτσών. Η εδαφολογική διαμόρφωση της περιοχής, λόγω της πλούσιας βλάστησης και των πολλών παλιότερα δασών και βοσκότοπων συντέλεσε στο να αναπτυχθεί μία οικονομία κατεξοχήν γεωργοκτηνοτροφική. Τα κυριότερα επαγγέλματα των κατοίκων του Ρουμλουκιού προς τα τέλη του 19ου αιώνα ήταν γεωργοί, ζευγαράδες και κτηνοτρόφοι. Κάποια άλλα επαγγέλματα των κατοίκων ήταν γανωτήδες, τσαγκαράδες, ράφτες και φυσικά δάσκαλοι και ιερείς. Οι Τούρκοι που έμεναν μόνιμα στην περιοχή ήταν πολύ λίγοι. Οι Ρουμλουκιώτες χωρικοί δούλευαν στα τούρκικα χτήματα (τσιφλίκια) για να επιβιώσουν. Ο φόρος ήταν περίπου το 60% της σοδειάς και οι γεωργοί αναγκάζονταν να μηχανεύονται διάφορους τρόπους για να παρουσιάσουν μικρότερη σοδειά. Στην κτηνοτροφία οι Τούρκοι δεν επέβαλλαν φόρο και για αυτόν τον λόγο σχεδόν όλοι οι χωρικοί στο σπίτι τους ή και έξω στα βοσκοτόπια εκτρέφανε πολλά

ζώα. Πολλοί Ρουμλουκιώτες ιδιαίτερα από περιοχές κοντά στο Βάλτο ασχολούνταν και με το ψάρεμα. Ψάρευαν κυρίως γριβάδια, γουλιανούς, χέλια και πρίκια στη λίμνη των Γιαννιτσών, το Λουδία και τον Αλιάκμονα.

Η ζωή των Ρουμλουκιωτών ήταν απλή και σπάνια επικοινωνούσαν με ξένα χωριά. Τα χωριά του Ρουμλουκιού χαρακτηρίζονταν από την αυτάρκεια τους ιδιαίτερα στις πρώτες ύλες. Μόνο για ιδιαίτερες ανάγκες οι Ρουμλουκιώτες ταξίδευαν ως τη Βέροια και τη Θεσσαλονίκη. Η χειροτεχνία στο Ρουμλούκι εξελίχθηκε αρκετά, αν και συγκρατήθηκε από την παράδοση, και είχε τη δική της καλλιτεχνική ζωή, σα να ακολουθεί το δρόμο της από την προϊστορική εποχή. Ο τομέας της χειροτεχνίας που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα ήταν η διακοσμητική, ενώ η οικοδομική καθυστέρησε πολύ. Το ίδιο συνέβη και με τους Σαρακατσάνους της περιοχής, οι οποίοι είχαν αναπτυγμένη τη διακοσμητική τέχνη στα κεντήματα και τα εξαρτήματα της φορεσιάς, όπως και οι Ρουμλουκιώτες, τα σπίτια τους όμως ήταν γινωμένα από χόρτα, όσο και αν αυτό το επιβάλλει η νομαδική τους ζωή, καθυστερούν και αυτοί πολύ στην ανάπτυξη της οικοδομικής. Η ανάπτυξη της αγγειοπλαστικής δεν ευδοκίμησε στο Ρουμλούκι λόγω ότι δεν υπήρχε πρόσφορο υλικό στον τόπο. Τα αγγειοπλαστικά κατασκευάσματα του Ρουμλουκιού υστερούν πολύ ή δεν υπάρχουν καθόλου, όπως συνέβη και με την υπόλοιπη ηπειρωτική Ελλάδα. Οι Ρουμλουκιώτες χρησιμοποιούσαν ξύλινα κυρίως αντικείμενα για την καθημερινή τους χρήση ή χάλκινα, τα οποία προμηθεύονταν από τη Βέροια και ακολουθούσαν τον ομοίομορφο μακεδονικό τύπο.

Οι γυναίκες στο Ρουμλούκι ασχολούνταν ιδιαίτερα με την υφαντική. Κάθε γυναίκα έπρεπε να υφάνει τα ρούχα που χρειάζονταν για το σπίτι της και την οικογένειά της και κάθε νέα κοπέλα έπρεπε να υφάνει μόνη της τα προικιά της. Οι αργαλειοί που χρησιμοποιούσαν ήταν δύο ειδών, ο στρωτός ή καθούμενος και ο περπατάριος. Τα αδράχτια, σφοντύλια, νήματα, μαντίλια, κλωστές και κομποβέλονα τα προμηθεύονταν από τους αρκουδιάρηδες ή γιούφτους, όπως τους έλεγαν, δίνοντας τους καλαμπόκι, στάρι, αλεύρι και άλλα. Οι αρκουδιάρηδες (γυρολόγοι) τριγυρνούσαν από χωριό σε χωριό με μια αρκούδα εκπαιδευμένη για να διασκεδάσει τους χωρικούς και ταυτόχρονα έκαναν ανταλλακτικό εμπόριο με τους κατοίκους. Το ύφασμα που συνήθιζαν να υφαίνουν στον αργαλειό οι γυναίκες του Ρουμλουκιού ήταν το σκούτι. Το σκούτι χρησιμοποιούνταν για όλα σχεδόν τα φορέματα και κυρίως για τα αντρικά και για τα διάφορα στρωσίδια. Γίνονταν από μαλλί προβάτου με διπλό συνήθως φάσιμο. Το σκούτι είχε το φυσικό χρώμα από το μαλλί των προβάτων. Πολλά σκούτια τα έβαφαν με φυτικές ουσίες (στήλιθρο, χάπατο) για να γίνουν μαύρα. Το γαλάζιο χρώμα του σαϊά, που είναι μέρος της γυναικείας ρουμλουκιώτικης φορεσιάς, το έκαναν με λουλάκι κατά το γνωστό τρόπο.

Μία άλλη ασχολία των γυναικών του Ρουμλουκιού ήταν το κέντημα κυρίως στο χέρι και όχι τόσο στον αργαλειό. Με τον καιρό, όμως οι γυναίκες αναγκάστηκαν να παρατήσουν το κέντημα και να ασχοληθούν με τις δουλειές του αγρού και ιδιαίτερα μετά την απελευθέρωση του Ρουμλουκιού. Τα κεντήματα τους περιορίζονταν στο στολισμό των πουκάμισων. Δεν τα χρησιμοποιούσαν σχεδόν καθόλου για να στολίσουν τα σπίτια τους. Η τεχνοτροπία των κεντημάτων τους ήταν λεπτότατη, είχαν πλούσιο υλικό (μετάξι, χρυσά νήματα) και διακοσμητικά θέματα σφιχτοδεμένα με την τεχνική και το υλικό. Η συνηθισμένη βελονιά τους ήταν η σταυροβελονιά και σπανιότερα η ίση. Τα διακοσμητικά θέματα των κεντημάτων τους έχουν όλα ρυθμό γεωμετρικό με μαύρα περιθώρια. Τα διακοσμητικά θέματα των ρουμλουκιώτικων κεντημάτων μοιάζουν με αυτά της περιοχής της Νάουσας καθώς και με τα σαρακατσάνικα θέματα. Όλα τα ρουμλουκιώτικα κεντήματα έχουν μία ενιαία έκφραση και προέρχονται από το απλό τετράγωνο, που είναι το βασικό στοιχείο στο οποίο στηρίζεται ο ρυθμός τους. Ακόμα και στη πιο σύνθετη μορφή τους τα ρουμλουκιώτικα κεντήματα δεν φανερώνουν στοιχεία με προσωπικό χαρακτήρα. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 100-106).

2.2 Η κοινωνική οργάνωση του Ρουμλουκιού – Κοινότητες και κοινωνικές τάξεις

Κατά την Τουρκοκρατία, στο Ρουμλούκι, όπως σε όλες τις υπόδουλες περιοχές με ελληνικούς πληθυσμούς, αναπτύχθηκε το σύστημα διοίκησης των χωριών μέσω του θεσμού των κοινοτήτων. Όλα τα χωριά του Ρουμλουκιού διοικούνταν από τη δημογεροντία, που περιλάμβανε το "μουχτάρη" (πρόεδρος), τους "αζάδες" (σύμβουλοι) και τους "παλιούς" (ηλικιωμένοι και σεβάσμιοι κάτοικοι του χωριού). Ο μουχτάρης και οι αζάδες εκλέγονταν κάθε χρόνο, είχαν δηλαδή ετήσια θητεία. Για την εκλογή τους συγκεντρώνονταν, σε καθορισμένο χρόνο, οι ενήλικες άρρενες κάτοικοι κάθε χωριού στον νάρθηκα της εκκλησίας τους. Αφού άκουγαν τον απολογισμό του χρόνου από τον παλιό μουχτάρη, οι πιο ηλικιωμένοι πρότειναν τα ονόματα αυτών που θεωρούσαν καταλληλότερους για το αξίωμα του μουχτάρη χωρίς να παραλείπουν να δικαιολογήσουν την επιλογή τους. Μετά από συζήτηση αρκετής ώρας, διεξάγονταν η εκλογή με απλή ανάταση των χεριών και εκλέγονταν μουχτάρης αυτός που συγκέντρωνε τις περισσότερες ψήφους. Η ίδια διαδικασία ακολουθούνταν και για την εκλογή των αζάδων, οι οποίοι υπήρχαν σαν θεσμός κυρίως στα πιο πολυπληθή χωριά. Η εκλογή γίνονταν πάντα με τον ίδιο τρόπο μέχρι το 1918, όπου με βασιρικά διατάγματα συστάθηκαν οι κοινότητες και απαρτίστηκαν τα κοινοτικά συμβούλια με την γνωστή μέχρι πρότινος μορφή τους.

Ο παλιός μουχτάρης μετά την εκλογή του νέου και τη λύση της συγκέντρωσης, παρέδιδε την σφραγίδα της κοινότητας στον καινούριο μουχτάρη. Ο νέος μουχτάρης αμέσως μετά την εκλογή του έπρεπε να υποβάλλει τα σέβη του προς το μπέη της περιοχής του, τον τοπικό Επίσκοπο, την τούρκικη αστυνομία και τις τυχόν στρατιωτικές αρχές, που υπήρχαν στην περιοχή και να δηλώσει ότι θα συνεργαστεί μαζί τους. Τα κριτήρια επιλογής του μουχτάρη από τους κατοίκους κάθε χωριού ήταν η ιδιαίτερη βαρύτητα του λόγου του, η οικονομική του άνεση, οι φιλικές του σχέσεις με το μπέη και τέλος η μόρφωση του. Ο ρόλος του μουχτάρη στο Ρουμλούκι ήταν πολυδιάστατος και πολυσήμαντος λόγω του γεγονότος ότι ήταν επιφορτωμένος με πολλά καθήκοντα και υποχρεώσεις. Ήταν δύσκολο να αναπτυχθούν στη ρουμλουκιώτικη κοινωνία οι συνθήκες εκείνες, που επιφέρουν διάφορες διακρίσεις είτε οικονομικής φύσεως είτε καταγωγής και δημιουργούν τις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις.

Οι περισσότεροι κάτοικοι του Ρουμλουκιού ήταν κολίγοι (γερατζήδες) στα τσιφλίκια των Τούρκων μπέηδων. Έτσι, λίγο ή πολύ όλοι είχαν τον ίδιο τρόπο διαβίωσης και διέθεταν τα ίδια μέσα στην καθημερινή τους ζωή. Μόνο μία κοινωνική διάκριση μπορούμε να παρατηρήσουμε στο Ρουμλούκι και αυτή όχι ιδιαίτερα εμφανή. Οι κάτοικοι διακρίνονταν σε πλούσιους (τζιορμπατζήδες) και σε φτωχούς, με πολύ ρευστές τις διαφορές ανάμεσα τους. Άλλωστε ο αυστηρός και λιτός βίος των Ρουμλουκιωτών δεν άφηνε και μεγάλα περιθώρια για επίδειξη και συσσώρευση πλούτου. Ο πλούτος μιας οικογένειας αποτιμούνταν με τον αριθμό των ζώων που διέθετε, των αριθμό των αρσενικών παιδιών που είχε για να καλλιεργεί τα κτήματα των μπέηδων και να εκτρέφει ζώα, το πόσο συχνά στο διαιτολόγιο της περιλαμβάνονταν το κρέας, καλύτερης ποιότητας και διακόσμησης κοσμήματα των γυναικών και ο μεγαλύτερος αριθμός φλουριών και πεντόλιρων (ντούμπλες) που τοποθετούσαν πάνω στα κοσμήματα αυτά. Γενικά, οι τζιορμπατζήδες κάθε χωριού ασκούσαν μεγάλη επιρροή στους υπόλοιπους κατοίκους. Πολλοί από τους φτωχούς συγχωριανούς τους δούλευαν ως τσοπάνοι ή γελαδάρηδες στα κοπάδια τους. Οι τζιορμπατζήδες είχαν συχνές συναναστροφές και καλές σχέσεις με τους μπέηδες. Για όλους τους παραπάνω λόγους, πολλές φορές, οι τζιορμπατζήδες εκλέγονταν ως μουχτάρηδες της κοινότητας. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 55-58).

2.3. Η οικογένεια στο Ρουμλούκι

Οι οικογένειες του Ρουμλουκιού ήταν δομημένες με αυστηρές πατριαρχικές δομές. Ο αρχηγός της ρουμλουκιώτικης οικογένειας ήταν ο παππούς ή ο πατέρας ή ο πρεσβύτερος από τα άρρενα τέκνα της οικογένειας αυτής. Αυτός είχε τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στα οικονομικά ζητήματα της οικογένειας, στις σχέσεις των μελών της μεταξύ τους ή με άλλους, στον καταμερισμό των εργασιών κ.τ.λ. Στην πατρική οικία, όπως προανέφερα, έμεναν με τις οικογένειες τους όλα τα άρρενα παντρεμένα τέκνα καθώς και τα ανύπαντρα. Εργάζονταν όλοι από κοινού στην διαχείριση της πατρικής περιουσίας και είχαν κοινό ταμείο για τα έσοδα και τα έξοδα. Το ταμείο το διαχειρίζονταν ο αρχηγός της οικογένειας και όλοι υπάκουαν στις αποφάσεις του. Στην ρουμλουκιώτικη οικογένεια ιδιαίτερη μεταχείριση λάμβαναν τα ηλικιωμένα άτομα, ο παππούς και η γιαγιά (μανιά). Ο λόγος τους θεωρούνταν σεβαστός από τα υπόλοιπα μέλη της. Όλα τα μέλη της οικογένειας όφειλαν όταν τους χαιρετούσαν, να τους ασπαστούν στο δεξί τους μάγουλο ή να τους κάνουν μετάνοια

Στις σχέσεις των γυναικών μελών μιας οικογένειας ίσχυε περίπου η ίδια ιεραρχία, δηλαδή τον πρώτο λόγο τον είχε η μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκα του σπιτιού. Συνήθως αυτή ήταν η πεθερά ή εάν δεν ζούσε, ήταν η "μπόζια", η πρεσβύτερη των συννυφάδων. Αυτή ήταν που καταμέριζε τις εργασίες του σπιτιού, τις πιο βαριές στις νεότερες και τις εύκολες στις πιο ηλικιωμένες. Η νύφη έπρεπε να αποκαλεί τον πεθερό της "πατέρα" και την πεθερά της "μητέρα", τον πρεσβύτερο κουνιάδο της "αφέντη" και την πρεσβύτερη συννυφάδα της "μπόζια". Ο άντρας φώναζε τον μεγαλύτερο αδελφό του "μπέμπη", τους πρεσβύτερους άντρες συγγενείς του "τσίτση" και τις πρεσβύτερες γυναίκες συγγενείς του "ντόντω" ή "τέτω" (θεία). Απαραίτητη θεωρούνταν η παρουσία όλων των μελών της οικογένειας στο μεσημεριανό τραπέζι ιδιαίτερα λόγω των πατριαρχικών προτύπων. Όλοι έπρεπε να γευματίσουν γύρω από το σοφρά και κανένα μέλος της οικογένειας να μην απουσιάζει αδικαιολόγητα. Για να σηκωθεί κάποιος από το τραπέζι έπρεπε να τελειώσουν όλοι το φαγητό τους και να το επιτρέψει ο αρχηγός της οικογένειας. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 130).

2.4 Η θέση της γυναίκας στη ρουμλουκιώτικη κοινωνία

Η γυναίκα του Ρουμλουκιού είχε μία προκαθορισμένη μοίρα από τη στιγμή της γέννησής της, η οποία ήταν να παντρευτεί και να κάνει παιδιά. Σπάνια, οι Ρουμλουκιώτισσες, παρακολουθούσαν μαθήματα στο γραμματοδιδασκαλείο του χωριού. Μόνο τα κορίτσια που προέρχονταν από εύπορες οικογένειες πήγαιναν στο σχολείο και μόνο για τις δύο πρώτες τάξεις μέχρι να μάθουν γραφή και ανάγνωση. Έπειτα, υποχρεώνονταν από τους γονείς τους να το εγκαταλείψουν ώστε να αφοσιωθούν στο να διδαχθούν όσα χρειαζόνταν για να γίνουν καλές νοικοκυρές, ικανές σύζυγοι, υπάκουες νύφες και σωστές μητέρες. Η εργατικότητα, η νοικοκυροσύνη, ο σεβασμός και η υποταγή στις προσταγές των πρεσβύτερων θεωρούνταν τα κυριότερα προσόντα για να παντρευτεί μία κοπέλα. Ιδιαίτερα το τελευταίο προσόν θεωρούνταν πολύ σημαντικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της υποταγής στους πρεσβύτερους ήταν ότι η νεότερη νύφη έπρεπε να φέρει το γκιούμι, λαγήνι (μεταλλικό δοχείο) με το νερό και μία πετσέτα (πισκίρι), για να πλύνουν τα χέρια τους όλοι οι συγγενείς ξεκινώντας από τους πρεσβύτερους και έπειτα να σκουπιστούν με την πετσέτα, πριν κάτσουν στο σοφρά για το φαγητό. Επιπρόσθετα, η ίδια έβαζε φαγητό στα πιάτα (κένωνε) όλων των παρευρισκόμενων στο τραπέζι, αφήνοντας τον εαυτό της τελευταίο και καταλήγοντας συνήθως με τη μικρότερη μερίδα.

Η κύρια ενασχόληση των γυναικών του Ρουμλουκιού ήταν οι εργασίες του σπιτιού όπως η φροντίδα των παιδιών και των ανήμπορων, το πλύσιμο, το μαγείρεμα, το ζύμωμα του ψωμιού, η καθαριότητα, η ύφανση και η βαφή των ρούχων, το τάϊσμα των μεταξοσκωλήκων κ.α. Ακόμη, εργάζονταν σε διάφορες αγγαρείες γύρω από τα όρια του σπιτιού π.χ. στους στάβλους, στις μάντρες, στον αλωνισμό των σιτηρών. Η εργασία των γυναικών στα χωράφια ήταν περιορισμένη και μόνο για εργασίες θερισμού σιτηρών και φασολιών. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 141).

2.5 Το γλωσσικό ιδίωμα του Ρουμλουκιού – Βασικά χαρακτηριστικά της ρουμλουκιώτικης ντοπιολαλιάς

Το ρουμλουκιώτικο ιδίωμα, όπως και άλλα ελληνικά ιδιώματα, διαθέτει πλούσιο λεξιλόγιο. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία οι λέξεις, οι οποίες το συνθέτουν, είναι ελληνικές. Μερικές λέξεις του ρουμλουκιώτικου ιδιώματος έχουν τουρκική ρίζα, που αποτελεί γεγονός απολύτως λογικό αφού το Ρουμλούκι άνηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μέχρι το 1912. Πολύ πιο σπάνια είναι τα δάνεια από τη σλαβική γλώσσα αλλά και το μακρινό Λάτιο (Ιταλία). (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 88).

Όπως χαρακτηριστικά είχε αναφέρει ο σπουδαίος νομπελίστας ποιητής Γιώργος Σεφέρης για τη γλώσσα, «η γλώσσα είναι περιλάλητη επί αιώνες, αλλά στην παρούσα της μορφή είναι περιορισμένη». Παρ' όλα αυτά, η ελληνική γλώσσα «δεν έπαψε ποτέ να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα». Συνεχίζει λέγοντας: «Είχε την ικανότητα μέσα στους αιώνες να προσαρμόζεται αδιάκοπα, παρουσιάζοντας μια θαυμαστή πλαστικότητα και νεανική φρεσκάδα, ενώ παράλληλα αποκτούσε, από τόπο σε τόπο, τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά, μέσα στα οποία καθρεφτίζονταν τα ξεχωριστά γνωρίσματα των ανθρώπων που τη μιλούσαν. Έτσι, δημιουργήθηκαν αυτά τα γλωσσικά παρακλάδια, τα θρεμμένα από τις κοινές ρίζες και τον ίδιο κορμό, που όμως διακρίνονται για την ξεχωριστή τους φυσιογνωμία, κάποτε χαριτωμένη και πάντα γραφική και συμπαθητική». (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 89).

2.6 Το Ρουμλούκι στη σημερινή εποχή

Το Ρουμλούκι πλέον αποτελείται από πολλές διαφορετικές φυλές. Εκτός από τους ντόπιους Μακεδόνες κατοίκους του Ρουμλουκιού, στο Ρουμλούκι ήρθαν πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία (Σμύρνη, Μαγνησία, Καππαδοκία, Άδανα), τον Πόντο, την Ανατολική και Βόρεια Θράκη. Αργότερα, προστέθηκαν σε αυτούς κάτοικοι από άλλες περιοχές της Ελλάδας, κυρίως από τα ορεινά της Μακεδονίας (Γρεβενά, Κοζάνη, Καστοριά) λόγω του εύφορου κάμπου που δημιουργήθηκε μετά την αποξήρανση της λίμνης των Γιαννιτσών καθώς και Βλάχοι και Σαρακατσάνοι που πούλησαν τα κοπάδια τους και αγόρασαν στην περιοχή κτήματα. Τέλος, στον ντόπιο πληθυσμό που υπήρχε πριν την απελευθέρωση, πρέπει να αναφερθούν οι Ηπειρώτες καταστηματάρχες, οι Καστοριανοί μυλωνάδες και οι Τουρκόγυφτοι κολήγοι στα τσιφλίκια των Τούρκων μπέηδων. Αποτέλεσμα, από όλη αυτή την πανσπερμία φυλών, ήταν να χαθεί η ομοιογένεια του ντόπιου ρουμλουκιώτικου πληθυσμού, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1920, σε μεγαλύτερο βαθμό στην Αλεξάνδρεια και λιγότερο στα χωριά και η σύμμιξη πολιτισμικών πρακτικών κυρίως στα αστικά κέντρα. «Σήμερα τα πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής φαίνεται να μετέχουν τουλάχιστον στις αγροτικές κοινότητες της περιοχής σε μία προφορικότητα που συνεχίζεται ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές και οι απόγονοι θέλουν να κρατούν την ταυτότητα των προγόνων τους». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 15-16).

Χαρακτηριστικό είναι ότι μεγάλο μέρος των μουσικοχορευτικών και λαογραφικών παραδόσεων έχουν διατηρηθεί μέχρι και σήμερα. Δεν πρέπει σαφώς να παραλείψουμε δύο βασικούς συντελεστές που βοηθούν στη συνεχή βίωση όλων αυτών των παραδόσεων και τη συνέχιση της εκτίμησης ανάμεσα στους ντόπιους κατοίκους, και αυτοί είναι ο Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων, με το λαογραφικό του μουσείο και μια πλήρη βιβλιοθήκη και αρχειοθήκη καταγραφών, καθώς και ο Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξανδρείας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι» (στον οποίο θα πραγματοποιηθεί εκτενής αναφορά στην παρούσα εργασία), με το Μουσείο Ντόπιας Ρουμλουκιώτικης Παράδοσης. Οι διαστάσεις της εν λόγω παράδοσης, είναι τεράστιες και έχει γίνει αξιόλογη και κοπιαστική προσπάθεια για την καταγραφή και ταξινόμησή της. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 100-103).

Κεφάλαιο 3^ο

Τα κύρια Ρουμλουκιώτικα Αντέτια (ήθη και έθιμα)

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται καταγραφή των κύριων Ρουμλουκιώτικων δρώμενων και εθίμων. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, πρόκειται για έθιμα και παραδόσεις με μεγάλη ιστορία τα οποία μέσω της προφορικής παράδοσης και της επιτέλεσης φτάνουν μέχρι τη σημερινή εποχή. Στη συγκεκριμένη κατεύθυνση συμβάλλει και η αναβίωσή τους από τους λαογραφικούς συλλόγους της περιοχής, γεγονός που οδηγεί στην εδραίωση των δρώμενων αυτών στη συνείδηση των ανθρώπων αλλά και στη «γνωριμία» τους με άτομα νεότερης ηλικίας. (Μοσχόπουλος, 1985, σ. 98-101).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, η ταξινόμηση και παρουσίαση των κύριων εθίμων του Ρουμλουκιού, πραγματοποιήθηκε έπειτα από τη διαλογή και επεξεργασία του έντυπου υλικού που προέρχεται από το αρχείο του ομίλου «Το Ρουμλούκι». Παράλληλα, ορισμένες σπάνιες φωτογραφίες που υπάρχουν στο αρχείο του συλλόγου και παρουσιάζονται στη συνέχεια, συνέβαλαν τα μέγιστα στην επιτυχή έκβαση της έρευνας. Ακόμη, στα λευκώματα του συλλόγου υπάρχουν, μεταξύ άλλων, καταγραφές των κύριων Ρουμλουκιώτικων εθίμων οι οποίες σε συνάρτηση με την ευρύτερη βιβλιογραφική έρευνα και τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, οδήγησαν στην λεπτομερή παρουσίαση των δρώμενων που αποτελούν θεμέλιο στοιχείο της παράδοσης της περιοχής.

Με βάση τα παραπάνω, κρίνεται απαραίτητη η παράθεση των εθίμων που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή του Ρουμλουκιού λόγω του γεγονότος ότι αποτελούν πόλο έλξης για τους επισκέπτες αλλά και επιπλέον, σημαντική αφορμή για τους ανθρώπους όλων των ηλικιών να έρθουν πιο κοντά στους πολιτιστικούς συλλόγους οι οποίοι αποτελούν φορείς διοργάνωσης των δρώμενων και δίνουν στα άτομα τη δυνατότητα της συλλογικής δράσης. Τέλος, όπως αναφέρεται στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν για τη διπλωματική εργασία, τα τελευταία χρόνια υφίσταται επιστροφή των νέων στο χώρο της παράδοσης μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους σε πολιτιστικούς συλλόγους ανά την Ελλάδα. Το γεγονός αυτό ενισχύεται και από την παρατήρηση ότι στα γλέντια γάμων και γενικότερα στα παραδοσιακά γλέντια, οι νέοι χορεύουν και διασκεδάζουν με την παραδοσιακή μουσική, κάτι που τα παλαιότερα χρόνια δεν ήταν τόσο εμφανές. (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο και τον κ. Σαμαρά Δημήτριο).

3.1 Το γαμήλιο έθιμο – Ο γάμος στο Ρουμλούκι

3.1.1 Γενικά στοιχεία

Ο γάμος στο Ρουμλούκι ήταν ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα στη ζωή των Ρουμλουκιωτών. Ήταν θεσμός που σηματοδοτούσε τη νομιμοποίηση της ένωσης μεταξύ δύο ανθρώπων, γεγονός που αποτελούσε χαρά αλλά και υποχρέωση της κάθε οικογένειας. Οι Ρουμλουκιώτες ανάθρεφαν τα παιδιά τους προετοιμάζοντας και παρέχοντάς τους όλα εκείνα τα εφόδια, τα οποία θα τους χρησίμευαν στο να αποκτήσουν και να συντηρήσουν οικογένεια, αυτό θα συνέβαλε με τη σειρά του στην επιβίωση της μικρής τους κοινωνίας. Ο Ρουμλουκιώτικος γάμος ήταν μια από τις σημαντικές εθιμοτυπίες στην περιοχή και τα έθιμα εντός του γάμου δείχνουν την αξία της επιτέλεσης αυτού. Οι Ρουμλουκιώτες κυρίως παντρεύονταν μεταξύ τους και μόνο του ίδιου θρησκευόμενου άτομα. Η κατάλληλη ηλικία για γάμο θεωρούνταν για τα αγόρια μετά τα 17-18 τους χρόνια και για τα κορίτσια μετά τα 15-16 τους χρόνια. Δεν έπρεπε όμως να περάσουν τα αγόρια τα 27-28 χρόνια και τα κορίτσια τα 25, γιατί μετά ήταν δύσκολη υπόθεση η ανεύρεση συζύγου και κατέληγαν να παντρεύονται άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή σε κατάσταση χηρείας. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 115).

Αν βέβαια ήταν σημαντική η υποχρέωση των γονιών να παντρέψουν τα παιδιά τους, ακόμη σημαντικότερη ήταν η τήρηση με ιδιαίτερη ευλάβεια και αυστηρότητα των γαμήλιων εθίμων, μια και

όλα έπρεπε να γίνονν όπως τα βρήκαν από τους παλαιότερους. Αλίμονο αν κάποια από τα έθιμα, τα «ακ'λούθια» όπως τα ονόμαζαν, λησμονιόταν. Οι Ρουμλουκιώτες, λαός αρκετά θρησκευόμενος αλλά και δεισιδαίμων μέσα στη φυσική απομόνωσή τους, πίστευαν ότι θα κακοσημαδεύονταν ο γάμος και αυτό το θεωρούσαν μεγάλη γρουνσουζιά.

Οι νέοι συνήθως γνωρίζονταν μεταξύ τους σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις της περιοχής τους, στην εκκλησία, στο χοροστάσι, στους γάμους, στις ονομασίες, στα πανηγύρια, στα Ρουγκάτσια (εκδήλωση των Χριστουγέννων), στις Λαζαρίνες, στα Κλήδονα, ακόμη και στη βρύση του χωριού όπου πήγαιναν να προμηθευτούν πόσιμο νερό οι νεαρές κοπέλες. Για την τέλεση του μυστηρίου του γάμου οι Ρουμλουκιώτες προτιμούσαν την άνοιξη και το φθινόπωρο λόγω του γεγονότος ότι οι κλιματολογικές συνθήκες ήταν καλύτερες και οι εργασίες λιγότερες. Ο γάμος τελούνταν πάντα ημέρα Κυριακή και οι προετοιμασίες και τα έθιμα ξεκινούσαν μία εβδομάδα πριν τις στέψεις και τελείωναν 22 μέρες μετά. Έτσι και ο γάμος, κατείχε σημαντικό κομμάτι στην ταυτότητα και την παράδοση του τόπου. Όταν το έτος ήταν δίσεκτο, το θεωρούσαν γρουνσουζικό και συνεπώς, οι γάμοι αποφεύγονταν. Η τελετή γινόταν πάντα Κυριακή, ενώ οι ετοιμασίες και τα έθιμα διαρκούσαν από την Κυριακή, μία εβδομάδα πριν από τις στέψεις έως και τη συμπλήρωση 22 ημερών μετά από αυτές.

Κουμπάρος γινόταν ο νονός του γαμπρού ή κάποιος από τους γιούς του. Έτσι, στο Ρουμλούκι παρατηρείται το φαινόμενο, η κουμπαριά μεταξύ δύο οικογενειών να έχει ιστορία δύο και πλέον αιώνων. Ακόμη, ο νονός θεωρούνταν ιερό πρόσωπο και ο απόλυτος σεβασμός στο πρόσωπό του ήταν επιβεβλημένος. Σε περίπτωση δε που ήταν φτωχός, ο γαμπρός κάλυπτε όλα τα έξοδά του, όμως αυτό γινόταν σπάνια. Αν ο γαμπρός επιθυμούσε άλλον κουμπάρο, έπρεπε πρώτα να πάρει την άδεια και την ευχή του νονού του, διότι θεωρούνταν βαριά η κατάρα που ενδεχομένως θα του έδινε ο νονός, η οποία όπως πίστευαν «έπιανε» πάντοτε. «Αν ο τελευταίος επέμενε να τον στεφανώσει, ο γαμπρός ήταν υποχρεωμένος να τον δεχθεί ως κουμπάρο. Και στις δύο περιπτώσεις, ο γαμπρός όφειλε να ρωτήσει το νονό του, γιατί έτσι τον τιμά και του αποδίδει τον οφειλόμενο σεβασμό». (Παναζόπουλος, 2001, σ. 76-79).

3.1.2 Τελετουργικά στοιχεία και έθιμα του γάμου

Τα έθιμα του Ρουμλουκιώτικου γάμου πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από αυτόν, είναι πολυάριθμα και το καθένα ξεχωριστά, ήταν εξαιρετικά σημαντικό. Σήμερα βέβαια, πολλά από αυτά δεν τελούνται, αφού ο σύγχρονος τρόπος ζωής και οι ανάγκες των καιρών έχουν καταστήσει αχρείαστες πολλές πτυχές του παλαιού τελετουργικού του γάμου. Ταυτόχρονα, η συμβίωση με ανθρώπους που κατάγονται από τις αλησμόνητες πατρίδες ή άλλες περιοχές της Ελλάδας, έχει αλλοιώσει κατά πολύ την αρχική ομοιογένεια του ντόπιου πληθυσμού και έφερε νέα ήθη. Ευτυχώς όμως, αρκετά παλαιά Ρουμλουκιώτικα έθιμα διατηρούνται ακόμη, κυρίως στα χωριά όπου το σύνολο ή το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τους είναι εντόπιας καταγωγής και μπορεί κανείς να τα παρακολουθήσει από κοντά, αν βρεθεί καλεσμένος στο γάμο κάποιου Ρουμλουκιώτη, και να βιώσει την παλαιά Ρουμλουκιώτικη αρχοντιά. (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο και τον κ. Σαμαρά Δημήτριο).

Σύμφωνα με την Ρουμλουκιώτικη παράδοση, μια εβδομάδα πριν από τις στέψεις, στο σπίτι του γαμπρού παρασκευάζαν τέσσερα κανίσκια με τα οποία προσκαλούνταν για το γάμο ο κουμπάρος, η νύφη και τα δύο «μπρατίμια» (φίλοι καρδιακοί του γαμπρού). Δινόταν έτσι το μήνυμα ότι άρχιζε η εβδομάδα του γάμου. Την ημέρα Πέμπτη, 7 ή 9 κοπέλες έβγαιναν στο χωριό και προσκαλούσαν όλους τους χωριανούς και την ίδια ημέρα, τα μπρατίμια, σέλωναν δύο άλογα για να πάνε καλέσματα στα περίχωρα. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 119).

I) Η προετοιμασία

Το Σάββατο, παραμονή του γάμου, συγγενείς του γαμπρού πήγαιναν στη νύφη τα «νυφοστόλια», το σύνολο δηλαδή της νυφιάτικης φορεσιάς, τοποθετημένα μέσα σε ένα πανέρι. Επιστρέφοντας οι συγγενείς του γαμπρού, τους συνόδευαν συγγενείς της νύφης με τα γαμπριάτικα του. Ακολουθούσε το ξύρισμα του γαμπρού. Μετά το ξύρισμα, ο γαμπρός μαζί με συγγενείς πήγαιναν το «κανίσκι» (γαμήλιο δώρο) στον κουμπάρο, για να τον πάρουν κατόπιν μαζί τους στο γάμο. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 79).

Στο σπίτι του γαμπρού έστηναν χορό πρώτα οι γονείς του και μετά οι καλεσμένοι. Όταν το γλέντι προχωρούσε, ο μάγειρας έβαζε σε μια πιατέλα μια κότα στολισμένη με λουλούδια και κρατώντας την ψηλά, την πήγαινε χορεύοντας στο τραπέζι του κουμπάρου. Για να την πάρει ο κουμπάρος, έπρεπε να προσφέρει κάποια χρήματα στο μάγειρα. Ξεκινούσε σκοπίμως με ένα μικρό ποσό, ενώ ο μάγειρας προσποιούνταν πως δεν την έδινε και ταυτόχρονα πείραζει με αστεία τον κουμπάρο, που σιγά σιγά αύξανε το ποσό. Μετά από τις διαπραγματεύσεις, κατέληγαν σε μια λογική τιμή και ο μάγειρας παίρνοντας τα χρήματα, παρέδιδε την πιατέλα στον κουμπάρο. Το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι να αποχωρήσει ο κουμπάρος. Τον συνόδευαν οι συγγενείς του γαμπρού μαζί με τα όργανα ως το σπίτι του. «Αν ο κουμπάρος ήταν χωρατατζής, είχε πολλές απαιτήσεις στο δρόμο οι οποίες έπρεπε να πραγματοποιηθούν. Σε κάθε σταυροδρόμι που συναντούσαν, ο κουμπάρος σταματούσε. Μια από τις απαιτήσεις του ήταν να του ψήσουν καφέ. Άναβαν τότε φωτιά καταμεσής του δρόμου, του έψηναν καφέ και αυτός τους κρατούσε εκεί μέχρι να τον πιεί, αργώντας σκόπιμα. Όταν άρχιζε να χαράζει, πήγαινε τελικά ο κουμπάρος στο σπίτι του, έχοντας όμως γυρίσει μαζί με τη συνοδεία του όλο το χωριό». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο και τον κ. Σαμαρά Δημήτριο).

II) Η ημέρα του γάμου

Την Κυριακή μετά τη Θεία Λειτουργία, οι «ντραφτσαρέοι» (αγγελιοφόροι) ξεκινούσαν μαζί με τα όργανα να φέρουν τα μπρατίμια και τον κουμπάρο στο σπίτι του γαμπρού, ενώ στο μεταξύ ο τελευταίος ετοιμαζόταν για το γάμο. Πιο συγκεκριμένα, φορούσε όλα του τα ρούχα, αφήνοντας τελευταίο το ζωνάρι, το οποίο το τοποθετούσαν διπλωμένο μέσα σε ένα κόσκινο μαζί με κριθάρι και σιτάρι, για να είναι καρπερός, όπως τα γεννήματα, και να αποκτήσει πολλά παιδιά. Όσο ο γαμπρός ντυνόταν, έξω στην αυλή, στόλιζαν το άλογο που θα έβαζαν τη νύφη να καθίσει. Πριν ξεκινήσει ο γαμπρός για το σπίτι της νύφης, μια κοπέλα έριχνε πίσω του το κόσκινο. Σύμφωνα με την παράδοση, αν αυτό έπεφτε ανάσκελα, το πρωτότοκο παιδί του θα ήταν κορίτσι και αν έπεφτε μπρούμυτα θα ήταν αγόρι.

Κατά τις 12:00 το μεσημέρι ξεκινούσε η πομπή από το σπίτι του γαμπρού για εκείνο της νύφης. Μπροστά προχωρούσαν τα όργανα, ακολουθούσε ο γαμπρός συνοδευόμενος από τον κουμπάρο και τα δύο μπρατίμια και πίσω τους όλοι οι καλεσμένοι. Οι γονείς του γαμπρού δεν πήγαιναν στην εκκλησία, ανέμεναν στο σπίτι το ανδρόγυνο για να υποδεχθούν τη νύφη. Πριν ξεκινήσει δε ο γαμπρός από το σπίτι του, έφευγαν πρώτα δύο καβαλάρηδες, οι ντραφτσαρέοι, για να μεταδώσουν την είδηση στο σπίτι της νύφης. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 120).

Όταν η πομπή του γαμπρού έφτανε στο σπίτι της νύφης, τους υποδέχονταν οι συγγενείς της και τους κερνούσαν. Οι γονείς της νύφης χαιρετούσαν το γαμπρό τρεις φορές σταυρωτά χωρίς ασπασμό και το ίδιο έκανε και ο γαμπρός. Οι συγγενείς του γαμπρού κάθονταν στα τραπέζια που ήταν στρωμένα στην αυλή και τα όργανα άρχιζαν να παίζουν. Στη συνέχεια, ο ένας από τα δύο μπρατίμια, φορούσε τα παπούτσια στη νύφη και ο άλλος της έδενε το ζωνάρι. Αργότερα, τα παπούτσια τα φορούσε στη νύφη ο κουμπάρος. Η νύφη προσποιούνταν ότι δεν της χωρούσαν και ο κουμπάρος έταζε χρήματα, ώσπου να συμφωνήσει η νύφη σε ένα ικανοποιητικό ποσό το οποίο έπαιρναν οι φίλες της που την βοήθησαν να ντυθεί.

Κατά το διάστημα που μεσολαβούσε μέχρι να συνοδεύσει ο κουμπάρος τη νύφη έξω από το σπίτι της, οδηγούσαν στα μπρόστια του σπιτιού το βουβαλάμαξο το οποίο θα μετέφερε τα προικιά της

νύφης. Το αμάξι φορτωμένο πλέον θα ακολουθούσε την πομπή μέχρι την εκκλησία για να κατευθυνθεί κατόπιν στο σπίτι του γαμπρού, όπου το ανέμεναν μερικές κοπέλες για να ξεφορτώσουν την προίκα και να στρώσουν με αυτήν το σπίτι.

Πριν ξεκινήσει η πομπή για την εκκλησία, ο γαμπρός έριχνε πίσω του ένα τσκούρι για να είναι «σιδερένιος». Η νύφη καθόταν πάνω στο άλογο συνοδευόμενη από έναν μπράτμο ο οποίος κρατούσε τα γκέμια (χαλινάρια). Ο γαμπρός προπορευόταν πεζός, έχοντας τον κουμπάρο στα δεξιά του και το δεύτερο μπράτμο στα αριστερά του, ενώ πίσω τους ακολουθούσαν οι καλεσμένοι. Όταν έφταναν στην εκκλησία, τα όργανα έπαιζαν το σκοπό του νυφιάτικου τραγουδιού «να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός» και στη συνέχεια σταματούσαν. Η νύφη πάνω στο άλογο, προσκυνούσε τρεις φορές προς τον ήλιο κάνοντας το σταυρό της. Κατόπιν, το μήλο που είχε μαζί της το έριχνε πίσω της ψηλά στον αέρα και οι ανύπαντροι – ανύπαντρες έτρεχαν να το πιάσουν, διότι πίστευαν ότι όποιος το κατόρθωνε θα παντρευόταν σε σύντομο χρονικό διάστημα από την ημέρα εκείνη. «Στη συνέχεια, ο ιερέας οδηγούσε το γαμπρό στον κυρίως ναό, επέστρεφε, και έπαιρνε τη νύφη για να την οδηγήσει στα αριστερά του γαμπρού». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 80).

III) Μετά την τελετή

Φεύγοντας από την εκκλησία, ο γαμπρός και η νύφη βιάζονταν πλέον ο ένας δίπλα στον άλλο και τους ακολουθούσαν οι καλεσμένοι. Στο σπίτι του γαμπρού, οι γονείς του περίμεναν τη νύφη για να την υποδεχτούν με πρώτο τον πεθερό, ο οποίος την ανέμενε στην αυλόπορτα. Όταν τελείωναν οι χαιρετισμοί της νύφης, έμπαινε με τη συνοδεία της πεθεράς της στο σπίτι. Πίσω από την πόρτα στεκόταν ο γαμπρός και την «χτυπούσε» συμβολικά τρεις φορές με ένα παπούτσι στην πλάτη, δείχνοντάς της με αυτόν τον τρόπο ότι είναι ο νοικοκύρης του σπιτιού. Στη συνέχεια, η νύφη επισκεπτόταν όλα τα δωμάτια του σπιτιού αναζητώντας το υνί του αρότρου, το οποίο το είχαν συνήθως κρυμμένο πίσω από μια πόρτα, με σκοπό να αποδείξει ότι γνωρίζει το σπίτι σαν να είναι το δικό της. Τη Δευτέρα, δεύτερη μέρα του γάμου, οι γυναίκες που ήταν καλεσμένες στο γάμο έφτιαχναν πίτες τις οποίες θα της πήγαιναν στη συνέχεια στο σπίτι του γαμπρού. Παράλληλα, αρκετοί συγγενείς έμηναν και κοτόπουλα για το γάμο. Το μεσημέρι της ίδιας ημέρας, τα όργανα πήγαιναν αρχικά στο σπίτι του κουμπάρου και έπειτα σε εκείνο των μπρατιμιών, για να τους συνοδέψουν στον τελικό προορισμό που ήταν το σπίτι του γαμπρού. «Σταδιακά, κατέφθαναν οι καλεσμένοι, τα όργανα άρχιζαν να παίζουν και έτσι το γλέντι διαρκούσε τις περισσότερες φορές μέχρι αργά το βράδυ». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο και τον κ. Σαμαρά Δημήτριο).

Τέλος, το έθιμο του «Ρουμλουκιώτικου Γάμου» ολοκληρωνόταν με τις παραθέσεις γευμάτων, που διεξάγονταν σε οικογενειακό κύκλο. Το πρώτο γεύμα σε οκτώ ημέρες από την ημέρα του γάμου στο σπίτι του πατέρα της νύφης. Έπειτα, «στις δεκαπέντε ημέρες, ο γαμπρός ανταπέδιδε το τραπέζι, και στις είκοσι δύο ημέρες το ίδιο έκανε και ο κουμπάρος».

Συμπερασματικά, ο γάμος ήταν η αρχή για την επιβίωση της μικρής τους κοινωνίας. Μέσα από τη γαλούχηση και την αναβίωση όλων των εθίμων και των παραδόσεων οι ανύπαντρες γυναίκες αποκτούσαν τα απαραίτητα πολιτισμικά στοιχεία έτσι ώστε να αποκτήσουν μια επιτυχημένη οικογένεια. Μέσα στο γαμήλιο έθιμο τηρούνταν πιστά όλες οι παραδόσεις του χωριού και οι νιόπαντρες γυναίκες κατά αυτόν τον τρόπο γίνονταν έμμεσα αρωγοί και «μεταφορείς» των παραδόσεων και των εθίμων για τις επόμενες γενιές γυναικών. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 123).

Εικόνα 3.1: Η νύφη στο Γιδά, δεκαετία 1980 (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 3.2: Ο Ρουμλουκιώτικος Γάμος στο Γιδά, (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

3.2 Τα αγорίστικα έθιμα του Ρουμλουκιού & ο ρόλος των ανδρών – Τα Ρουγκάτσια

Εισαγωγή

Τα Ρουγκάτσια αποτελούν ένα από τα κύρια και συγχρόνως παλαιότερα Ρουμλουκιώτικα έθιμα. Λόγω του συμβολισμού του εν λόγω εθίμου αλλά και της μεγάλης σημασίας για τους κατοίκους της περιοχής, τα Ρουγκάτσια αναβιώνονται και λαμβάνουν χώρα κάθε χρόνο μέχρι και σήμερα. Φορείς της τέλεσης και αναβίωσης του εθίμου είναι οι λαογραφικοί σύλλογοι της περιοχής οι οποίοι αποτελούν ταυτόχρονα συνδετικό κρίκο μεταξύ της παράδοσης και των ανθρώπων. Όπως θα διαπιστώσουμε και στις σχετικές συνεντεύξεις, η διοργάνωση, η προετοιμασία και τέλεση των Ρουγκατσιών από το λαογραφικό όμιλο «Το Ρουμλούκι», αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πολιτιστικά γεγονότα της χρονιάς ενώ συμβάλλει παράλληλα στην ανάπτυξη του τουρισμού και στην προσέλκυση επισκεπτών στην περιοχή του Ρουμλουκιού. (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη). Όπως αναφέρει ο χοροδιδάσκαλος του συλλόγου στη σχετική συνέντευξη, «η σημασία του εθίμου ενισχύεται και από το γεγονός ότι κάθε χρόνο ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι εκδηλώνουν ενδιαφέρον για συμμετοχή στο δρώμενο». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Με βάση τα παραπάνω, θα παρουσιαστούν στη συνέχεια όλα εκείνα τα απαραίτητα στοιχεία για το έθιμο των Ρουγκατσιών, από την ιστορική τους διαδρομή μέχρι την τέλεσή τους στη σημερινή εποχή. (Μελίκης, 1985, σ. 42).

3.2.1 Η γεωγραφική ανίχνευση του εθίμου

Τα Ρουγκάτσια ανήκουν στην κατηγορία των λαϊκών χορευτικών δρώμενων της χειμερινής περιόδου, που χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία του αντρικού στοιχείου, των μεταμφιέσεων, του ομαδικού χορευτικού σχήματος, της οργανικής μουσικής και της μιμικής πράξης. Πρόκειται για παραστατικά έθιμα που σηματοδοτούν την επικράτηση της άνοιξης έναντι του χειμώνα, του ήλιου στο σκοτάδι, του καλού πάνω στο κακό και συμβολίζουν τη γονιμότητα και την επιβίωση της γης και των ζώων, πάνω στα οποία στηριζόταν η ζωή των ανθρώπων. «Το έθιμο αυτό συναντάται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (Μακεδονία, Θεσσαλία, Θράκη, Κρήτη), αλλά και σε χώρες των Βαλκανίων (Βουλγαρία, Αλβανία) με ποικίλες παραλλαγές». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 46).

Σε ότι αφορά την ελληνική επικράτεια, το Ρουμλούκι αποτελεί την περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου το εν λόγω δρώμενο γνώρισε μεγάλη άνθηση και σύμφωνα με τους ντόπιους τα Ρουγκάτσια είναι «δικό τους έθιμο». Ρουμλούκι ονομαζόταν η περιοχή του κάμπου του Νομού Ημαθίας που διασχίζεται από τον ποταμό Αλιάκμονα και περιλάμβανε περίπου πενήντα χωριά τα μεγαλύτερα εκ των οποίων ήταν ο Γιδάς, η Μελίκη και η Κορυφή. Ο πληθυσμός της περιοχής αυτής ήταν αμιγώς ελληνικός, για αυτό και οι Τούρκοι κατά τον 14ο αι. την ονόμασαν έτσι, εννοώντας ότι πρόκειται στην ουσία για Ρωμιότοπο, Ελληνότοπο. Σύμφωνα με την ετυμολογία της, η λέξη προέρχεται από το RUM, που σημαίνει Ρωμιάς και το LUK, που είναι επιθετικός προσδιορισμός ή κατάληξη. (Μοσχόπουλος 1988, σ. 13-14). Ο πληθυσμός της περιοχής αυτής ανέπτυξε διάφορα έθιμα, τα περισσότερα από τα οποία ήταν κατάλοιπα μιας παλιότερης εποχής της (προϊστορικής ή της βυζαντινής), όπως η Χελιδόνα και ο Κλήδονας που έσβησαν με την πάροδο του χρόνου. Τα Ρουγκάτσια είναι ένα από τα λίγα έθιμα που διασώθηκε και συνεχίζει να διοργανώνεται στην περιοχή από πολιτιστικούς και λαογραφικούς συλλόγους με μεράκι και ενθουσιασμό (Ντελιόπουλος, 1996, σ. 43-51).

3.2.2 Τα Ρουγκάτσια στο Ρουμλούκι - Η προετοιμασία των ρουγκατσιάρηδων

Όπως προαναφέραμε, ένα από τα ωραιότερα και συνάμα παλιότερα έθιμα των Χριστουγέννων που τελείται ως και σήμερα στην Αλεξάνδρεια και τα χωριά του Ρουμλουκιού, είναι τα «Ρουγκάτσια». Χαρακτηριστικό στοιχείο για το συγκεκριμένο έθιμο είναι οι μεταμφιέσεις των ανδρών κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου και η περιοδεία τους σε κοντινές πολιτείες και χωριά.

Η λέξη «ρουγκάτσια» έχει πολλές ερμηνείες για την προέλευσή της. Σχετικά με την ετυμολογία της λέξεως «Ρουγκάτσια», έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφορες απόψεις. Η πιο έγκυρη αναφέρει ότι η λέξη «ρουγκάτσια» προέρχεται από τη λατινική λέξη «rogatio», που σημαίνει ζήτηση (erogatio = απονομή, διανομή). «Ρουγκάτσια» στην ουσία σημαίνει «αυτοί που ζητάνε». Το έθιμο αυτό ανάγεται στα πρωτοβυζαντινά χρόνια όπου ανέθεταν τη φύλαξη ορισμένων περιοχών σε μισθοφόρους, οι οποίοι περιόδευαν μία φορά τον χρόνο στην περιοχή που προστάτευαν και συνέλλεγαν τη ρόγα, τον συμφωνημένο ετήσιο μισθό τους από τους κατοίκους της. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 15). Για την επιτυχή τέλεση του εθίμου οι κάτοικοι ενός χωριού έπρεπε να λάβουν τη σύμφωνη γνώμη του δεσπότη της εκκλησίας. Ο στόχος τους ήταν να συγκεντρώσουν χρήματα για τις ανάγκες της εκκλησίας του χωριού, του σχολείου και γενικότερα της κοινότητας.

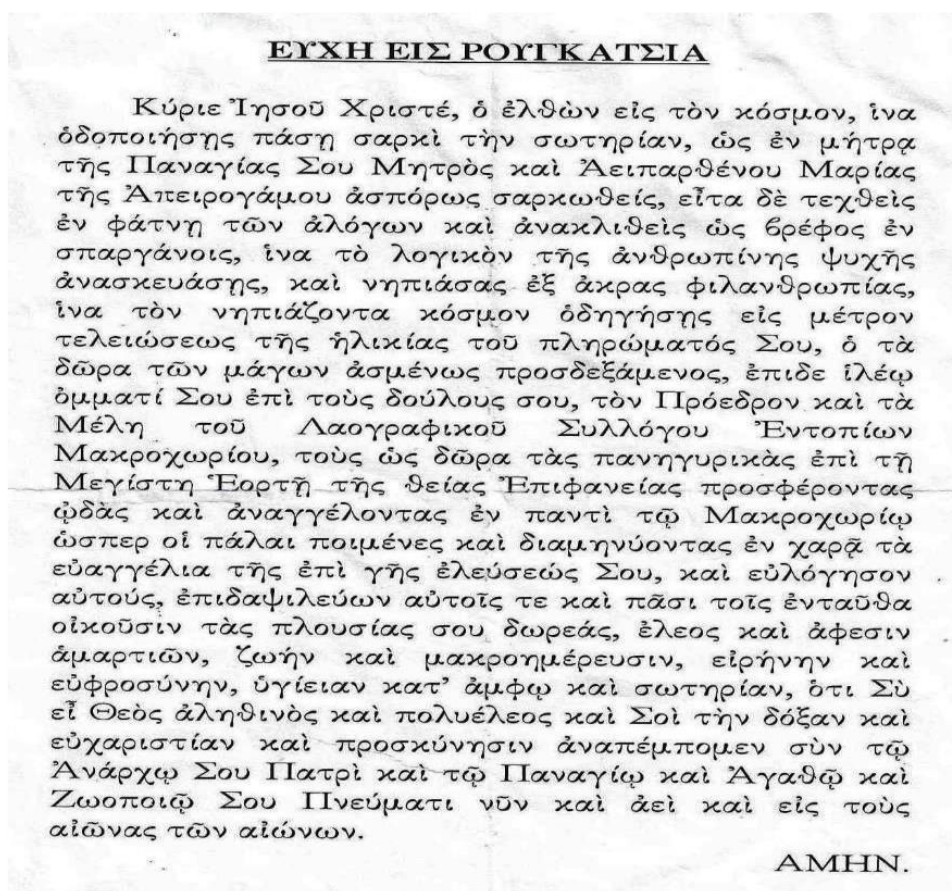
Πιο συγκεκριμένα, τα ρουγκάτσια ήταν μία παρέα από δέκα – δεκαπέντε παλικάρια, ντυμένα με φουστάνελες και τσαρούχια, οπλισμένα με σιδερένια σπαθιά και αργότερα ξύλινα, που περιόδευαν χορεύοντας από σπίτι σε σπίτι σε όλα τα χωριά της περιοχής του Ρουμλουκιού, μαζεύοντας χρήματα και γεννήματα (δημητριακά), δηλαδή «βακούφι» για την εκκλησιαστική επιτροπή του χωριού τους. Η επιλογή κάθε χωριού για την εκπροσώπηση στο έθιμο ήταν ψηλά και γεροδεμένα παλικάρια που διαλέγονταν για να γίνουν οι «ρουγκατσιάρηδες». Οι τρεις καλύτεροι από αυτούς γίνονταν «καπεταναραίοι», δηλαδή οι αρχηγοί της ομάδας. Στη συνέχεια, έπρεπε να μάθουν τέσσερις συνεχόμενους χορούς που χόρευαν κατά την περιοδεία τους στα χωριά με τη συνοδεία ζουρνάδων και νταουλιών. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι ο επίτροπος της εκκλησίας κάθε χωριού αφού έκανε αποδεκτά τα Ρουγκάτσια, τα μοίραζε σε οικογένειες που τις περισσότερες φορές ήταν άγνωστες μεταξύ τους. Η φιλοξενία δε τις περισσότερες φορές ήταν αρκετά θερμή και συνιστούσε βασικό παράγοντα για τη διατήρηση και αναβίωση του εθίμου στο χρόνο. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 16-18).

3.2.3 Η τέλεση του εθίμου

Σύμφωνα με τον Μοσχόπουλο (1988), ανήμερα της Πρωτοχρονιάς, οι ρουγκατσιάρηδες μαζεύονταν στον περίβολο της εκκλησίας του χωριού τους, για να ξεκινήσουν την περιοδεία τους. Μπροστά πήγαιναν οι τρεις καπεταναραίοι πάνω σε άλογα, ακολουθούσε η εκκλησιαστική επιτροπή με την άμαξα και από πίσω πεζή η ομάδα των υπόλοιπων ρουγκατσιάρηδων. (Μοσχόπουλος, 1988, σ. 20).

Εικόνα 3.3 : Ρουγκατσιάρηδες, Γιδάς 1956 (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 3.4: Η ευχή που διαβάζεται στα Ρουγκάτσια (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Μόλις έφταναν σε ένα χωριό, ένας από τους καπεταναίους, ο «κολαούζης» όπως αποκαλούνταν, μαζί με την εκκλησιαστική επιτροπή εισέρχονταν στο χωριό και ζητούσαν την άδεια για να μπουν τα ρουγκάτσια. Αν γίνονταν δεκτοί, οι ζουρνάδες και τα νταούλια άρχιζαν να παίζουν και τα ρουγκάτσια έμπαιναν στο χωριό χορεύοντας. Στη μέση του σπιτιού που επισκέπτονταν, οι νοικοκυρές τοποθετούσαν ένα – δύο τενεκέδες με σιτάρι, καλαμπόκι, τρόφιμα και γενικότερα ό,τι μπορούσε κάθε νοικοκυριό να προσφέρει. Ένας από τους καπεταναραίους σταύρωνε με το σπαθί του το δώρο και την πόρτα του σπιτιού των νοικοκυραίων και οι υπόλοιποι χόρευαν σε κύκλο γύρω από το δώρο το «ρουγκατσιάρικο χορό», σείοντας ταυτόχρονα τα σπαθιά τους στον αέρα. Στο τέλος του χορού, μια γυναίκα του σπιτιού κερνούσε ρακί ή κρασί τους χορευτές και τους συνοδούς τους και αυτοί απηύθυναν τις απαραίτητες ευχές για υγεία στους κατοίκους του σπιτιού. Αυτή η διαδικασία ακολουθούσαν σε όλα τα σπίτια και σε όλα τα υπόλοιπα χωριά που επρόκειτο να επισκεφθούν.

Αν καθώς περιόδευαν στα χωριά του ρουμλουκιώτικου κάμπου συναντούσαν ρουγκάτσια άλλου χωριού, η κάθε παρέα ρουγκατσιάρηδων ζητούσε υποταγή και ταπείνωση της άλλης, να σκύψει δηλαδή και να περάσει κάτω από τα σπαθιά της. Ανήμερα των Φώτων, η ομάδα των ρουγκατσιάρηδων ολοκλήρωνε την περιήγησή της και επέστρεφε στο χωριό της. Εκεί τους υποδέχονταν οι συγχωριανοί με αίσθημα θριάμβου. Μακριά από το πλήθος, οι φουστανελοφόροι έπαιρναν θέση για τον καθιερωμένο αγώνα δρόμου που έκαναν μεταξύ τους. Ο ταχύτερος μεταξύ των φουστανελοφόρων κέρδιζε το υψωμένο κοντάρι και την εκτίμηση των συγχωριανών του. Την επόμενη μέρα, τα ρουγκάτσια χόρευαν στο δικό τους χωριό, όπου τελείωνε η κουραστική τους περιοδεία. (Ντελιόπουλος, 1996, σ. 49).

Προσεγγίζοντας πιο συγκεκριμένα τα τραγούδια των Ρουγκατσιών, δύο είναι μεταξύ άλλων, τα πιο χαρακτηριστικά με το πρώτο, σε ρυθμό νιζάμικου, να παρακινεί τους νέους να ετοιμαστούν για τα Ρουγκάτσια, έχοντας τους εξής στίχους:

«Αϊντι Χρήστου, Χρήστου μ', πάμι στα ρουγκάτσια, πάμι στα ρουγκάτσια, να ρουγκατσέψουμι, να ρουγκατσέψουμι.

Ισύ μι τι μαχιέρα κι ιγώ μι τ' φουστανέλα να ρουγκατσέψουμι, να ρουγκατσέψουμι.

Αϊντι Χρήστου, Χρήστου μ' να φάμι κι να πιούμι κι να χουρέψουμι, κι να χουρέψουμι.»

Το 2^ο πιο χαρακτηριστικό τραγούδι, συντελείται κατά την είσοδο, όπως προαναφέρθηκε, της ομάδας των χορευτών στην αυλή του σπιτιού. Πριν από αυτό, τα όργανα έπαυαν και οι χορευτές βαδίζοντας σε στοίχιση ο ένας πίσω από τον άλλο τραγουδούσαν όλοι μαζί σε συγχρονισμό το τετράστιχο:

«Αϊντε πάμε Χρήστο στα Ρουγκάτσια να ρουγκατσιέψουμι, εσύ με τη μαχαίρα και γω με φουστανέλα να ρουγκατσέψουμι.

Ήρθαν τα Ρουγκάτσια, οι Ρουγκατσιαροί, δώστι μας πίττα μι λουκάν'κα, πίττα μι αυγά.

Ήρθαν τα Ρουγκάτσια, οι Ρουγκατσιαροί.»

Τελειώνοντας το τραγούδι, ένας από τους καπετάνιους σταύρωνε με το σπαθί του το γέννημα και κατόπιν την πόρτα του σπιτιού. Τα όργανα άρχιζαν να παίζουν τους σκοπούς των χορών των Ρουγκατσιών και οι Ρουγκατσιαροί σείοντας τα σπαθιά τους χόρευαν, ξεκινώντας με αργά και σταθερά βήματα, για να καταλήξουν σταδιακά σε γοργότερο, ζωηρότερο και πολυπλοκότερο χορό με στριφογυρίσματα και αναπηδήματα.

Ακόμη και σήμερα, το έθιμο αναπαρίσταται από πολλούς πολιτιστικούς συλλόγους χωριών του ρουμλουκιώτικου κάμπου κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου. Εκτός από τη δύσκολη και έντονη καθημερινότητα που βίωναν οι άντρες, η σημασία για έναν άντρα να γίνει Ρουγκατσιάρης ήταν μεγάλη και τα συναισθήματα που αποκόμιζε από αυτό το έθιμο ήταν της τιμής και της περηφάνιας. Σε πολλές περιπτώσεις, το έθιμο αυτό αποτελούσε βοηθητικό ρόλο για να κάνει μια γνωριμία ο άντρας όπου πιθανόν να κατάληγε και σε γάμο. Επομένως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα Ρουγκάτσια για τους άντρες και οι Λαζαρίνες για τις γυναίκες, δημιουργούσαν παρόμοια συναισθήματα, δίνοντας την ευκαιρία και στα δύο φύλα να εκφραστούν μέσα από τη μουσική και το χορό, προβάλλοντας με το συγκεκριμένο τρόπο τον χαρακτήρα τους. (Ντελιόπουλος, 1996, σ. 55-56).

3.2.4 Προέλευση της λέξης και του εθίμου «Ρουγκάτσια» - Αναλυτική Προσέγγιση

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθούμε με περισσότερη λεπτομέρεια στην προέλευση της λέξης «ρουγκάτσια». Από τους ερευνητές και τους λαογράφους έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις και ερμηνείες για την προέλευση της συγκεκριμένης λέξης. Ο πατέρας της Ελληνικής λαογραφίας Ν. Πολίτης πιστεύει ότι προέρχεται από την Λατινική λέξη «Rogatio», που είναι ουσιαστικό του ρήματος «Rogo» και σημαίνει «απαιτώ, έχω την αξίωση να μου δώσουν κάτι για τον κόπο μου», θεώρηση που δεν απέχει και πολύ από την πραγματικότητα, αφού τα Ρουγκάτσια αιτούνταν και συγκέντρωναν χρήματα, γεννήματα και όλων των ειδών τα υλικά αγαθά που λάμβαναν από κάθε σπίτι που επισκέπτονταν. Κάποιοι άλλοι ερευνητές ισχυρίζονται ότι τα Ρουγκάτσια οφείλουν το όνομά τους στη σλαβική λέξη «Ρόγκ», που θα πει κέρατο, θεωρία που και αυτή έχει κάποια σχέση με τα Ρουγκάτσια που τελούνταν σε άλλες περιοχές εκτός του Ρουμλουκιού, αφού αρκετοί από τους μεταμφιεσμένους συμμετέχοντες φορούσαν και κεφαλαριές ζώων με κέρατα βοδιών, τράγων και κριαριών.

Ο Ναουσαίος φιλόλογος, λογοτέχνης και ερευνητής Θωμάς Γαβριηλίδης, θεωρεί ότι η λέξη προέρχεται από τα «ροΐδα» με τα οποία ήταν στολισμένοι οι ένοπλοι συνοδοί του θεϊκού ζευγαριού του Διονύσου κατά την τέλεση των «Μικρών Διονυσίων» στην αρχαιότητα, όπου τα «ροϊδάρια» διαφοροποιούνται και γίνονται και με την πάροδο του χρόνου Ρογκατσιούδια > Ρογκαστάρια > Ρουγκάτσια.

Ως προς την προέλευση του εθίμου των Ρουγκατσιών και πάλι έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις. Κάποιοι ερευνητές, την άγουν στα «κατ' αγρούς ή Μικρά Διονύσια», εορτές των αρχαίων Ελλήνων στο μεσοχειμώνα, όταν ανοίγονταν τα καινούργια κρασιά και γίνονταν θυσίες στο Διόνυσο και τους άλλους Ολύμπιους θεούς, ενώ άλλοι ερευνητές ισχυρίζονται με τη σειρά τους ότι υπάρχει κάποια συνάφεια με τις λατρείες των νεκρών και τα αντίστοιχα αγροτικά έθιμα που λάμβαναν χώρα. Τη Διονυσιακή δε καταγωγή των Ρουγκατσιών δείχνει, εκτός από την περιήγηση δια των αγρών από χωριό σε χωριό και η πόση άφθονου κρασιού και ρακιού από τους χορευτές στα σπίτια που επισκέπτονται, οι διαρκείς χορευτικές κινήσεις, το τραγούδι των χορευτών, οι έντονοι και εύθυμοι ήχοι των ζουρνάδων και τέλος η ευλογία με το σταύρωμά τους από το σπαθί κάποιου χορευτού των γεννημάτων.

Ο Ιωάννης Μοσχόπουλος, υιοθετώντας την άποψη του Ν. Πολίτη ότι η λέξη «Ρουγκάτσια» προέρχεται από την λατινική λέξη «Rogatio», θεωρεί ότι τα Ρουμλουκιώτικα Ρουγκάτσια είναι απομεινάδι της Ρωμαϊκής και της Βυζαντινής εποχής, όταν οι ακρίτες στρατιώτες που επιφορτίζονταν με την φύλαξη των ακριτικών περιοχών από τις επιδρομές άλλων λαών, περιόδευαν μία φορά το χρόνο την ύπαιθρο ζητώντας το μίσθωμά τους από τους πληθυσμούς που προστάτευαν. (Μοσχόπουλος, 1985, σ. 31).

Πέρα όμως από την προέλευση του εθίμου, είναι γεγονός ότι η εκκλησία καταδίκασε αυτές τις μεταμφιέσεις με τον 62^ο κανόνα της εν Τρούλλω Οικουμενικής Συνόδου, λόγω της καταγωγής τους από τις εθνικές εορτές. Ο Ελληνικός λαός όμως τις διατήρησε, υπακούοντας περισσότερο στη δύναμη της συνήθειας και τελέσεως των προγονικών εθίμων, όπως έπραξε και με πλήθος άλλων εθίμων, τα οποία ενέδυσσε με χριστιανικό μανδύα. Έτσι και τα Ρουμλουκιώτικα Ρουγκάτσια επέζησαν στο διάβα του χρόνου, κερδίζοντας την ανοχή των Τούρκων κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κατοχής και κυρίως την προστασία της τοπικής εκκλησίας, υπό την αιγίδα άλλωστε της οποίας τελούνταν. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 21).

Εικόνα 3.5: Ρουγκάτσια στο Γιδά, δεκαετία 1970 (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 3.6: Ρουγκάτσια στο Παλαιοχώρι το 1957 (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 3.7: Ρουγκατσιάρηδες στην αυλή σπιτιού στην Επισκοπή, 1954 (Πηγή: Πανταζόπουλος, 2001, σ. 244)

Εικόνα 3.8: Ρουγκάτσια στην Αλεξάνδρεια, 2019 (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

3.3 Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία του Ρουμλουκιού

3.3.1 Η προετοιμασία της γυναίκας για την είσοδό της στην ενηλικίωση και στο γάμο

Η γυναίκα του Ρουμλουκιού είχε μία προκαθορισμένη μοίρα από τη στιγμή της γέννησής της. Αυτή ήταν να παντρευτεί και να κάνει παιδιά. Σε σπάνιες περιπτώσεις οι γυναίκες της περιοχής παρακολουθούσαν μαθήματα στο γραμματοδιδασκαλείο του χωριού. Τα κορίτσια που προέρχονταν από εύπορες οικογένειες πήγαιναν στο σχολείο και μόνο για τις δύο πρώτες τάξεις μέχρι να μάθουν γραφή και ανάγνωση. Στη συνέχεια οι γονείς τις υποχρέωναν να εγκαταλείψουν το σχολείο προκειμένου να αφοσιωθούν στο να διδαχθούν όσα χρειάζονταν για να γίνουν καλές νοικοκυρές, ικανές σύζυγοι, υπάκουες νύφες και σωστές μητέρες. Η εργατικότητα, η νοικοκυροσύνη, ο σεβασμός και η υποταγή στις προσταγές των πρεσβύτερων θεωρούνταν τα κυριότερα προσόντα για να παντρευτεί μία κοπέλα. Επιπρόσθετα, η ίδια έβαζε φαγητό στα πιάτα όλων των παρευρισκόμενων στο τραπέζι, αφήνοντας τον εαυτό της τελευταίο και καταλήγοντας συνήθως με τη μικρότερη μερίδα.

Κύρια ενασχόληση των γυναικών του Ρουμλουκιού ήταν οι εργασίες του σπιτιού. Φρόντιζαν τα παιδιά, έκαναν το πλύσιμο, το μαγείρεμα, το ζύμωμα του ψωμιού, την καθαριότητα, την ύφανση και τη βαφή των ρούχων, το τάϊσμα των μεταξοσκωλήκων κ.ά. Επίσης, εργάζονταν σε διάφορες αγγαρείες γύρω από τα όρια του σπιτιού, όπως στους στάβλους, στις μάντρες, στο ξεσπίρισμα του καλαμποκιού. Η εργασία των γυναικών στα χωράφια ήταν περιορισμένη και μόνο για εργασίες θερισμού σιτηρών και φασολιών. Είχαν όμως ελευθερία στις κινήσεις τους μέσα στο χωριό, πολλές φορές χωρίς συνοδεία ανδρών ή πρεσβύτερων γυναικών.

Αμέσως, με όλα τα παραπάνω, κατανοούμε ότι η γυναίκα στο Ρουμλούκι ακολουθούσε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση και όλες οι ασχολίες της καθημερινότητάς της ήταν ίδιες. Ήταν όμως στο χέρι κάθε γυναίκας ο τρόπος με τον οποίο θα γαλουχηθεί έτσι ώστε να αποκτήσει όσες περισσότερες αρετές και χαρίσματα ήθελε για την μετέπειτα ζωή της. Από μαρτυρίες για την πόλη του Γιδά (Αλεξάνδρεια), δεν ήταν λίγες οι φορές που διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες που συμμετείχαν ενεργά σε έθιμα και δρώμενα της περιοχής, είχαν μεγαλύτερη ζήτηση από τον αντρικό πληθυσμό. (Θρασυβουλίδης, 2020, σ. 31).

3.3.2 Η φωνητική και χορευτική παράδοση των γυναικών στο Ρουμλούκι

Η μουσική και φωνητική παράδοση του Ρουμλουκιού είναι πλούσια και πανάρχαια. Όπως θα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω, ιδιαίτερα χαρακτηριστικοί είναι οι γυναικείοι χοροί με τις μελωδιές που χρησιμοποιούν οι Λαζαρίνες να δεσπάζουν, οι αντρικοί χοροί των Ρουγκατσιών, τα Πασχαλιάτικα τραγούδια και η τοπική ζυγιά με ζουρνάδες και νταούλι, με πολύ υποβλητικό και αρχέγονο ήχο. Τα τραγούδια έχουν έναν σαφή διαχωρισμό μεταξύ τους με βάση το είδος τους. Και με αυτόν τον τρόπο αυτά διαχωρίζονται σε τραγούδια: 1) της αγάπης, 2) της ξενιτειάς, 3) του γάμου, 4) ηρωικά, 5) σκωπτικά, 6) μοιρολόγια, 7) λατρευτικά, 8) νανουρίσματα-ταχταρίσματα. Ο τόπος που συνήθιζαν να εκτελούν τα τραγούδια τους ήταν είτε σε γλέντια-γιορτές, είτε σε κάποιο σπίτι, είτε στο μεσοχώρι (πλατεία), είτε εν ώρα εργασίας.

Είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε ότι οι πρόγονοι εκφράζονταν με αυτά τα τραγούδια και έχουν διατηρηθεί μέχρι και σήμερα με ελάχιστες διαφοροποιήσεις παρόλο που έχουν περάσει αιώνες, λόγω του γεγονότος της προφορικής παράδοσης και της μετάδοσης από γενιά σε γενιά. Χαρακτηριστική είναι η διάθεση που υπήρχε στα γλέντια για τραγούδι και διασκέδαση αλλά και σε γιορτές και μαζώξεις στα σπίτια. Αφού μάθαιναν οι νεαρές γυναίκες το τραγουδιστικό ρεπερτόριο από τις μεγαλύτερες γενιές, τα γλέντια και οι γιορτές έδιναν αφορμή να μάθουν και τους χορούς. (Θρασυβουλίδης, 2020, σ. 33).

Σε όλα αυτά τα γλέντια και τις γιορτές τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνταν κατά πλείστον στο Ρουμλούκι ήταν ο ζουρνάς και η γκάιντα. Τα δύο αυτά όργανα σημάδεψαν επί αιώνες με την παρουσία τους τη μουσική παράδοση της χώρας μας και ιδιαίτερα της Μακεδονίας. Σε όλα τα χωριά

του Ρουμλουκιού, από τους ντόπιους, χορεύονται τα ίδια μουσικά μοτίβα, από άνδρες και γυναίκες, στα οποία πέρα από τη βασική κίνηση ο κάθε χορευτής προσθέτει προσωπικά στοιχεία. Οι χοροί του Ρουμλουκιού είναι ομαδικοί, κυκλικοί κυρίως αργοί με γρήγορη κατάληξη και με πρωταγωνιστικό ρόλο στον πρωτοχορευτή. Όλοι χορεύονται από άνδρες και γυναίκες, εκτός από τους χορούς των δρώμενων (Ρουγκάτσια – Λαζαρίνες). Συνήθως βέβαια οι χοροί διακρίνονταν από την ξεχωριστή γυναικεία κίνηση και αντίστοιχα την αντρική και ο διαχωρισμός δεν γινόταν σε αντρικούς και γυναικείους χορούς. (Θρασυβουλίδης, 2020, σ. 35).

Παρόλο που υπήρχε η χορευτική και τραγουδιστική συνύπαρξη αντρικού και γυναικείου φύλου τις περισσότερες φορές οι γυναίκες προτιμούσαν να χορεύουν μόνες τους δίνοντας πάντα έμφαση στην πρωτοχορεύτρια. Οι γυναίκες του Ρουμλουκιού είχαν έναν ιδιαίτερο τρόπο να χρησιμοποιούν το μαντήλι στον χορό τους. Ο τρόπος που κρατάει το μαντήλι η πρωτοχορεύτρια είναι πολύ εντυπωσιακός. Στην αρχαιότητα μία παρόμοια πρακτική οδηγού του χορού από την πρωτοχορεύτρια βλέπουμε να έχουν σε κάποιες περιπτώσεις τα κρόταλα (Στράτου, 2007, σ. 47). Το μαντήλι τότε αποκτά μία σημασία και βαρύτητα εντελώς ξεχωριστή, αφού είναι σχεδόν σαν η πρωτοχορεύτρια να κρατάει μουσικό όργανο και να διευθύνει με αυτό τον χορό.

Η φυσιογνωμία της πρωτοχορεύτριας, η έκφραση του προσώπου της, το αυστηρό βλέμμα, το σώμα, η εσωτερικότητα, μαζί με την καταπληκτική ενδυμασία και τον κεφαλόδεσμο, που φορεί, είναι εξαιρετικά επιβλητική και έχει γενικότερα δώσει την αφορμή για ιδιαίτερες αναφορές στον χορό του Ρουμλουκιού από παλιότερους και νεότερους ερευνητές.

Επομένως, αντιλαμβανόμαστε ότι οι αποκλειστικά γυναικείοι χοροί μπορεί να ήταν με συνοδεία μουσικού οργάνου αλλά και ταυτόχρονη επιτέλεση χορού-τραγουδιού από τις γυναίκες. Στους αντρικούς χορούς είναι ξεκάθαρη η λειτουργία μόνο του χορού και η συνοδεία ήταν αποκλειστικά από το μουσικό όργανο της περιοχής: τον ζουρνά. Επιπρόσθετα, μια πολύ σημαντική πληροφορία είναι ότι στην περιοχή του Ρουμλουκιού υπάρχουν αρκετά τραγούδια που έχουν διπλή λειτουργία. Αυτό σημαίνει ότι ένα τραγούδι που μπορεί να λέγανε οι γυναίκες μεταξύ τους στα σπίτια σαν επιτραπέζιο τραγούδι, το ίδιο μπορούσε να είναι και χορός, δίχως λόγια, με συνοδεία μουσικού οργάνου στα γλέντια και στα πανηγύρια. (Θρασυβουλίδης, 2020, σ. 36).

3.4 Οι Λαζαρίνες

3.4.1 Γενικά στοιχεία – Η προέλευση εθίμου

Ένα από τα έθιμα της άνοιξης που τελούνταν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος, όπως και στο Ρουμλούκι, ήταν οι Λαζαρίνες. Το έθιμο των Λαζαρίνων έκτος από το ότι ανάγγελλε την Ανάσταση του Λαζάρου, ανάγγελλε και το ξύπνημα, την ανάσταση της φύσης και τον ερχομό της άνοιξης. Το έθιμο αυτό, κατά πολλούς, έχει αρχαίες ρίζες. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι ρίζες του εθίμου των Λαζαρίνων βρίσκονται στη γιορτή των αρχαίων Ανθεστηρίων. Άλλοι υποστηρίζουν ότι βρίσκονται στο θάνατο και την ανάσταση του Άδωνη και τέλος κάποιοι άλλοι στην άνοδο της Περσεφόνης κάθε άνοιξη στον επάνω κόσμο. Οι Λαζαρίνες ήταν ολιγομελείς και αλλού πολυπληθείς ομάδες νεαρών κοριτσιών, που επισκέπτονταν με τη σειρά όλα τα σπίτια του χωριού τους και γειτονικά χωριά, τραγουδώντας ένα είδος καλάντων, τα "Λαζαρ'κά", που αναφέρονταν στον Λάζαρο, την κάθοδο του στον Άδη και την Ανάσταση του από τον Ιησού. Από αυτόν τον Άγιο, άλλωστε πήρε το όνομα του το συγκεκριμένο έθιμο αλλά και όσες κοπέλες συμμετείχαν σε αυτό. Εκτός από το τραγούδι του Λαζάρου, πολλές φορές οι κοπέλες τραγουδούσαν και εγκωμιαστικά τραγούδια για κάποια μέλη της οικογένειας κάθε σπιτιού που επισκέπτονταν. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 26).

3.4.2 Η προετοιμασία του εθίμου

Το έθιμο των Λαζαρίων στο Ρουμλούκι διαρκούσε από το απόγευμα της Παρασκευής, παραμονή του Σαββάτου του Λαζάρου μέχρι και την Κυριακή των Βαΐων. Στο έθιμο αυτό συμμετείχαν νεαρές, ελεύθερες κοπέλες ηλικίας 13-19 ετών, που είχαν εισέλθει σε ηλικία γάμου, δηλαδή είχαν φορέσει τον άσπρο σαγιά και το τσεμπέρι στο κεφάλι. Το μπουλούκι, όπως ονομάζονταν μία ομάδα Λαζαρίων, αποτελούνταν συνήθως από 4 κοπέλες και ένα κοριτσάκι έως 12 ετών, την "καλάθαρο", που ακολουθούσε την ομάδα και συγκέντρωνε με ένα καλάθι τις προσφορές (αυγά και χρήματα), που τους έδιναν σε κάθε σπίτι που επισκέπτονταν. Όλη τη Μεγάλη Σαρακοστή, οι Λαζαρίνες προετοιμάζονταν μαθαίνοντας τους χορούς και τα τραγούδια, που θα τους ήταν αναγκαία για την επιτυχή τέλεση του εθίμου αυτού. Οι κοπέλες ενός μπουλουκιού Λαζαρίων, πολλές φορές έδιναν όρκο μεταξύ τους πως ό,τι και να συμβεί δε θα χαλάσουν το μπουλούκι τους και πως θα συνέχιζαν όλες μαζί το έθιμο αυτό για 2 ή 3 χρονιές ακόμα. Οι Λαζαρίνες φορούσαν ως ενδυμασία τους "τα λαζαργιάτ'κα", που αποτελούνταν από τον άσπρο σαγιά, από τσεμπέρι στο κεφάλι στολισμένο με λουλούδια και από μαντίλες πολύχρωμες, που κρεμούσαν στα ζωνάρια τους. Μία μαντίλα κρατούσαν στα χέρια τους. Επίσης, φορούσαν κοσμήματα, δανεισμένα από παντρεμένες γυναίκες. (Θρασυβουλίδης: 2020).

3.4.3 Η τέλεση του εθίμου

Οι Λαζαρίνες ξεκινούσαν την περιήγησή τους το απόγευμα της Παρασκευής κάνοντας το σταυρό τους και λέγοντας το εξής τραγούδι:

«Κίνησαν οι Λαζαρίνες την Παρασκευιά
κι ως την Κυριακή του γιόμα τα ιστόλιζαν
κι την Κυριακή του βράδυ τα προυβόδιζαν.»

Στο δρόμο βάδιζαν ανά ζεύγη και από πίσω τους ακολουθούσε η καλαθάρος. Πρώτα, επισκέπτονταν το κονάκι του μπέη για να πάρουν άδεια, κατόπιν το σπίτι του ιερέα, του μουχτάρη (προέδρου) και του δασκάλου. Απέφευγαν τα σπίτια με πένθος. Εισερχόμενες στην αυλή ενός σπιτιού φιλούσαν το χέρι της νοικοκυράς και άρχιζαν να χορεύουν τραγουδώντας ταυτόχρονα το τραγούδι του Λαζάρου (Λαζαριάτικο):

«Ήρθιν η Λάζαρους, ήρθαν τα Βάϊα,
ήρθιν η Κυριακή, που τρών' τα ψάρια.
Πού 'σι Λάζαρι σαβανουμένους κι μι του κιρί ζουμένους;
Σήκου Λάζαρι κι μην κοιμάσι,
ήρθι η μάνα σου απού την Πόλη,
σού φiri χαρτί κι κουμπουλόϊ.
Γράφτι Θόδουρι, γράφτι Δημήτρη,
γράφτι Λιμουνιά κι Κυπαρίσσι.
Τώρα λάλησιν κι χιλιδόνι,
κι τ' χρόν' .»

Μόλις τέλειωναν, η νοικοκυρά τους φιλοδωρούσε με χρήματα και με αυγά, που τα έπαιρνε η καλαθάρος και τα τοποθετούσε στο καλάθι που κρατούσε. Το πρωί του Σαββάτου του Λαζάρου, αφού ασπάζονταν τις εικόνες του σπιτιού και έκαναν το σταυρό τους, οι Λαζαρίνες ξεκινούσαν για τη συνέχεια της περιοδείας τους τραγουδώντας:

«Σ' κώστι τα παπλώματα,
τα διπλά τα στρώματα,
φέρτι να προέψουμι,
κι ύστερα να κουσέψουμι.»

Το πρωί της Κυριακής των Βαΐων φορούσαν γεράνιο σαγιά (σκούρο μπλε) και ξεκινώντας τη μέρα τους τραγουδούσαν:

«Σ' κώθ' κα Κυριακή ταχνίτσα κι ήταν κατιχιά κι μι δρόσισαν τα τσ' λούφια,
τα σγουρά μαλλιά κι μι δρόσισαν τ'ς σιρβέτις τις μεταξουτές.
Μόν' του δρόμου, δρόμου πάνου, δρόμου γκιζιρώ,
βρίσκου μια μηλιά στου δρόμου, μήλα φουρτουμέν',
έσκυπα να πάρου ένα κι μι μάλουσιν:
- Μη μι παίρνιτι τα μήλα, τα τραντάφυλλα,
τα 'χου αγάζουμ' μιτρημένα κι η κυρά μ' λουγαριασμένα,
δρόμουν γκιζιρώ, δρόμουν γκιζιρώ.»

Μετά το πέρας της λειτουργίας της Κυριακής των Βαΐων στο προαύλιο χώρο της εκκλησίας οι Λαζαρίνες χόρευαν, ανά ομάδες (μπουλούκια) 4 χορούς. Στη συνέχεια, κάθε μπουλούκι πήγαινε στα σπίτια του χωριού που δεν είχε προλάβει να επισκεφτεί. Το μεσημέρι κάθε μπουλούκι Λαζαρίνων έτρωγε στο σπίτι της μεγαλύτερης σε ηλικία από αυτές, ψάρια ταβά στο φούρνο με κρεμμυδάκια και το απόγευμα πήγαιναν να χορέψουν στο χοροστάσι του χωριού. Με τη δύση του ήλιου κάθε μπουλούκι Λαζαρίνων μαζεύονταν στο σπίτι της μεγαλύτερης από αυτές, όπου μοίραζαν μεταξύ τους τα όσα είχαν συγκεντρώσει (αυγά και χρήματα). Ακόμα, έδιναν κάτι από αυτά και στην καλαθάρo για τον κόπο της.

Με βάση τα παραπάνω και σύμφωνα με τον Θρασυβουλίδη (2020), συμπεραίνουμε ότι η σπουδαιότητα να είναι μια νεαρή ανύπαντρη κοπέλα Λαζαρίνα, είχε σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία και την ενηλικίωση της. Ήταν η μεγαλύτερη τιμή που ήταν δυνατόν να έχει μια γυναίκα εκείνη την εποχή και σε συνδυασμό με το ταλέντο σε τραγούδι και χορό και τις αρετές που κατείχε δημιουργούσε ένα προφίλ δυναμικής γυναίκας, ικανής να αντιμετωπίσει κάθε εμπόδιο που θα συναντούσε στο πέρασμα του χρόνου. (Θρασυβουλίδης, 2020, σ. 39).

Κεφάλαιο 4^ο

Τα Ρουμλουκιώτικα Αντέτια (ήθη και έθιμα) για διάφορες γιορτές του χρόνου μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα και τις συνεντεύξεις

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται καταγραφή των Ρουμλουκιώτικων δρώμενων και εθίμων για τις διάφορες γιορτές του έτους. Πιο συγκεκριμένα, εκτός από τα κύρια έθιμα που αναφέρθηκαν παραπάνω και λαμβάνουν χώρα στο Ρουμλούκι, υπάρχουν τα αντίστοιχα έθιμα για τις διάφορες γιορτές μέσα στο έτος, καλύπτοντας και τις τέσσερις εποχές. Η καταγραφή και παρουσίασή τους βασίζεται αφενός στη βιβλιογραφική έρευνα και αφετέρου, στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν και παρατίθενται στο Παράρτημα Β' της διπλωματικής εργασίας.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι η ταξινόμηση και παρουσίαση των δρώμενων και εθίμων του Ρουμλουκιού, πραγματοποιήθηκε έπειτα από την αξιολόγηση, διαλογή και επεξεργασία του πλούσιου έντυπου υλικού που προέρχεται από το αρχείο του ομίλου «Το Ρουμλούκι», το οποίο έλαβα με ιδιαίτερη χαρά από τα μέλη του συλλόγου. Ακόμη, στα έντυπα αρχεία – λευκώματα του συλλόγου υπάρχουν καταγραφές των Ρουμλουκιώτικων εθίμων για τις διάφορες γιορτές του χρόνου. Συνεπώς, σε συνάρτηση με την ευρύτερη βιβλιογραφική έρευνα και τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, ήταν δυνατή η παρουσίαση των δρώμενων που λαμβάνουν χώρα στο Ρουμλούκι, έχοντας ως βάση το πολύτιμο αρχειακό υλικό που προαναφέρθηκε.

Όπως επισημαίνει ο επίτιμος πρόεδρος του ομίλου «Το Ρουμλούκι», «πολλά από τα συγκεκριμένα έθιμα δεν είναι τόσο δημοφιλή, ενώ άλλα είχαν σταματήσει να αναβιώνονται για κάποια χρόνια κατά το παρελθόν». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). Ο λαογραφικός όμιλος «Το Ρουμλούκι» γίνεται φορέας διοργάνωσης και αναβίωσης των περισσότερων από τα δρώμενα και έθιμα που παρουσιάζονται στη συνέχεια, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτή στη διατήρηση της πλούσιας παράδοσης της περιοχής. Κατά συνέπεια, αξίζει να παρουσιαστούν τα επιμέρους χαρακτηριστικά των Ρουμλουκιώτικων εθίμων διότι πέρα από την ιστορικότητα και τη σημασία τους, συνεισφέρουν στην εδραίωση του ομίλου στη συνείδηση των κατοίκων της περιοχής και αποτελούν παράλληλα το «έναυσμα ώστε ο κόσμος να έρθει ακόμη πιο κοντά στην παράδοση συμμετέχοντας ενεργά στις δράσεις του συλλόγου». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο).

4.1 Άγιος Νικόλαος (6 Δεκεμβρίου)

Ο Άγιος Νικόλαος, ο εν Μύροις ως προστάτης των θαλασσινών είχε τιμητική θέση στο εορτολόγιο των ψαράδων του Ρουμλουκιού. Το Ρουμλούκι μέχρι την αποξήρανση της Λίμνης των Γιαννιτσών ήταν περιτριγυρισμένο από νερά (Βάλτος, Λουδίας, Αλιάκμονας). Ανήμερα της γιορτής του οι ψαράδες εκκλησιάζονταν και τελούσαν Θεία Λειτουργία στους ναούς των παραλίμνιων χωριών του Ρουμλουκιού. Ζητούσαν από τον Άγιο να τους δίνει υγεία και να τους προστατεύει κατά τις εργασίες τους στο Βάλτο. Όπως αναφέρει ο κ. Βαφόπουλος Αριστείδης (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο), «αδιαίτερα το χειμώνα ο Βάλτος ήταν πολύ επικίνδυνος για τους ψαράδες λόγω ότι ήταν υποχρεωμένοι να περνούν τη Νταλμπίνα (περιοχή Καρα Ασμάκ), που ήταν τμήμα της λίμνης που διάβαινε ο Λουδίας». Η περιοχή αυτή είχε μεγάλο βάθος και όταν φυσούσε δυνατός βόρειος άνεμος (Βαρδάρης) σήκωνε μεγάλα κύματα. Τότε, υπήρχε ο κίνδυνος να ανατραπούν οι πλάβες (μονόξυλα χωρίς καρίνα), οι πρωτόγονες βάρκες των ψαράδων. Πολλές εικόνες του Αγίου Νικολάου υπήρχαν στις εκκλησίες των παραλίμνιων χωριών του Ρουμλουκιού, προσφορά συνήθως των ψαράδων. Μερικές από τις εικόνες αυτές είχαν μεγάλες διαστάσεις και τοποθετούνταν στο τέμπλο του ιερού. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 26).

4.2 Τα έθιμα των Χριστουγέννων

4.2.1 23 - 25 Δεκεμβρίου

Στις 23 Δεκεμβρίου, τις προπαραμονές των Χριστουγέννων στους μαχαλάδες (γειτονιές), σπιτότοπους των ρουμλουκιώτικων χωριών ανάβονταν μεγάλες φωτιές κυρίως από τα παιδιά σχολικής και εφηβικής ηλικίας. Η προετοιμασία για το άναμμα των φωτιών άρχιζε πριν ακόμα έρθει η Σαρακοστή, αφού υπήρχε έντονος ανταγωνισμός για το ποια γειτονιά θα ανάψει την καλύτερη και μεγαλύτερη φωτιά του χωριού. Κάποιοι άλλοι μελετητές συνδέουν τις φωτιές των Χριστουγέννων με τη λατρεία του περσικού θεού Μίθρα (αίτητος ήλιος) που η γενέθλιος μέρα του ήταν η 25η Δεκεμβρίου. Γενικότερα το άναμμα φωτιών θεωρείται κατάλοιπο της ηλιολατρίας. Οι φωτιές συμβόλιζαν τη φλόγα του ήλιου που γονιμοποιεί τη γη με τη ζεστασιά του. Στις 24 Δεκεμβρίου οι γυναίκες του Ρουμλουκιού ζύμωναν ψωμιά αφιερωμένα στο Χριστό, τα γνωστά χριστόψωμα. Οι νοικοκυρές, έβαζαν όλοι την τέχνη τους, όλο το «τζιάνι» τους στη ρουμλουκιώτικη διάλεκτο, με σκοπό να επιτύχουν τη ζύμη και το ψήσιμο των χριστόψωμων. Τα χριστόψωμα στο Ρουμλούκι ονομάζονταν ζώτουρτες ή σ'κότουρτες (συκότουρτες) λόγω των μικρών κομματιών ξερών σύκων με τα οποία ήταν στολισμένα. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 28).

Ο κ. Σαμαράς Δημήτριος μας πληροφορεί, «το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων οι Ρουμλουκιώτες έκαιγαν στο τζάκι τους ένα μεγάλο κούτσουρο που το ονόμαζαν «καλικάντζαρο» διότι πίστευαν ότι καθώς καιγόταν το ξύλο, αποτρεπόταν η είσοδος των καλικάντζαρων στο σπιτικό τους διότι φοβόνταν τη φωτιά». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Ο «καλικάντζαρος» συνήθως καίγονταν επί τρεις μέρες, τις παραμονές των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων. Η συνήθεια να καίνε ένα μεγάλο ξύλο την παραμονή των Χριστουγέννων υπήρχε και σε άλλα μέρη της Ελλάδας. Αλλού το κούτσουρο αυτό ονομάζονταν χριστόξυλο, σκαρκάντζαλο ή δωδεκαμερίτης. Το δείπνο της παραμονής των Χριστουγέννων δεν ήταν συνηθισμένο. Στο χαμηλό στρογγυλό τραπέζι (σοφρά) του Ρουμλουκιού έπρεπε να υπάρχουν εννιά είδη φαγητών, όπως και οι εννιά μήνες κυοφορίας της Παναγίας. Συνήθως οι νοικοκυρές έβαζαν στο τραπέζι πίττα με πράσο, σαραϊλί (γλυκό), σύκα, καρύδια, φρούτα, πιπεριές, νερό και κρασί. Όλα τα μέλη της οικογένειας κάθονταν γύρω από το σοφρά, τότε το μικρότερο παιδί πήγαινε πίσω από την είσοδο του σπιτιού και φώναζε τρεις φορές "έλα Χριστέ μ' να φάμε" ή πήγαινε στα μπρόστια του σπιτιού και φώναζε τρεις φορές "έλα Χριστέ μ' να δειπνήσουμε, απόψι έχουμε τα ινιά φαγιά". Το ίδιο βράδυ, αρκετοί Ρουμλουκιώτες τοποθετούσαν κάτω από το προσκέφαλο των μικρών παιδιών τους δώρα, παιχνίδια ή ρούχα οι πιο πλούσιοι και ζαχαρωτά ή φρούτα οι πιο φτωχοί. Τα δώρα αυτά τα ονόμαζαν δώρα του Χριστού γιατί έλεγαν στα παιδιά ότι τα έφερε ο Χριστός που γεννήθηκε. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 37-39).

Ανήμερα των Χριστουγέννων, οι κάτοικοι του Ρουμλουκιού σηκώνονταν πολύ νωρίς για να πάνε στην εκκλησία του χωριού τους και να παρακολουθήσουν τη Θεία Λειτουργία. Μόλις τελείωνε η Θεία Λειτουργία, όλοι οι εκκλησιαζόμενοι συγκεντρώνονταν στον νάρθηκα της εκκλησίας και αντάλλασαν χειραψίες και ευχές ενώ «το έθιμο αυτό απέβλεπε στο να καταλύσουν σιγά σιγά τη νηστεία τους, που τηρούσαν με τόση ευλάβεια και αυστηρότητα» (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). Όταν έφευγαν από την εκκλησία, περνούσαν από τα σπίτια των τζιορμπατζήδων (εύπορων) συγχωριανών τους και έπαιρναν ένα μικρό ξύλο από το φράκτη τους, το οποίο έκαιγαν στο τζάκι για να "πάρουν αποδιακό", δηλαδή να αποκτήσουν και αυτοί πλούτη. Το ίδιο έκαναν και τη Πρωτοχρονιά επιστρέφοντας στα σπίτια τους μετά την εκκλησία. Στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι τους είχαν μόνο πουλερικά όπως κότα, πετεινό, γαλοπούλα, χίνα, νερόκοτα (κουκλίκα) ή ακόμα και αγριόχηνες από το Βάλτο. Την πρώτη μέρα των Χριστουγέννων δεν έτρωγαν χοιρινό κρέας για να είναι ελαφριοί όλο τον καινούριο χρόνο και γιατί δεν ήθελαν να καταλύσουν τη νηστεία τους με χοιρινό. Το βράδυ των Χριστουγέννων οι Ρουμλουκιώτες έκαναν βίζιτες σε γειτονικά σπίτια ή σε όσους γιόρταζαν την ονομαστική τους γιορτή. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 41-44).

4.2.2 Τα Κόλιντα

Τα κάλαντα στο Ρουμλούκι όπως και σε αρκετά μέρη της Μακεδονίας ονομάζονταν κόλιντα. Τα παιδιά της σχολικής κυρίως ηλικίας, το βράδυ της 23^{ης} Δεκεμβρίου και το πρωί της 24^{ης}, πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν τα κόλιντα για να αναγγείλουν τη γέννηση του Θεανθρώπου. Τα κάλαντα είναι ρωμαϊκής προελεύσεως λέξη, σύμφωνα με την άποψη πολλών μελετητών. Προέρχεται από τις αρχαίες ρωμαϊκές καλένδες του Ιανουαρίου, όπου όλος ο κόσμος γιόρταζε με τραγούδια και γλέντια το διπρόσωπο Θεό Ιανό. Ως λέξη μπορεί να έχει ρωμαϊκή προέλευση, ως έθιμο όμως έρχεται από την Αρχαία Ελλάδα και από τη γιορτή της Ειρεσιώνης, το σύμβολο της γονιμότητας της γης. Η Ειρεσιώνη εορτάζονταν δύο φορές το χρόνο. Τότε εκτός από τη λατρεία και ευχές προς τους Θεούς δίνονταν και ευχές προς τους ανθρώπους με εγκωμιαστικά τραγούδια που τραγουδούσαν μικρά παιδιά από σπίτι σε σπίτι παίρνοντας φιλοδώρηματα από τις οικοδέσποινες. Τα τραγούδια αυτά και γενικότερα το έθιμο αυτό περιγράφονται από τον Όμηρο και τον Πλούταρχο. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 51-53).

Στο Ρουμλούκι τα παιδιά που έλεγαν τα κάλαντα ονομάζονταν κολινταρούδια. Στον ώμο τους είχαν κρεμασμένο ένα τουρβά (πάνινο σάκο) για να τοποθετούν τους ξηρούς καρπούς και τα σύκα που τους έδιναν οι νοικοκυρές. Επίσης κρατούσαν μία ματσούκα από καλά πελεκημένο χλωρό ξύλο που συμβόλιζε τα ραβδιά των βοσκών στο σπήλαιο της γέννησης. Αυτή τους χρησίμευε για να χτυπούν τις πόρτες των σπιτιών, να προφυλλάσσονται από τα άγρια σκυλιά και να δίνουν ευχές στο σπίτι και τους νοικοκυραίους. Οι Ρουμλουκιώτες, που ήταν ιδιαίτερα προληπτικοί, πίστευαν ότι η ματσούκα μετάδιδε τη δύναμη και τη γεροσύνη της σε ό,τι άγγιζε, ότι είχε δηλαδή "τοτεμική" ιδιότητα. Τα κολινταρούδια προτιμούσαν να επισκέπτονται πρώτα τα σπίτια των πλουσίων, γιατί αν τους έκαναν ποδαρικό συνήθως έπαιρναν μεγαλύτερο φιλοδώρημα. Απέφευγαν να επισκέπτονται σπίτια με ετοιμοθάνατους και πενθούντες. Όταν έφταναν σε ένα σπίτι στέκονταν στα μπρόστια του σπιτιού και χτυπούσαν την πόρτα με τις ματσούκες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο κ. Βαφόπουλος Αριστείδης, «οι νοικοκυρές την ώρα που έλεγαν τα κόλιντα τα παιδιά έριχναν στα πόδια τους στάρι και τα έβαζαν να κάθονται στα γόνατά τους για να κάθονται και οι κότες του σπιτιού στις φωλιές τους και να γεννούν αυγά». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη). Μόλις τα παιδιά τέλειωναν το τραγούδι, οι νοικοκυρές έφερναν από το φούρνο με το φτυάρι αναμμένα κάρβουνα για να τα ανακατέψουν με τη ματσούκα τους τα παιδιά και να δώσουν τις ευχές τους στο σπιτικό. Τα φιλοδώρημα των νοικοκυραίων προς τα παιδιά που έλεγαν τα κόλιντα ήταν ξυλοκέρατα (χαρούπια), κουκοσιές (καρύδια), κάστανα, φουντούκια, ξερά σύκα και σπάνια χρήματα. Σε όσα σπίτια δεν άνοιγαν την πόρτα για να τους πουν τα κόλιντα, τα παιδιά τους τραγουδούσαν το εξής σκωπτικό: «σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμι γιομάτο καλιακούδια, τα μ'σα γιννούν, τα μ'σα κλουσσούν, τα μ'σα τους βγάζ'ν τα μάτια». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 57-59).

4.2.3 Η Γουρουνοχαρά (26 - 27 Δεκεμβρίου)

Στις 26 με 27 Δεκεμβρίου οι Ρουμλουκιώτες είχαν τη συνήθεια να σφάζουν τους οικόσιτους χοίρους τους. Οι κάτοικοι του Ρουμλουκιού συνήθιζαν να εκτρέφουν ολόκληρα κοπάδια από χοίρους για διάφορους λόγους. Πρώτα από όλα, τα γουρούνια δε φορολογούνταν από τους Οθωμανούς κατακτητές. Επίσης, η διαμόρφωση του εδάφους του Ρουμλουκιού με την πλούσια σε ρίζες χλωρίδα και τους νερόλακκους βοηθούσε στην εκτροφή χοίρων. Οι χοίροι ήταν αναγκαίοι για την αγροτική οικονομία του Ρουμλουκιού αφού προσέφεραν το κρέας τους, το λίπος τους (λίγδα), που χρησιμοποιούνταν αντί του ακριβού και δυσεύρετου ελαιόλαδου και το δέρμα τους, που χρησίμευε για την κατασκευή υποδημάτων, τα γουρουνοτσάρουχα. Η σφαγή των χοίρων στη μέση του χειμώνα και ιδιαίτερα στα τέλη του Δεκέμβρη παρατηρείται σε όλη σχεδόν την ελληνική ύπαιθρο. Στο Ρουμλούκι μετά την παρατεταμένη περίοδο νηστείας, η σφαγή των χοίρων προσέφερε μία καλή ευκαιρία στους κατοίκους όχι μόνο για κατανάλωση χοιρινού κρέατος αλλά και για τη διοργάνωση γλεντιού και για αυτό τον λόγο την ονόμαζαν «γ'ρουνοχαρά». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 60-61).

Ο κ. Σαμαράς Δημήτριος μας πληροφορεί σχετικά, «σχεδόν κάθε ρουμλουκιώτικη οικογένεια στη διάρκεια του Δωδεκαημέρου έσφαζε ένα με δύο γουρουνία για τις ανάγκες της ενώ για το σφάξιμο των γουρουνιών χρειάζονταν δύο με τρεις άντρες με εμπειρία». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Αφού έβγαζαν το χοίρο από το γουρουνοκούμασο, έπρεπε να τον ξαπλώσουν με την πλάτη του να ακουμπά στη γη. Μετά, δύο από αυτούς κάθονταν πάνω στο γουρούνι κρατώντας ο ένας τα μπροστινά και ο άλλος τα πισινά πόδια. Το ρουθούνι (σούκουλο) του γουρουνιού το έδεναν με ένα σχοινί για να μην στριγγλίζει. Αυτός που έσφαζε το γουρούνι σταύρωνε το λαιμό του τρεις φορές με το μαχαίρι και εύχονταν στους νοικοκύρηδες να είναι καλοφάγωτο. Μόλις έσφαζαν το γουρούνι η πιο ηλικιωμένη γυναίκα του σπιτιού έπαιρνε ένα φτυάρι με κάρβουνα και το θυμιάτιζε για να ευλογηθεί και να μην το πλησιάζουν οι καλικάντζαροι. Στη συνέχεια ο παππούς ή η γιαγιά έπαιρναν με το δάκτυλο αίμα από το λαιμό του χοίρου και έκαναν μία βούλα στο πρώτα μέτωπο των παιδιών και ύστερα στους μεγαλύτερους για να μην τους τσιμπούν κουνούπια το καλοκαίρι. Έπειτα, έγδερναν προσεκτικά το δέρμα των γουρουνιών με το οποίο ύστερα από ειδική επεξεργασία έφτιαχναν υποδήματα για όλα τα μέλη της οικογένειας. Την φύσκη (φούσκα) του χοίρου την φούσκωναν και την πασπάλιζαν με στάχτη και έπειτα την έδιναν στα παιδιά ως μπάλα για τα παιχνίδια τους. Κατόπιν, τεμάχιζαν τα κρέατα του γουρουνιού και τα τοποθετούσαν σε κασέλες με αλάτι. Επίσης, ξεχώριζαν τις πλευρές, τα γλυκάδια, τον καβουρμά και το παστό και τα αποθήκευαν σε πήλινα δοχεία με λίπος (λίγδα). Τις τσιγαρίδες, δηλαδή τα κομμάτια λίπους που δεν έλειωναν τα αποθήκευαν και αυτά σε πήλινα δοχεία (κλείστρες), χωρίς όμως λίγδα. «Τα έντερα του γουρουνιού τα χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουν λουκάνικα και το κεφάλι του για να φτιάξουν τα περίφημα γ'ρουνοπατσιά (πατσάς) για το μεσημεριανό πρωτοχρονιάτικο τραπέζι. Κατά τη διάρκεια της γουρουνοχαράς το τσίπουρο και το κρασί ήταν άφθονο και οι πιο καλλίφωνοι τραγουδούσαν παλιά ρουμλουκιώτικα τραγούδια». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 65-68).

Πολλές φορές προσκαλούνταν οργανοπαίκτες και όλοι το έριχναν στο χορό. Οι γυναίκες τηγάνιζαν κρέας από το μπουτί ή τη πλάτη του γουρουνιού που είχαν σφάξει και το προσέφεραν στους παρευρισκόμενους. Οι πιο ηλικιωμένοι είχαν το συνήθειο να εξετάζουν τη σπλήνα και την καρδιά του χοίρου για να κάνουν προβλέψεις για το μέλλον και την τύχη της οικογένειας. Αυτό το έθιμο αποτελεί συνέχεια της πανάρχαιας ελληνικής συνήθειας να προβλέπουν το μέλλον εξετάζοντας τα σπλάγχνα των ζώων που έσφαζαν. Οι πιο πλούσιοι Ρουμλουκιώτες λόγω θρησκευτικότητας, φιλανθρωπίας και αλληλεγγύης προς τους φτωχούς συγχωριανούς τους, τους έδιναν μέρος του γουρουνιού τους καθώς και λουκάνικα για να μη στερηθούν το χοιρινό κρέας στη διάρκεια των γιορτών. Στη σημερινή εποχή αναβίωση του εθίμου της γουρουνοχαράς στο Ρουμλούκι γίνεται από τους πολιτιστικούς συλλόγους Αλεξάνδρειας, Λουτρού, Καμποχωρίου και Νησελίου. (Πανταζόπουλος, 2001, 70-75).

4.3 Τα έθιμα της Πρωτοχρονιάς

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, οι Ρουμλουκιώτισσες νοικοκυρές έφτιαχναν πίττες για το βραδινό τραπέζι. Μία από τις πίττες που έκαναν ήταν με λουκάνικα ή κρέας χοιρινό και πράσα και αποτελούσε τη βασιλόπιττα, μέσα στην οποία τοποθετούσαν ένα νόμισμα. Το βράδυ της παραμονής μόλις βασιλευε ο ήλιος τα παιδιά έπαιρναν τις ξύλινες βέργες τους (ματσούκες) και τις υφασμάτινες σακούλες τους και γύριζαν τις γειτονιές του χωριού για να τραγουδήσουν τον Άη Βασίλη. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 110).

Μόλις άλλαζε ο χρόνος κάποιος από τους άντρες του σπιτιού έβγαινε στα μπρόστια και έριχνε τουφεκίες για να υποδεχτεί τον καινούριο χρόνο. Στη συνέχεια, ο παππούς ως ο γηραιότερος της οικογένειας σταύρωνε με το μαχαίρι τρεις φορές τη βασιλόπιττα και την έκοβε σε κομμάτια. «Το πρώτο κομμάτι ήταν του Αγίου Βασιλείου, το δεύτερο του Χριστού ή της Εκκλησίας, το τρίτο του σπιτιού, το τέταρτο των χωραφιών, το πέμπτο των ζώων και τα υπόλοιπα για κάθε μέλος της οικογένειας, από τα μεγαλύτερα σε ηλικία στα μικρότερα». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). Αν υπήρχε ξενιτεμένος έκοβαν και για αυτόν. Όποιος τύχαινε το νόμισμα ήταν ο τυχερός της χρονιάς. Αν το τύχαινε ο ξενιτεμένος σήμαινε ότι θα επέστρεφε κατά τη διάρκεια της

χρονιάς. Αν τύχαινε στο σπίτι θα υπήρχε σε αυτό τυχερό, π.χ. γέννα ή γάμος για κάποιον του σπιτιού και τέλος αν τύχαινε το φλουρί στα χωράφια ή στα ζώα σήμαινε καλές παραγωγές και αύξηση των ζωντανών κατά το νέο έτος.

Την Πρωτοχρονιά, μία από τις γυναίκες του σπιτιού πήγαινε πολύ νωρίς το πρωί με μία στάμνα στη βρύση ή το πηγάδι του χωριού για να φέρει το πρώτο νερό της χρονιάς, το αμίλητο νερό όπως το έλεγαν αφού καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας της έπρεπε να είναι αμίλητη ώστε να τρέχει το βιός και το τυχερό στο σπιτικό σαν το νερό. Την ίδια ώρα ένας άντρας του σπιτιού καθάριζε το στάβλο από τις κοπριές και τις έριχνε στα κάρβουνα της φωτιάς της προηγούμενης νύχτας. Το πρωί τα μικρά παιδιά έπαιρναν τις χλωρές ίσιες βέργες τους και πήγαιναν να τραγουδήσουν τα «Σούρβα», ένα είδος καλάντων για την αναγγελία της νέας χρονιάς και της γιορτής του Αγίου Βασιλείου. «Ο νοικοκύρης του κάθε σπιτιού καλωσόριζε τα παιδιά και η νοικοκυρά περνούσε στη βέργα τους ένα κομμάτι λουκάνικο ή παστό και τους εύχονταν καλή χρονιά και καλή πρόοδο στο σχολείο». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη). Μόλις γέμιζε η βέργα τους με κρέατα επέστρεφαν στο σπίτι για να ετοιμαστούν για την εκκλησία. Στη λειτουργία του Αγίου Βασιλείου και στη Δοξολογία για το νέο έτος παρευρίσκονταν όλοι οι κάτοικοι κάθε χωριού ακόμη και οι πενθούντες. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 115-118).

Στο τέλος της λειτουργίας, όλοι μαζεύονταν στο νάρθηκα της εκκλησίας για να ευχηθούν ο ένας στον άλλο χρόνια πολλά και καλή χρονιά. Στη συνέχεια, στον ίδιο χώρο γίνονταν η αντικατάσταση της παλιάς εκκλησιαστικής επιτροπής από καινούρια. Επιστρέφοντας στο σπίτι τους, οι Ρουμλουκιώτες είχαν το συνήθειο να περνούν όπως και τα Χριστούγεννα από τα σπίτια των τζιορμπατζήδων και να αφαιρούν από το φράκτη τους ένα ξυλαράκι, το οποίο έκαιγαν στο τζάκι για να πάρουν το "ουλούρι", δηλαδή να έχουν τύχη και να πλουτίσουν στο νέο έτος. Επίσης, είχαν το έθιμο ο μεγαλύτερος σε ηλικία της οικογένειας να σπάζει στα μπρόστια του σπιτιού ένα ρόδι για να πολλαπλασιαστούν τα αγαθά του σπιτιού όπως οι σπόροι του ροδιού.

Σημαντικό θεωρούνταν το ποιος θα κάνει ποδαρικό στο σπίτι, δηλαδή ποιος θα είναι ο πρώτος επισκέπτης της χρονιάς. Όπως αναφέρει ο κ. Ματόπουλος, «συνήθως διάλεγαν κάποιο γουρλή, ένα μικρό παιδί ή αυτόν που τους έκανε ποδαρικό την προηγούμενη χρονιά όταν αυτή πήγε καλά. Μερικοί διάλεγαν τον τσομπάνη υπάλληλο τους για να γεννηθούν πολλά και υγιή αρνιά». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). «Η νοικοκυρά υποδέχονταν το πρώτο επισκέπτη της χρονιάς στα μπρόστια, τον έβαζε να περάσει το κατώφλι με το δεξί και του έδινε λίγο αλάτι για να ρίξει στη φωτιά και να κάνει ευχές για καλή χρονιά. Το μεσημεριανό πρωτοχρονιάτικο γεύμα τους ήταν πατσάς (γρουνοπατσιά) ή και καμιά φορά βασιλόπιττα εάν δεν είχαν προλάβει να την κόψουν το προηγούμενο βράδυ. Το βράδυ της Πρωτοχρονιάς επισκέπτονταν όσους είχαν ονομασία, δηλαδή γιόρταζαν την ονομαστική γιορτή τους». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 121-128).

4.4. Τα έθιμα των Φώτων

Την παραμονή των Φώτων, σύμφωνα με την παράδοση του Ρουμλουκιού και της υπόλοιπης Ελλάδας ο κόσμος γλίτωνε από την παρουσία των ενοχλητικών καλικάντζαρων, που γυρνούσαν στα έγκατα της γης για τον υπόλοιπο χρόνο. Ο ιερέας από πολύ νωρίς τελούσε στην εκκλησία του χωριού τον Αγιασμό των υδάτων μέσα σε ένα χάλκινο δοχείο (μπακράτσα). Μία τουλάχιστον γυναίκα από κάθε σπίτι, αφού εκκλησιαζόταν έπαιρνε ένα δοχείο με νερό από την εκκλησία και με αυτό λούζονταν όλα τα μέλη της οικογένειας και έπιναν τρεις γουλιές, όντας νηστικοί για να πάρουν φώτιση και να έχουν υγεία το καινούριο έτος. Ο ιερέας την ημέρα αυτή επισκέπτονταν όλα τα σπίτια του χωριού για να τα φωτίσει. Στο χέρι του κρατούσε την αγιαστούρα (κλώνο βασιλικού) και τον συνόδευε ο νεωκόρος (κλησιάτορας), ο οποίος κρατούσε ένα μικρό χάλκινο δοχείο με τον Αγιασμό. Ο ιερέας έρριχνε με τον Αγιασμό όλους τους χώρους κάθε σπιτιού, που επισκέπτονταν, καθώς και τους ανθρώπους που το κατοικούσαν ψάλλοντας ταυτόχρονα το «Εν Ιορδάνη Βαπτιζομένου σου Κύριε». Μόλις ο ιερέας τέλειωνε τον Αγιασμό, ο νοικοκύρης κάθε σπιτιού έριχνε στο χάλκινο δοχείο μερικά νομίσματα και του έδινε και ένα κομμάτι λουκάνικο ως πληρωμή.

Ο κ. Βαφόπουλος αναφέρει ότι «την ημέρα των Θεοφανείων, οι Ρουμλουκιώτες πήγαιναν από πολύ νωρίς το πρωί στην εκκλησία. Ο αρχηγός κάθε οικογένειας κρατούσε στα χέρια του μία κανάτα για να πάρει Αγιασμό και μία από τις γυναίκες του σπιτιού έπαιρνε μαζί της στην εκκλησία ένα πιάτο, που περιείχε αλάτι και ένα φρούτο, συνήθως πορτοκάλι ή ρόδι, ενώ στη συνέχεια το πιάτο τοποθετούνταν μπροστά στην Ωραία Πύλη για να το ευλογήσει ο ιερέας». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη).

Μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας, «το εκκλησίασμα σχημάτιζε πομπή για το μέρος που θα τελούσε ο ιερέας τον Αγιασμό των υδάτων. Συνήθως, ο Αγιασμός λάμβανε χώρα στον Αλιάκμονα ή σε μεγάλους νερόλακκους (μπουλντούκες), που υπήρχαν κοντά στους ρουμλουκιώτικους οικισμούς. Σε μερικά ρουμλουκιώτικα χωριά πριν ξεκινήσει η πομπή γίνονταν πλειστηριασμός για το ποιος θα κρατήσει το λάβαρο με την απεικόνιση της βάπτισης του Χριστού. Θεωρούσαν ότι έφερνε τύχη σε όποιον είχε τη τιμή να το κρατήσει». (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 149-151).

Σε παλιότερες εποχές μετά τον εκκλησιασμό της ημέρας των Φώτων, μερικοί μασκαρεύονταν, ντύνονταν καρναβάλια και επισκέπτονταν όλα τα σπίτια του χωριού διεξάγοντας έρανο για την εκκλησία. Μερικοί φορούσαν προβιές και μάσκες και έπαιρναν τη μορφή ζώων. Συνήθως, όμως, κάποιος άντρας ντύνονταν ως νύφη και αφού τον έβαζαν ανάποδα σε ένα γαϊδουράκι, τον περιέφεραν σε όλο το χωριό. Ο μασκαρεμένος άντρας, παρίστανε τη νύφη που είχε χάσει την αγνότητα της πριν το γάμο. Για αυτό προσποιούνταν πως έκλαιγε καθώς οι άλλοι τη διαπόμευαν περιγελώντας την και δημιουργούσαν κρότο με χάλκινα σκεύη. Σε κάθε σπίτι, η νύφη προσκυνούσε τρεις φορές αργά τον νοικοκύρη και αυτός της έδινε ένα ποσό για την εκκλησία. Το έθιμο αυτό με τον καιρό εξαφανίστηκε λόγω ότι η εκκλησία ήταν εναντίον του και γιατί οι περισσότεροι Ρουμλουκιώτες προτιμούσαν να ντύνονται καρναβάλια μόνο στις Αποκριές, όπως οι υπόλοιποι Έλληνες. Σε ορισμένα χωριά το έθιμο αυτό αντικαταστάθηκε με το να περιφέρουν μία ομάδα αγοριών τον ασημένιο σταυρό του Αγιασμού από σπίτι σε σπίτι και να συγκεντρώνουν χρήματα για την εκκλησία. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 156-159).

4.5 Πασχαλινά έθιμα

Η περιγραφή των εθίμων του Πάσχα θα ξεκινήσει από το Σάββατο του Λαζάρου και θα καταλήξει στη Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος. «Το Σάββατο του Λαζάρου τα κορίτσια ντυμένα με τις καλές φορεσιές τους (άσπρους σαγιάδες) και στολισμένα με λουλούδια στο κεφάλι τους πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν το τραγούδι του Λαζάρου». Οι νοικοκυρές της κερνούσαν νηστίσιμα γλυκά και έδιναν αυγά και χρήματα σε ένα κοριτσάκι, που της ακολουθούσε με ένα καλάθι για να μαζεύει τις προσφορές. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 160). Τα κορίτσια που θα ντύνονταν Λαζαρίνες μαζεύονταν από την προηγούμενη μέρα στο σπίτι της μεγαλύτερης από αυτές για να ετοιμαστούν όλες μαζί. Το έθιμο των Λαζαρίνων θα αναλυθεί διεξοδικότερα στο επόμενο κεφάλαιο της πτυχιακής αυτής εργασίας. Σύμφωνα με τον κ. Σαμαρά, «την Κυριακή των Βαΐων όλοι οι Ρουμλουκιώτες εκκλησιάζονταν και στο τέλος της Θείας Λειτουργίας έπαιρναν από τον ιερέα κλώνους δάφνης. Στη περίπτωση που ο κλώνος της δάφνης τους είχε πολλά άνθη πίστευαν ότι θα έχουν τη χρονιά αυτή πολλά κλωσόπουλα. Η δάφνη τοποθετούνταν στο εικονοστάσι για όλο τον υπόλοιπο χρόνο», και προσθέτει ότι, «το μεσημέρι της μέρας αυτής έτρωγαν ένα από τα πιο αγαπημένα και γνωστά φαγητά του Ρουμλουκιού, δηλαδή ταβά με γριβάδια και κρεμμύδια στο φούρνο». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο).

Τη Μεγάλη Πέμπτη, που κατά πολλούς είναι αυτή που ονομάζεται "Κόκκινη Πέμπτη", κρεμούσαν έξω από τα σπίτια τους ένα κόκκινο πανί, ίσως ως ανάμνηση του Εβραϊκού Πάσχα. Το πρωί της μέρας αυτής, αρκετοί μεταλάμβαναν τα άχραντα μυστήρια στην εκκλησία του χωριού τους. Όσοι δεν μεταλάμβαναν τη Μεγάλη Πέμπτη, το έπρατταν το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου ή το βράδυ της Αναστάσεως, μετά τη λήξη της Αναστάσιμης Λειτουργίας. Πάντως, απαραίτητως, όλοι μεταλάμβαναν μετά τη μακρά νηστεία της Μεγάλης Σαρακοστής. Τη Μεγάλη Πέμπτη, οι νοικοκυρές

συνήθιζαν να κάνουν τις σαρακοστιανές πίττες, που ήταν συνήθως τσουκνιδόπιττες και σουσαμόπιττες. Τη μέρα αυτή δεν έπλεναν ασπρόρουχα, διότι πενθούσε η Παναγία και αν το έπρατταν φοβόνταν ότι θα ρίξει χαλάζι και θα καταστρέψει τα σπαρτά. Επίσης, το πρωί άφηναν ελεύθερα για βοσκή στα καλύτερα και πιο πλούσια βοσκοτόπια τα "ζευκτούρικα" ζώα, δηλαδή τα ζευγάρια βοδιών που χρησιμοποιούνταν στο όργωμα. Αυτά έβοσκαν ανενόχλητα μέχρι της 15 Αυγούστου για να δυναμώσουν. Το βραδινό δείπνο της Μεγάλης Πέμπτης λάμβανε χώρα γύρω από το χαμηλό τραπέζι (σοφρά), όπου όλοι ήταν καθισμένοι σταυροπόδι. Επάνω στη μεσάλα (είδος τραπεζομάντηλου), υπήρχαν τρία πιάτα. Το ένα είχε κρασί, τα άλλο ζάχαρη και το τελευταίο τόσες φέτες ψωμί όσες και τα μέλη της οικογένειας. Ο καθένας έτρωγε μόνο τη φέτα του ψωμιού του βουτώντας τη στο πιάτο με το κρασί. Αργά το απόγευμα της Μεγάλης Πέμπτης, όλοι πήγαιναν στην εκκλησία εκτός από τους πενθόντες και τους αρρώστους, παρακολουθούσαν τη Λειτουργία και χαιρετούσαν τον Εσταυρωμένο. Αρκετές γυναίκες ξενυχτούσαν μέχρι το πρωί τον Εσταυρωμένο, σα να επρόκειτο για πραγματικό πεθαμένο. Τον θρηνούσαν και του έκαναν παρέα. Μεταξύ τους μοιράζονταν λουκούμια, στραγάλια, κονιάκ, κρασί και πρόσφορο για την παρηγοριά. Επίσης, κάλυπταν την εικόνα της Παναγίας με ένα μαύρο υφαντό μέχρι την Ανάσταση, γιατί πενθούσε το γιό της. Μερικές γυναίκες, συνήθως μετά από τάματα, προσέφεραν στον Εσταυρωμένο πετσέτες, προσόψια, σεντόνια, υφάσματα, μαξιλαροθήκες κ.ά. Όλα αυτά μαζί με ζώα, που προσέφεραν κάποιοι στο Ναό, έβγαιναν από την εκκλησιαστική επιτροπή σε επιτόπια δημοπρασία την Κυριακή του Πάσχα μετά τη Θεία Λειτουργία.

Προς τα ξημερώματα της Μεγάλης Παρασκευής οι ανύπαντρες κοπέλες στόλιζαν τον επιτάφιο με λουλούδια, που οι ίδιες συγκέντρωναν από τα σπίτια του χωριού και επικαλούνταν τη βοήθεια του νεκρού Ιησού για να καλοπαντρευτούν. Τη Μεγάλη Παρασκευή, οι Ρουμλουκιώτες επισκέπτονταν τουλάχιστον τρεις διαφορετικούς επιτάφιους για να έχουν υγεία. Τα μικρά παιδιά περνούσαν τρεις φορές κάτω από τον επιτάφιο κατά μήκος και κατά πλάτος του, σχηματίζοντας σταυρό για να έχουν καλή τύχη και υγεία. Το άνθος που τους έδινε ο ιερέας από τον Επιτάφιο μετά τη Λειτουργία, το πρωί της Μεγάλης Παρασκευής, το τοποθετούσαν στο εικονοστάσι για όλο το υπόλοιπο χρόνο και το χρησιμοποιούσαν καίγοντας το για το ξεμάτιασμα. Τη μέρα αυτή επισκέπτονταν και περιποιούνταν τους τάφους των προσφιλών τους προσώπων. Άλλωστε, η Μεγάλη Παρασκευή θεωρείται η μέρα των νεκρών αφού ο Ιησούς κατέβηκε στον Άδη.

Το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου οι άντρες έσφαζαν το αρνί και οι νοικοκυρές έβαφαν τα αυγά για το Πάσχα. Το απόγευμα της ίδιας μέρας φούρνιζαν το πασχαλινό αρνί, το οποίο παρέμενε στο φούρνο και σιγοψήνονταν μέχρι το πρωί της Κυριακής. Μέσα σε ένα παραδοσιακό φούρνο έψηναν τα αρνιά τους 4 με 5 οικογένειες ανάλογα το μέγεθος του φούρνου. Το αρνί μαζί με ρύζι, φρέσκα κρεμμυδάκια, συκωτάκια και σταφίδες τοποθετούνταν σε μεγάλο βαθύ ταψί. Το ταψί το κάλυπταν με τη τσίπα του αρνιού (σκέπη του στομαχιού) και από πάνω έβαζαν δύο κεραμίδες, που τις κάλυπταν με ένα ανοιγμένο φύλλο ζυμαριού για να προφυλαχτεί το αρνί από τη δυνατή πυρά και να σιγοψηθεί. Όπως μας πληροφορεί ο κ. Ματόπουλος, «πρώτα, έκαιγαν καλά το φούρνο χρησιμοποιώντας ξερά ξύλα και κλιματσίδες (κλιματόβεργες) για να δώσουν ιδιαίτερη μυρωδιά στο αρνί. Στη συνέχεια, τοποθετούσαν ένα ένα τα ταψιά μέσα στο φούρνο και έκλειναν την είσοδο του φούρνου με κλείστρα (φορητή λαμαρίνα). Έπειτα, άρχιζαν να σφραγίζουν την είσοδο του φούρνου, χτίζοντας την με τούβλα και με χώμα ώστε να μη μπαίνει από πουθενά αέρας μέσα στο φούρνο γιατί αλλιώς τα αρνιά θα καίγονταν» και συνεχίζει, «ακόμα και σήμερα στο Ρουμλούκι το αρνί του Πάσχα γίνεται στον παραδοσιακό φούρνο (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο).

Το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου πήγαιναν όλοι στην εκκλησία, ακόμα και οι πενθόντες. Πριν βγει ο ιερέας στην Ωραία Πύλη για να ψάλλει το "δεύτε λάβετε φως", έσβηναν όλα τα φώτα μέσα στην εκκλησία και οι ανύπαντροι νέοι έσπευδαν να πάρουν φως. Συναγωνίζονταν μεταξύ τους για το ποιος θα το πάρει πρώτος γιατί πίστευαν ότι θα είχαν ευλογία και τύχη. Η αναγγελία της Ανάστασης του Θεανθρώπου γίνονταν δεκτή με πυροβολισμούς και κρότους. Μάλιστα πριν το 1912, οι ραγιάδες Ρουμλουκιώτες έπρεπε να πάρουν άδεια για να ρίξουν τουφεκιές την Ανάσταση από το πιο κοντινό караκόλι (τμήμα τούρκικης χωροφυλακής). Όλοι οι Ρουμλουκιώτες είχαν μαζί τους στην εκκλησία ένα αυγό, που το κουβαλούσαν στη τσέπη τους (μπουζνάρα), για να τσουγκρίσουν μεταξύ τους μετά

την Ανάσταση. Οι πιο ηλικιωμένοι Ρουμλουκιώτες παρακολουθούσαν όλη την Αναστάσιμη Θεία Λειτουργία, η οποία ήταν από τις πιο αγαπητές στο Ρουμλούκι. Όταν επέστρεφαν στο σπίτι από την εκκλησία έτρωγαν τη καθιερωμένη μαγειρίτσα, καθώς και τα συκώτια του αρνιού τηγανητά και το κεφάλι του αρνιού. Με το φως της Ανάστασης άναβαν το καντήλι του σπιτιού και σχημάτιζαν το σημείο του σταυρού στην εξώπορτα. Την Κυριακή του Πάσχα, το πρωί τα παιδιά επισκέπτονταν το νουνό και τους παππούδες τους για να τους δώσουν την Πασχαλιά, η οποία είναι ένα είδος τσουρεκιού ψημένο σε ταψί (νιβάτες) συνήθως τη Μεγάλη Τετάρτη ή Πέμπτη, στην ζύμη του οποίου βάζουν λίγη ζάχαρη και διάφορα αρωματικά μπαχαρικά και από πάνω το αλείφουν με κρόκο αυγού και το στολίζουν με κεντίδια. Την Πασχαλιά την τύλιγαν σε μία άσπρη καλά σιδερωμένη μεσάλα (τραπεζομάντιλο), βάζοντας μαζί και λίγα κόκκινα αυγά. Τα παιδιά την παρέδιδαν κάνοντας τρεις μετάνοιες και φιλώντας το χέρι του νουνού ή των παππούδων τους. Το μεσημέρι, οι ρουμλουκιώτικες οικογένειες έβγαζαν τα αρνιά από το φούρνο και τα έτρωγαν σε γιορτινή ατμόσφαιρα. Στη συνέχεια, συγκεντρώνονταν όλοι μαζί στο μεσοχώρι του χωριού τους και χόρευαν με τη συνοδεία οργάνων ή τραγουδώντας μόνοι τους παραδοσιακά άσματα. Στη συγκέντρωση αυτή, όλοι φορούσαν τις επίσημες φορεσιές τους και ήταν ιδιαίτερα ευδιάθετοι. Επί τουρκοκρατίας, οι Τούρκοι και Τουρκαλβανοί μπέηδες προσκαλούνταν στα σπίτια των χριστιανών για να κεραστούν για την ημέρα του Πάσχα. Στις 23ης Απριλίου, στη γιορτή του Αγίου Γεωργίου, οι Ρουμλουκιώτες επισκέπτονταν το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου στο Γιδά. Μεγάλο πανηγύρι και γλέντι στήνονταν στο προαύλιο χώρο. Την ημέρα αυτή γίνονταν προσφορές αρνιών προς το Ναό, που με το τέλος της Θείας Λειτουργίας δημοπρατούνταν από την εκκλησιαστική επιτροπή προς τους προσκυνητές. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 180-183).

Στο Ρουμλούκι υπήρχε η παράδοση για εφτά Πέμπτες μετά τη Μεγάλη Πέμπτη να κάνουν πίττες, όπως έκαναν την ημέρα της Μεγάλης Πέμπτης. Όλο αυτό το διάστημα απέφευγαν να κόβουν κληματόφυλλα διότι πίστευαν ότι κάτω από αυτά αναπαύονταν οι ψυχές των πεθαμένων. Επίσης, δε χαιρετιόνταν με το συνηθισμένο τρόπο, αλλά με το "Χριστός Ανέστη" και ως απάντηση έπαιρναν "Αληθώς Ανέστη". Την Πεντηκοστή θεωρούνταν μεγάλη αμαρτία να εργαστεί κάποιος. Την ημέρα αυτή, οι Ρουμλουκιώτες πίστευαν ότι γιαιτρεύονταν ασθένειες του κεφαλιού, ημικρανίες και πονοκέφαλοι. Στη Θεία λειτουργία του Αγίου Πνεύματος υπήρχε το έθιμο να γονατίζουν για να μπουν οι ψυχές στον Άδη, γιατί κατά την παράδοση τριγυρνούσαν από την Κυριακή του Πάσχα μέχρι την Πεντηκοστή στον επάνω κόσμο. Τη Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος, στο προαύλιο της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου του χωριού Καρυά οργανώνονταν αγώνες πάλης, όπου οι παλαιστές (πεχλιβάνηδες), αλειμμένοι με λάδι διαγωνίζονταν στο πανάρχαιο αυτό ελληνικό άθλημα και ο νικητής έπαιρνε ως έπαθλο ένα ζωντανό κριάρι, προσφορά του ναού. Με τη λειτουργία της φώτισης του Αγίου Πνεύματος τέλειωναν οι γιορτές του Πάσχα. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 240-248).

4.6 Της Παναγίας (15 Αυγούστου)

Στο Γιδά (σημερινή Αλεξάνδρεια) διεξάγονταν το Δεκαπενταύγουστο μεγάλη εμποροπανήγυρη από τα χρόνια ακόμα της Τουρκοκρατίας λόγω του εορτασμού της Κοίμησης της Θεοτόκου του ομώνυμου ναού, που βρίσκονταν στο κέντρο του παλαιού αυτού κεφαλοχωρίου. Πλήθος εμπόρων καιπραματευτάδων από πολλά μέρη της Μακεδονίας κατέκλυζαν τον περιβάλλοντα χώρο του ναού. Η εμποροπανήγυρη αυτή διαρκούσε μία εβδομάδα. Ταυτόχρονα, μέχρι τη δεκαετία του 1950, διεξάγονταν η μεγαλύτερη ζωοπανήγυρη του Ρουμλουκιού, όπου γίνονταν αγοραπωλησίες και ανταλλαγές ζώων. Η εμποροπανήγυρη πραγματοποιείται έως και σήμερα και είναι μία από τις μεγαλύτερες της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Η Παναγιά η Αλεξανδρινή αποτελεί το δεύτερο πολυπληθέστερο προσκύνημα μετά την Παναγία Σουμελά στο νομό Ημαθίας τις μέρες του Δεκαπενταύγουστο. Το συνηθέστερο ρουμλουκιώτικο φαγητό, ανήμερα του Δεκαπενταύγουστου, ήταν πετεινός ή προβατίνα στο φούρνο. Μετά την αυστηρή νηστεία δεκαπέντε ημερών, οι Ρουμλουκιώτες έβρισκαν την ευκαιρία να καταναλώσουν κρέας. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 255).

4.7 Του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου) - Έθιμα για τη σπορά

Την ημέρα, που εορτάζονταν η Ύψωση του Τιμίου Σταυρού, τηρούνταν καθολική απόχρη από χειρωνακτικές εργασίες από όλους τους Ρουμλουκιώτες, καθώς η εορτή αυτή θεωρούνταν μία από τις μεγαλύτερες του έτους. Το «Σταυρολούλουδο» δηλαδή τα άνθη (συνήθως βασιλικός), που έδινε ο ιερέας σε κάθε εκκλησιαζόμενο αυτή τη μέρα τοποθετούνταν στο εικονοστάσι του σπιτιού. Οι νοικοκυρές τα χρησιμοποιούσαν για ξεμάτιασμα αλλά τα έβαζαν και στη ζύμη, που έπλαθαν, γιατί πίστευαν ότι θα γίνονταν πιο πετυχημένη. Ο κ. Γιοβανόπουλος θυμάται χαρακτηριστικά, «Στις 14 Σεπτεμβρίου άρχιζε η προετοιμασία των γεωργών του Ρουμλουκιού για τη σπορά των σιτηρών. Μόλις ξημέρωνε η μέρα αυτή, οι γεωργοί κάνοντας το σταυρό τους έλεγαν "σταυρούνι κι σπέρνι πυρός κι μην αντρέπισι" και στη συνέχεια κατέβαζαν από το εικονοστάσι το σταυρό με στάχυα, που είχαν κατασκευάσει κατά το θερισμό και τον έτριβαν στη παλάμη τους». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Γιοβανόπουλο Γεώργιο). Το όργωμα και η σπορά των χωραφιών έπρεπε να έχει τελειώσει μέχρι τις 21 Νοεμβρίου, που είναι τα Εσόδια της Θεοτόκου και για αυτόν το λόγο την Παναγία αυτή την ονόμαζαν «Ξεσπορίτισσα». Το όργωμα των χωραφιών γίνονταν με τα ζευγάρια (δύο βόδια) και το ξυλάετρο, που υπήρχε από την εποχή του Ησιόδου και αντικαταστάθηκε μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο από το "μπλούχο", σιδερένιο αλέτρι.

Πριν αρχίσει το όργωμα, ο ζευγάς τοποθετούσε στην άκρη του χωραφιού και στο μέσο του ένα όρθιο ξύλο ή μια πέτρα, το «τουπάτσι», που χρησιμοποιούνταν ως ορόσημο για να οργώνει σε ευθεία. Στη συνέχεια, ο γεωργός έκοβε 4 κομμάτια ξύλου και τα έθαβε στις γωνίες του χωραφιού για να πρασινίσει, να έχει καλή σοδειά το χωράφι. Το ίδιο έκανε και με τα απομεινάρια της πίττας, αφού γευμάτιζε. Στο τέλος του οργώματος, ο γεωργός σταύρωνε από άκρη σε άκρη το χωράφι του με το ζευγάρι για να μη χαθεί το τυχερό του. Έπειτα, έσπαζε το ρόδι που είχε βάλει μέσα στους σάκους και έθαβε στη γη το σκόρδο, το βασιλικό και τη κόκκινη κλωστή για να καρποφορήσει και να είναι γόνιμο το χωράφι. Τις ημέρες της σποράς, κάθε ζευγάς είχε τη συνήθεια να μη δανείζει ούτε χρήματα, ούτε πράγματα του σπιτιού του γιατί πίστευε ότι ο καρπός την εποχή του θερισμού δεν θα ήταν χοντρός, αν το έκανε. Την ημέρα που τέλειωνε η σπορά, στο σπίτι του γεωργού παρατίθονταν τραπέζι (κρισματάς) με πίττες, που είχε κατασκευάσει η γυναίκα του. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 269-271).

4.8 Η Χελιδόνα (1 Μαρτίου)

Το ανοιξιάτικο έθιμο της Χελιδόνας μέχρι τη δεκαετία του 1950 ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένο στο Ρουμλούκι. Δυστυχώς, σήμερα έχει σβήσει μετά από μια πορεία χιλιάδων ετών. Οι απαρχές του εθίμου αυτού είναι οι προϊστορικοί χρόνοι και οι ρίζες του καθαρά ελληνικές. Η αρχαιότερη σχετική μαρτυρία προέρχεται από τη μινωική εποχή με την αναπαράσταση ενός πουλιού "που φέρνει την άνοιξη" σε μια σαρκοφάγο της Φαιστού. Σε ένα μεταγενέστερο μελανοφόρο αγγείο των κλασικών χρόνων υπάρχει η εικόνα δύο αντρών και ενός παιδιού, οι οποίοι κοιτάζουν στον ουρανό και δείχνουν με το δεξί τους χέρι ένα χελιδόνη. Μάλιστα, είναι γραμμένα πάνω στο αγγείο και τα λόγια που λένε στο μεταξύ τους διάλογο. Ο ένας άνδρας, ο νεότερος λέει "Ιδού χελιδών", ο άλλος άνδρας, ο γενειοφόρος συμπληρώνει "Νή τον Ηρακλέα" και το παιδί συνεχίζει "Αυτί έαρ ήδη". Με τις παραπάνω φράσεις από το αγγείο γίνεται φανερό και αποτελεί αδιάψευστο γεγονός ότι από τα αρχαία χρόνια για τους Έλληνες το αποδημητικό αυτό πουλί θεωρούνταν εαρινό σύμβολο και προαναγγελία της άνοιξης. Ακόμη, από την αρχαία εποχή υπήρχε η συνήθεια να τραγουδάνε μικρά παιδιά τραγούδια, που αναφέρονταν στο γυρισμό των χελιδονιών και την προαναγγελία της άνοιξης. Τα τραγούδια αυτά ονομάζονταν χελιδονίσματα και όσοι τα τραγουδούσαν καλούνταν χελιδονισταί. Το πιο παλιό χελιδόνισμα καταγράφεται από Αθηναίο συγγραφέα στη Ρόδο, τον 2^ο αιώνα μ.Χ. και ξεκινά με τα εξής λόγια:

«Ηλθ', ήλθ' η χελιδών,
καλὰς ώρας άγουσα,
και καλούς ενιαυτούς,
επί γαστέρα λευκά,

κηπί νότα μέλαινα...»

Τα παιδιά, κυρίως αγόρια των τελευταίων τάξεων του δημοτικού, τοποθετούσαν πάνω σε μια βέργα ένα ξύλινο ομοίωμα Χελιδόνας, πελεκημένο με κότσα (μικρό σουγιά) από τα ίδια ή κάποιο μεγαλύτερο. Στη συνέχεια, τύλιγαν γύρω από τη βέργα ένα σπάγκο μήκους 50-60 εκατ. και την τοποθετούσαν μέσα σε ένα καλάμι. Από μία τρύπα πάνω στο καλάμι έβγαζαν την άκρη του σπάγκου. Όταν κάποιος τραβούσε με δύναμη το σπάγκο, η βέργα που στηρίζονταν σε κάποιο κόμπο του καλαμιού περιστρέφονταν και μαζί της περιστρέφονταν και το ξύλινο ομοίωμα του χελιδονιού. Το περιστρεφόμενο ομοίωμα του χελιδονιού με τις ανοιχτές φτερούγες έδινε την ψευδαίσθηση ότι πετάει σε όποιον το παρατηρούσε. Ομάδες τεσσάρων με πέντε παιδιών του Ρουμλουκιού, κάθε 1^η Μαρτίου επισκέπτονταν τα σπίτια του χωριού τους καθώς και μερικές φορές γειτονικά χωριά, κουβαλώντας το ομοίωμα της χελιδόνας και τραγουδώντας τα χελιδονίσματα. Μαζί τους κουβαλούσαν ένα καλάθι, γεμάτο ως τη μέση με άχυρα. Μέσα σε αυτό τοποθετούσαν την αμοιβή τους από κάθε νοικοκυριό, που ήταν ένα αυγό. Τα αυγά που συγκέντρωναν, μετά το τέλος του εθίμου παραδίδονταν στο δάσκαλο του χωριού τους. Να σημειωθεί ότι το έθιμο της Χελιδόνας παρουσιάζεται μόνο στην ελληνική λαογραφία και δε συναντάται σε κανένα άλλο ευρωπαϊκό λαό. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 280).

4.9 Η Πρωτομαγιά

Την παραμονή της Πρωτομαγιάς (30/4) οι Ρουμλουκιώτες έκαναν ένα τελετουργικό για να διώξουν τα φίδια, που εκείνο τον καιρό ξυπνούσαν από τη χειμερία νάρκη. Την ώρα που έδυε ο ήλιος, φορούσαν στη μέση τους μεγάλα κουδούνια και χτυπούσαν με τα χέρια τους χάλκινα σκεύη και τενεκέδες τρέχοντας γύρω από τα σπίτια τους. «Με τον κρότο πίστευαν ότι απομάκρυναν τα φίδια και τα ερπετά (γενικότερα) από τα σπίτια τους». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). Το πρωί της Πρωτομαγιάς, ανύπαντρες κοπέλες και παιδιά πήγαιναν στην ύπαιθρο στα λιβάδια (τσαΐρια) και μάζευαν αγριολούλουδα και κλώνους από θάμνους και δέντρα (συνήθως γλυμουριάς) για να πλέξουν στεφάνια. Υπήρχε μεγάλος ανταγωνισμός για το ποια κοπέλα θα πλέξει πρώτη το πιο όμορφο στεφάνι. Το στεφάνι το κρεμούσαν στη θύρα ή στα μπρόστια του σπιτιού και το άφηναν εκεί μέχρι να ξεραθεί. Προς το τέλος του καλοκαιριού, όταν ξεραίνονταν τελείως, το πετούσαν στο ποτάμι. Σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, ο Μάης εκτός από μήνας της ανθοφορίας ήταν και ο μήνας, όπου έπιαναν τα μάγια (Μάης>μάγια). Στο Ρουμλούκι για να προφυλαχτούν από τα μάγια και το κακό μάτι το μήνα αυτό, οι ελεύθερες κοπέλες κάθε σπιτιού έπαιρναν λίγη νωπή βουνιά (περιττώματα ζώων) από το στάβλο και σχεδίαζαν ένα σταυρό επάνω από την πόρτα του σπιτιού τους. Με αυτόν τον τρόπο πίστευαν ότι θωρακίζονταν από τα μάγια οι άνθρωποι, τα ζώα, τα χωράφια και γενικά όλη η περιουσία της οικογένειας που κατοικούσε στο σπίτι αυτό. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

4.10 Τα Κλήδονα (23 – 24 Ιουνίου)

Ένα από τα πιο αγαπημένα έθιμα της περιοχής του Ρουμλουκιού για τις ανύπαντρες νεαρές κοπέλες, που έσβησε δυστυχώς για κάποια χρόνια στο παρελθόν, είναι «τα Κλήδονα» ή «ο Κλήδονας». Ο Κλήδονας ήταν ένα ηλιολατρικό έθιμο που ανάγεται στα βάθη των αιώνων. Το έθιμο αυτό ήταν πανελλήνιο και πανάρχαιο. Ακόμα και τη διάρκεια του Βυζαντίου κατόρθωσε να επιβιώσει παρά τις απαγορεύσεις της εκκλησίας, η οποία το θεωρούσε κατάλοιπο του ειδωλολατρικού παρελθόντος. Πάντοτε ο χαρακτήρας του εθίμου αυτού, από την προχριστιανική αρχαιότητα μέχρι τον Μεσαίωνα και την νεώτερη εποχή, ήταν οίωνοσκοπικός και μαντικός. Ο κ. Σαμαράς αναφέρει συγκεκριμένα, «μέσω του εθίμου αυτού οι άνθρωποι προσπαθούσαν να μαντέψουν τα μελλούμενα. (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Τον ίδιο μαντικό χαρακτήρα το έθιμο αυτό διατήρησε και στο Ρουμλούκι. Ο κ. Βαφόπουλος προσθέτει, «το έθιμο αυτό ξεκινούσε το απόγευμα της παραμονής του Αϊ-Γιαννιού, στις 23 Ιουνίου. Πολυπληθείς ομάδες κοριτσιών (μέχρι και είκοσι ατόμων) ενός χωριού, ηλικίας από 13 έως 19 χρονών, συγκεντρώνονταν σε ένα σπίτι για να κάνουν τις προετοιμασίες για το έθιμο αυτό». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη)

Τα αντικείμενα και τα υλικά που χρειάζονταν για την τέλεση αυτού του εθίμου ήταν ένα μπακιρένιο καζάνι (μπακράτσα) με ημικυκλική λαβή, ένα κύπελλο (κουκούμι), αγιάννηδες (κίτρινα ευώδη άνθη με λεπτά φύλλα), άλλα αρωματικά φυτά, όπως βασιλικός, μερικά κλωνάρια αγκαθωτά από ακακίες (παλιούρια ή γκορτσιές). Με τα άνθη στόλιζαν το καζάνι και τα αγκαθωτά κλωνάρια τα τοποθετούσαν γύρω από το στόμιο του. Στη συνέχεια, έπαιρναν νερό από τρεις διαφορετικές πηγές και γέμιζαν τη μπακράτσα μέχρι τη μέση. Μέσα στο νερό έριχναν φρούτα εποχής (μήλα, αχλάδια, τζιρνίκια και μπιρκέτια) και για αυτόν το λόγο περιέφραζαν την είσοδο του καζανιού, για να αποτρέψουν τα αγόρια από το να αρπάζουν τα φρούτα. Μετά το τέλος των προετοιμασιών άρχιζε η περιφορά του καζανιού. Μάλιστα, περνούσαν στο χερούλι του ένα οριζόντιο ξύλο για να μεταφέρεται πιο εύκολα. Κάθε ομάδα κοριτσιών με το καζάνι της επισκέπτονταν όλα τα σπίτια του χωριού τους, εκτός από εκείνα που είχαν πένθος. Μόλις έμπαιναν στην αυλή ενός σπιτιού, άφηναν κάτω το καζάνι και ξεκινούσαν το χορό και το τραγούδι.

Τις περισσότερες φορές, τα κορίτσια ξανασυγκεντρώνονταν το πρωί, έλεγαν ένα όνομα ενός παλικαριού και εκείνη τη στιγμή έβγαζαν από τη μπακράτσα ένα δαχτυλίδι. Η πρόβλεψη που γίνονταν ήταν ότι στην κάτοχο του δαχτυλιδιού αντιστοιχούσε και το όνομα του αγοριού που θα την παντρευόταν. Σε άλλα χωριά η μπακράτσα αφήνονταν στο τέλος της περιφοράς της σε ένα σπίτι που έμεναν μόνο γέροντες.

Το πρωί πήγαιναν να την πάρουν και να ρίξουν το περιεχόμενο της στον Αλιάκμονα. Κάπου αλλού, το ίδιο το βράδυ της παραμονής, μετά το τέλος των επισκέψεων, η ομάδα των κοριτσιών πήγαινε σε μια τοποθεσία έξω από το χωριό, όπου υπήρχαν νερά (βρύση, ρυάκι ή λιμνούλα) και άδειαζαν το καζάνι, ενώ συγχρόνως τραγουδούσαν το τραγούδι του Κλήδονα. Σε κάποιες περιοχές του Ρουμλουκιού το νερό του Κλήδονα δεν πετάγονταν αλλά φυλάσσονταν όπως ο αγιασμός. Μερικές κοπέλες, μάλιστα το χρησιμοποιούσαν για να λούσουν τα μαλλιά τους λόγω της ωραίας μυρωδιάς που άφηνε από τα αρωματικά λουλούδια και τα φρούτα. Στο έθιμο αυτό συνυπήρχε το στοιχείο του παντρολογήματος των κοριτσιών και της επίκλησης για βροχή ώστε να καταπολεμηθεί η φοβερή ξηρασία, που έπληττε πολλές φορές το Ρουμλούκι την εποχή του καλοκαιριού. (Πανταζόπουλος, 2001, σ. 305-309).

Κεφάλαιο 5^ο

Η Ρουμλουκιώτικη ενδυματολογία – Η ταξινόμησή της μέσα από τη βιβλιογραφία και το φωτογραφικό αρχείο του Ομίλου «Το Ρουμλούκι»

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο παρατίθεται η πλούσια Ρουμλουκιώτικη ενδυματολογική παράδοση, μέσω της παρουσίασης των παραδοσιακών φορεσιών του Ρουμλουκιού. Η εν λόγω παρουσίαση βασίζεται αφενός στη βιβλιογραφία και πιο συγκεκριμένα, στο βιβλίο του χοροδιδάσκαλου του ομίλου «Το Ρουμλούκι» κ. Σαμαρά με τίτλο, «*Η γυναικεία φορεσιά στο Ρουμλούκι*», στο βιβλίο του Λ.Ο.Ν.Α.Π «*Ανθολόγιο Ρουμλουκιού*» που περιέχει μεταξύ άλλων, πλούσιο φωτογραφικό υλικό και αφετέρου, στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διαδικασία της έρευνας και παρατίθενται στο Παράρτημα Β' της διπλωματικής εργασίας.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι η ταξινόμηση και παρουσίαση των παραδοσιακών φορεσιών του Ρουμλουκιού, πραγματοποιήθηκε έπειτα από την αξιολόγηση, διαλογή και επεξεργασία του πλούσιου φωτογραφικού υλικού που προέρχεται από το αρχείο του ομίλου «Το Ρουμλούκι», το οποίο μου διατέθηκε με χαρά και εμπιστοσύνη από τα μέλη του συλλόγου. Οι περισσότερες φωτογραφίες του αρχείου που διαθέτει ο σύλλογος βρίσκονται σε ψηφιακή μορφή, ωστόσο ορισμένες από αυτές που είναι σπάνιες και βρίσκονται αποκλειστικά στα έντυπα αρχεία – λευκώματα του συλλόγου, χρειάστηκε να ψηφιοποιηθούν για να συμπεριληφθούν στην παρούσα διπλωματική εργασία. Η τελική παρουσίαση και διάρθρωση των φωτογραφιών και της περιγραφής τους, είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας μου με τα μέλη του συλλόγου και της εμπιστοσύνης που αναπτύχθηκε ώστε να έχω πρόσβαση στο πολύτιμο και ανεκτίμητης αξίας αρχειακό υλικό που προαναφέρθηκε.

Η ενδυματολογική παράδοση αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο στην ιστορία του Ρουμλουκιού. Οι παραδοσιακές Ρουμλουκιώτικες φορεσιές συνιστούσαν ανέκαθεν αντικείμενο μελέτης και πόλο έλξης διάφορων επιστημόνων, μελετητών και εν γένει φίλων της παράδοσης. Ειδικότερα, η «θρυλική» γυναικεία φορεσιά με τον ιστορικό κεφαλόδεσμο («κατσούλι») αποτελεί σημείο αναφοράς για την παράδοση του Ρουμλουκιού στο πέρασμα των χρόνων. Μέσα από την καταγραφή των στοιχείων για το λαογραφικό όμιλο «Το Ρουμλούκι» και τις σχετικές συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ενδυματολογική παράδοση αποτελεί πυλώνα ενδιαφέροντος και ταυτόχρονα υπόβαθρο στο οποίο στηρίζεται ο σύλλογος σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής διαδρομής και λειτουργίας του. Στοιχείο που ενισχύει το παραπάνω συμπέρασμα, αποτελεί και η πρόθεση των μελών του συλλόγου για την ολοκλήρωση των εργασιών που αφορούν στο λαογραφικό μουσείο της περιοχής. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο κ. Ματόπουλος «υπάρχει ήδη το σπίτι της παραδοσιακής Ρουμλουκιώτικης φορεσιάς στις εγκαταστάσεις του συλλόγου» και συνεχίζει αναφέροντας, «στοχεύουμε στην ολοκλήρωση της δημιουργίας του λαογραφικού μουσείου της περιοχής, όπου εκτός από τις φορεσιές, θα υπάρχουν διάφορα εκθέματα από όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής στο Ρουμλούκι». Με βάση τα παραπάνω, στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται περιγραφή της παραδοσιακής γυναικείας και ανδρικής φορεσιάς με ταυτόχρονη παράθεση φωτογραφικού υλικού από το αρχείο του ομίλου «Το Ρουμλούκι». Επιπρόσθετα, παρατίθενται φωτογραφίες που αφορούν ξεχωριστά και στο γυναικείο κεφαλόδεσμο (Παράρτημα Γ' – Φωτογραφικό υλικό).

5.1 Η γυναικεία φορεσιά

5.1.1 Γενικά στοιχεία – Ιστορική αναφορά

«Το κομψότερο γυναικείο κοστούμι που συνάντησα στη Μακεδονία και οι ευγενικότερες φυσιογνωμίες...». Ήταν ο ταραγμένος Απρίλης του 1917 όταν ο στρατιώτης Στρατής Μυριβήλης κατέγραφε τούτες τις αράδες, στο πέρασμά του από το Ρουμλούκι, ως ανταποκριτής του Ελληνικού Στρατού. Δεν είναι βέβαια ο μόνος που διακρίνει και καταγράφει το ιδιαίτερο και καλαίσθητο της γυναικείας φορεσιάς του Ρουμλουκιού. Κάθε περαστικός ή σκόπιμα ευρισκόμενος στην περιοχή του Ρουμλουκιού, αφήνει με τη γραφίδα του επαίνους υμνολογικούς για τα «κατσούλια» και τους «σαϊάδες», όπως λιτά και περιγραφικά θέλει το ντόπιο γλωσσάρι να χαρακτηρίζει το σύνολο της φορεσιάς, η σημασία της οποίας απορρέει πολλές φορές και από τη φράση των ντόπιων κατοίκων του Ρουμλουκιού, «Βάλτε τα κατσούλια, βάλτε τους σαϊάδες». (Σαμαράς, 2018, σ. 15-17). Η Ρουμλουκιώτικη φορεσιά αποπνέει Βυζάντιο, κατασκευάζεται και διακοσμείται σχεδόν εξ' ολοκλήρου από τα χέρια των γυναικών του τόπου. Η ονομασία κάθε κομματιού της φορεσιάς είναι και αυτή άρρηκτα συνδεδεμένη με την Ελληνική – Ρωμαϊκή έκφραση και παραπέμπει μάλιστα σε κάτι ιεραρχικό, εκκλησιαστικό ακόμα και αυτοκρατορικό. Η λαϊκή μούσα λέει «φόρα ό,τι σου πρέπει», και στις Ρουμλουκιώτισσες θα έλεγε κανείς ότι η φράση αυτή ταιριάζει απόλυτα.

Μια φορεσιά κομψότατη, περικαλλής στο σύνολό της, με γραμμές συμμετρίας που μαγνητίζουν, με χρώματα «μελανά» που αναδύουν σεβασμό αλλά και θέλγητρο, ταιριάζει άριστα πάνω στην Ρουμλουκιώτισσα, με τη φημισμένη φυσική της ομορφιά. Η λαογραφική και πολιτισμική καταγραφή των ντόπιων ερευνητών αλλά και των λοιπών εκτός του τόπου αυτού, έχει αποδώσει άριστα αποτελέσματα μέχρι σήμερα και φυσικά εμπλουτίζεται λόγω του δυναμικού της χαρακτήρα. Η Ρουμλουκιώτικη γυναικεία φορεσιά, η φορεσιά του Γιδά όπως έχει επικρατήσει να ονομάζεται, σε αντίθεση με το σύνολο των παραδοσιακών φορεσιών, τονίζει τις γραμμές του γυναικείου του σώματος. Τα υφάσματα υφαίνονταν στον αργαλειό από τις ίδιες και λίγα υλικά ήταν αυτά που αγόραζαν, όπως το βελούδο («κατιφές») και η τσόχα. Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν ήταν κυρίως το μαλλί, το βαμβάκι και το μετάξι. Οι ραφτάδες («τερζήδες») ήταν αυτοί που κεντούσαν με τις χρυσοκλωστές τις ποδιές, τα κοντόσια και τα μπρουμάνικα. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, η φορεσιά είναι ίδια για τις κοπέλες σε ηλικία γάμου, τις παντρεμένες και τις ηλικιωμένες, αλλά με διαφορές που προσδιορίζουν συγκεκριμένα την ηλικία και την κοινωνική κατάσταση κάθε γυναίκας. (Σαμαράς, 2018, σ. 26-28).

5.1.2 Η περιγραφή της γυναικείας φορεσιάς

Η παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά του Ρουμλουκιού, «οι σαϊάδες και τα κατσούλια», χαρακτηρίστηκε από πολλούς ερευνητές και λαογράφους ως μία από τις ωραιότερες ελληνικές φορεσιές. Η ιδιότυπη αυτή φορεσιά των γυναικών του Ρουμλουκιού θυμίζει κατά κάποιο τρόπο αρχαίο θώρακα και πιστεύεται πως έχει ξεχωριστά παλιά παράδοση, ιδιαίτερα εξαιτίας του κεφαλόδεσμου που δεν έχει τον όμοιο του σε καμιά άλλη ελληνική φορεσιά. Ο κεφαλόδεσμος που μοιάζει με περικεφαλαία είναι η περηφάνια των 50 περίπου χωριών του Ρουμλουκιού και οι ντόπιοι τον ονομάζουν «κατσούλι». Σύμφωνα με την παράδοση, «η ιστορία του κεφαλόδεσμου ξεκινά από την εποχή του Μέγα Αλεξάνδρου ο οποίος για να «τιμωρήσει» τη δειλία των αντρών του και ν' ανταμείψει τις γυναίκες που κατά τη διάρκεια της μάχης δεν πάσανε να κουβαλούν νερό στο στρατό, έβγαλε από τους άντρες τις περικεφαλαίες και τις έδωσε στις γυναίκες». (Σαμαράς, 2018, σ. 35).

Η παράδοση, η οποία αναφέρεται στο σχήμα του κεφαλόδεσμου των γυναικών του Ρουμλουκιού ήταν διαδεδομένη μέχρι και τη Θεσσαλία και το Βελβεντό της Πιερίας. Μόνο στο Ρουμλούκι, όμως, φοριέται ο κεφαλόδεσμος αυτός, δηλαδή στην περιοχή που βρίσκεται η Βεργίνα και πολύ κοντά στην Πέλλα, το μέρος που γεννήθηκε ο Μ. Αλέξανδρος.

Οι γυναίκες του Ρουμλουκιού ήταν ιδιαίτερα συνδεδεμένες και αγαπούσαν πολύ τον ιδιότυπο αυτό κεφαλόδεσμο (κατσούλι) κυρίως λόγω της παράδοσης που ανάγει την καταγωγή του από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου. Πολλές Ρουμλουκιώτισσες δεν το αποχωρίζονταν ούτε κατά τη διάρκεια του ύπνου τους. Στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα ο Καπετάν Μιχάλης Ματαπάς (Μιχάλης Αναγνωστάκος), αξιωματικός του ελληνικού στρατού, δυστυχώς εξαιτίας της άγνοιας του απαγόρευσε στις Ρουμλουκιώτισσες να φορούν το κατσούλι, πιστεύοντας λανθασμένα ότι είναι βουλγάρικο. Την ίδια εποχή Βούλγαρος αρχηγός κομιτατζήδων, καλύτερα πληροφορημένος για τα εθνολογικά ζητήματα, γνώριζε ότι το κατσούλι δείχνει γνήσια ελληνική καταγωγή. Για τον λόγο αυτό και ο ίδιος είχε απαγορέψει σε γειτονικά χωριά να φορούν τη ρουμλουκιώτικη φορεσιά με την υποστήριξη ακόμα και των Τούρκων. Μετά την απελευθέρωση του 1912, οι γυναίκες του Ρουμλουκιού ήταν πάλι ελεύθερες να φορούν το αγαπημένο τους κατσούλι. Αυτό διάρκεσε μέχρι τη σαρωτική δεκαετία του 1950, οπότε και οι Ρουμλουκιώτισσες προτίμησαν τα φράγκικα ρούχα λόγω ότι ήταν πιο ευκολοφόρετα και αφού η περιοχή τους είχε πλέον χάσει την πληθυσμιακή της ομοιογένεια, μετά την έλευση προσφύγων από την Μικρά Ασία και τον Πόντο. Η φορεσιά του Ρουμλουκιού ξεχωρίζει όχι μόνο για τον πρωτότυπο κεφαλόδεσμο αλλά για την απλότητα, σχεδόν δωρικότητα και την αυστηρότητα του γενικού χρωματισμού της.

Από τη ρουμλουκιώτικη φορεσιά λείπει το φόρτωμα με υφάσματα που εμποδίζει να δείχνονται οι γραμμές του σώματος, όπως συμβαίνει με τις περισσότερες ελληνικές φορεσιές. Οι νεαρές, ελεύθερες κοπέλες, οι νύφες, οι ηλικιωμένες (μπάμπες), οι χήρες και οι πενθοφορούσες είχαν όλες την ίδια φορεσιά με κάποιες σχετικές διαφοροποιήσεις, κυρίως στον κεφαλόδεσμο. Η νυφιάτικη φορεσιά, τα χρυσά, είναι όμοια με τη γιορταστική με περισσότερη όμως πολυτέλεια στα υφάσματα, πιο πλούσιο διάκοσμο και περισσότερα κοσμήματα. Τις καθημερινές μέρες φορούσαν την πιο απλή, χαλασμένη φορεσιά χωρίς κανένα στολίδι. Τα περισσότερα υφάσματα για τη φορεσιά κατασκευάζονταν από τις γυναίκες της περιοχής και τα υλικά που χρησιμοποιούνταν για την ύφανση τους ήταν πρόβιο μαλλί, βαμβάκι και μετάξι σε μικρότερες ποσότητες. Παλιότερα χρησιμοποιούσαν και λινάρι που αφθονούσε στους κάμπους. Τα μόνα υφάσματα που αγόραζαν ήταν τσόχα και βελούδο (κατιφές). Όλα τα εξωτερικά ενδύματα τόσο των γυναικών όσο και των αντρών ράβονταν από επαγγελματίες ραφτάδες. Τα κοσμήματα της φορεσιάς, "η στολισιά" αγοράζονταν από τους κοαμτζήδες (χρυσικούς) της Βέροιας και σπανιότερα της Θεσσαλονίκης. Ακόμη, για το διάκοσμο της φορεσιάς αγοράζονταν γαϊτάνια (χρυσά και μεταξωτά), ασημένιες ταινίες, κλωστές και πούλιες κ.α.

Η γυναικεία φορεσιά του Ρουμλουκιού διακρίνεται σε τρία μέρη: στα κομμάτια που φοριούνται στον κύριο κορμό, σε εκείνα που προορίζονται για το κεφάλι και τέλος στα κοσμήματα που φοριούνται τόσο στον κορμό όσο και στο κεφάλι. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τις πρώτες επισκέψεις ξένων στο Ρουμλούκι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η γυναικεία φορεσιά του Ρουμλουκιού, προκάλεσε το θαυμασμό για τον ιδιαίτερο κεφαλόδεσμο, το κατσούλι αλλά και γενικότερα στο σύνολό της. Στην πορεία των ετών, επώνυμες κυρίες των Αθηνών ντύθηκαν με την παραδοσιακή Ρουμλουκιώτικη φορεσιά, ενώ πολλοί ήταν εκείνοι που κατά καιρούς την έχουν φωτογραφίσει, ζωγραφίσει και συμπεριλάβει σε δεκάδες βιβλία που αφορούν στην παράδοση και τη λαογραφία. Τέλος, αυθεντικές Ρουμλουκιώτικες φορεσιές κοσμούν μουσεία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, όπως επίσης συναντώνται και σε ιδιωτικές συλλογές. (Σαμαράς, 2018, σ. 54-56).

5.1.3 Τα μέρη της γυναικείας φορεσιάς

Με βάση όλα όσα προαναφέρθηκαν, αξίζει να συνοψίσουμε τα επιμέρους στοιχεία της παραδοσιακής Ρουμλουκιώτικης γυναικείας φορεσιάς σε μια περισσότερο αναλυτική προσέγγιση για το καθένα από αυτά.

Εικόνα 5.1: Ρουμλουκιώτισσες φορώντας την παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά (Παραχώρηση – Αρχείο Δημήτριου Πανταζόπουλου)

Εικόνα 5.2: Γυναίκες με την Ρουμλουκιώτικη φορεσιά, διακρίνονται ο σαΐς, το πουκάμισο και τα μπρουμάνικα. (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Ο σαϊάς

Αποτελεί το πιο βασικό και χαρακτηριστικό ρούχο της όλης φορεσιάς. Γίνεται από βαμβακερό ύφασμα, υφασμένο από τις Ρουμλουκιώτισσες στον αργαλειό τους. Σε κάποιες άκρες του σαϊά έμπαιναν στενές λουρίδες βελούδου. Ο σαϊάς συναντάται σε δύο χρώματα λευκό και γεράνιο (σκούρο γαλάζιο). Το λευκό σαϊά το φορούν τα νεαρά κορίτσια από την ηλικία των 15 με 16 χρόνων περίπου. Ο γεράνιος (βαμμένος με λουλάκι) φοριέται από τις Ρουμλουκιώτισσες τη μέρα του γάμου τους και έπειτα σε όλη την υπόλοιπη ζωή τους. Ο σαϊάς αν και είναι γυναικείο φόρεμα είναι μπροστά ανοικτός από πάνω έως κάτω και μοιάζει περισσότερο με πανωφόρι. Είναι στενός και εφαρμοστός στη μέση και όσο κατεβαίνει φαρδαίνει. Οι δύο μπροστινές του άκρες διπλώνονται προς τα πίσω και στερεώνονται στη μέση κάτω από το ζωνάρι. Στα δύο αυτά σχεδόν τριγωνικά διπλώματα του σαϊά κεντούσαν σχέδια απλά αλλά ιδιαίτερα καλαίσθητα. Για παράδειγμα γεωμετρικά σχήματα (τρίγωνα, ρόμβους, κυλίνδρους) και λουλούδια. Όταν πρόκειται για τον "καλό σαϊά", το νυφιάτικο ή τον επίσημο, τα σχέδια στα κεντήματα είναι πιο γιορταστικά και πιο προσεγμένα. Οι ηλικιωμένες και οι χήρες φορούν σαϊά χωρίς κανένα κέντημα. (Σαμαράς, 2018, σ. 80).

Το πουκάμισο

Είναι αυτό που καλύπτει όσα αφήνει να φαίνονται ο σαϊάς. Φτάνει λίγο πιο κάτω από το γόνατο. Είναι κλειστό κάτω από τη μέση και έχει ένα άνοιγμα στο ύψος του στήθους. Υφαίνεται με μάλλινο ή βαμβακερό νήμα και διακοσμείται ενδιάμεσα με μεταξένιες γραμμές. (Σαμαράς, 2018, σ. 80).

Τα μπρουμάνικα (ή μανίκια)

Τα μανίκια του σαϊά και του πουκαμίσου έφταναν κάπου στον αγκώνα του χεριού και άφηναν το υπόλοιπο χέρι ακάλυπτο. Το κενό αυτό το κάλυπταν ειδικά πρόσθετα μανίκια ή αλλιώς μπρουμάνικα για λόγους ηθικής της εποχής, αφού δεν ήταν επιτρεπτή η γυμνή σάρκα. Τα επίσημα μπρουμάνικα γίνονταν από βελούδο και είχαν προσεγμένα κεντήματα σε διάφορα σχήματα με λευκόχρυσες ταινίες. Τα πιο καθημερινά μπρουμάνικα γίνονταν με ύφασμα του αργαλειού, το ίδιο περίπου με αυτό που χρησιμοποιούσαν για το πουκάμισο. Συνήθως, όμως, οι Ρουμλουκιώτισσες στις καθημερινές τους εργασίες δεν φορούσαν μπρουμάνικα. (Σαμαράς, 2018, σ. 81).

Εικόνα 5.3: Η γυναικεία παραδοσιακή Ρουμλουκιώτικη φορεσιά με το κοντόσι, το ζωνάρι και τη φούτα (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Το κοντόσι

Είναι ένας βραχύτατος επενδύτης (πανωφόρι) που φοριόνταν πάνω από το σαϊά. Το χρώμα του είναι γεράνιο ή μαύρο. Το ύφασμα του γίνονταν στον αργαλειό από λεπτή, καλοδουλεμένη κάνουρα. Πολλές φορές, το καθημερινό κυρίως κοντόσι για να είναι πιο ζεστό το φόδραραν εσωτερικά με τομάρι (δέρμα) προβάτου, που διατηρούσε το μαλλί του. Η διακόσμηση του κοντοσιού είναι περιφερειακή και γίνονταν με αγοραστά γαϊτάνια και ταινίες, που ράβονταν πάνω στο ύφασμα. (Σαμαράς, 2018, σ. 82).

Το ζωνάρι

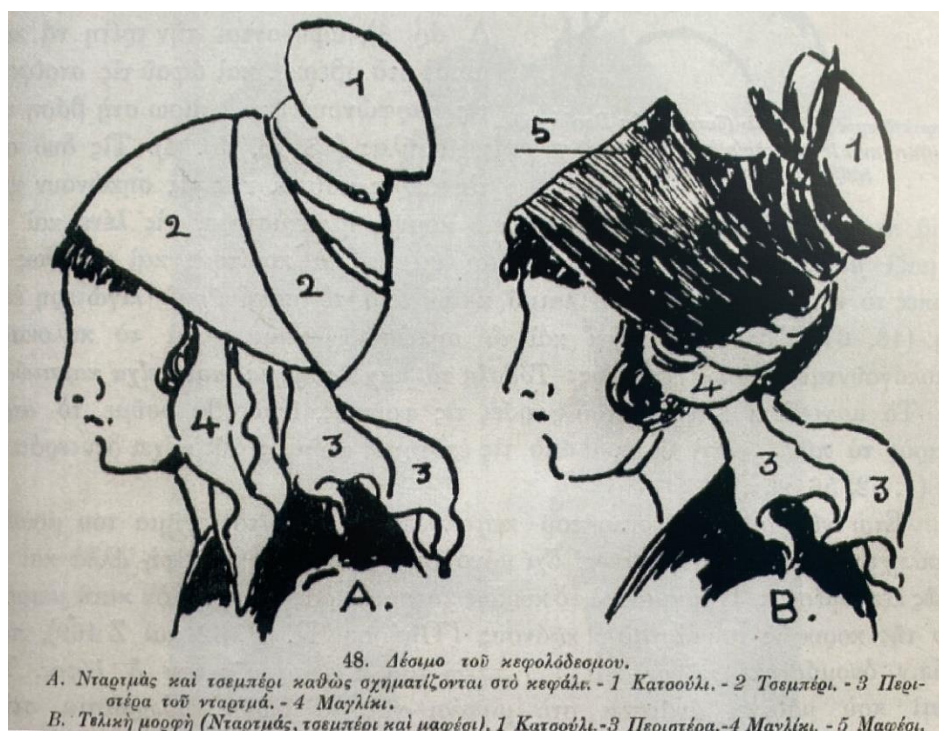
Είναι ένα μακρόστενο μάλλινο κομμάτι υφάσματος, με διαστάσεις περίπου μήκος 2 μέτρα και πλάτος 25 εκατοστά. Το ζωνάρι συνόδευε όλα τα είδη της ρουμλουκιώτικης γυναικείας φορεσιάς. Το ζωνάρι στερεώνονταν με μεγάλες καρφίτσες, τα κομποβέλονα και με ένα είδος πόρπης το δούλο, τον τοκά ή τον τουκά. Η διακόσμηση του αποτελείται από κεντήματα με γεωμετρικά σχήματα και λουλούδια σε όλο το μήκος του. Η διακοσμημένη επιφάνεια του ζωναριού χωρίζεται σε ισομεγέθη ορθογώνια, που καλύπτονταν από πούλιες. Ζωνάρι με πούλιες σα λέπια ψαριού δεν υπάρχει σε καμία άλλη ελληνική φορεσιά. Το ρουμλουκιώτικο γυναικείο ζωνάρι θυμίζει τις ζώνες των αντρών από την ομηρική εποχή, που ήταν κατασκευασμένες από αργυρά ή χάλκινα ελάσματα για να προστατεύουν το υπογάστριο και αποτελούσαν μέρος του αρχαίου θώρακα. Το ζωνάρι του Ρουμλουκιού είχε ιδιαίτερα λειτουργικό ρόλο, αφού εκεί στερεώνονταν η τραχηλιά και οι ανασηκωμένες άκρες του σαϊά. Επιπρόσθετα, συμπλήρωνε το κενό που δημιουργούνταν ανάμεσα στο κοντόσι και τη φούτα (ποδιά) και πάνω σε αυτό γαντζώνονταν αρκετά κοσμήματα της φορεσιάς. Επιπλέον, πάνω στο ζωνάρι στερεώνονταν τα μαντήλια των γυναικών που χρησιμοποιούνταν στο χορό. (Σαμαράς, 2018, σ. 83).

Η φούτα

Είναι ένα είδος ποδιάς, η οποία δένεται λίγο κάτω από το ζωνάρι με ένα μάλλινο κορδόνι. Έχει σχήμα ορθογώνιο και είναι πιο κοντή από το σαϊά και το πουκάμισο. Το ύφασμα της φούτας είναι σκληρό και μάλλινο και διακοσμείται με γεωμετρικά σχήματα. Η φούτα αντικαθιστούνταν από τις γυναίκες του Ρουμλουκιού κατά τις καθημερινές τους εργασίες από το πιστιμάλι, μία πάνινη, φαρδιά και εύκαμπτη ποδιά, που ήταν πιο λειτουργική σε σχέση με τη φούτα. (Σαμαράς, 2018, σ. 84).

Τα υποδήματα και οι κάλτσες

Τα επίσημα παπούτσια των γυναικών του Ρουμλουκιού ονομάζονταν μποτίνια και ήταν μαύρα, δερμάτινα, στρογγυλά μπροστά, με χαμηλό τετράγωνο τακούνι και χοντρές σόλες, που κατασκευάζονταν μετά από παραγγελία και ξεχωριστά για το πόδι κάθε γυναίκας σε τσαγκάρη στη Βέροια. Για τις καθημερινές τους εργασίες οι γυναίκες φορούσαν τα ίδια παπούτσια με τους άντρες δηλαδή τα γουρουνοτσάρουχα ή αλλιώς κουντούρες. Τα γουρουνοτσάρουχα ήταν χοντροκαμωμένα, κοντά και με μικρές μύτες στην άκρη τους. Οι κάλτσες που φορούσαν οι γυναίκες του Ρουμλουκιού ήταν μάλλινες, λευκές ή μαύρες, λέγονταν σκουφούνια και τις έπλεκαν μόνες τους. Με τον καιρό, όμως, οι γυναίκες του Ρουμλουκιού και ιδιαίτερα οι νέες άρχισαν να προτιμούν τις έτοιμες λεπτές κάλτσες που έβρισκαν στην αγορά της Βέροιας. (Σαμαράς, 2018, σ. 84).

Εικόνα 5.4: Το δέσιμο του κεφαλόδεσμου (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Ο κεφαλόδεσμος (κατσούλι)

Σηματοδοτούσε την έγγαμη ζωή μιας γυναίκας και πρωτοφοριόνταν τη μέρα του γάμου της. Το κατσούλι, επίσης, φοριόνταν σε όλες τις ξεχωριστές περιστάσεις της ρουμλουκιώτικης κοινωνίας, όπως γιορτές, πανηγύρια, γάμοι και βαφτίσια από τις παντρεμένες Ρουμλουκιώτισσες. Ο πυρήνας, το κύριο κομμάτι του κατσουλιού ήταν μία μικρή πάνινη άσπρη μπαλίτσα, που μέσα της έκρυβε μία ξύλινη βέργα και λίγο μαλλί. Η μπαλίτσα αυτή περισφίγγονταν με δύο λευκά μαντίλια υφασμένα στον αργαλειό. Πρώτα, έδεναν ένα μαντήλι που ονομάζονταν νταρτιμάς και στη συνέχεια έδεναν ένα άλλο

μαντήλι, το τσεμπέρι και άφηναν μία τριγωνική του πλευρά ελεύθερη, διακοσμημένη με δαντέλα για να καλύπτει το πίσω μέρος του κεφαλιού. Πάνω από το νταρτμά και το τσεμπέρι έδεναν περίτεχνα το μαφέσι, ένα μαύρο, αγοραστό αυτή τη φορά μαντήλι. Πάνω από τα μαντήλια έμπαιναν φούντες, οι οποίες αύξαιναν το ύψος και τον όγκο του κεφαλόδεσμου και πρόσθεταν μεγαλοπρέπεια. Οι φούντες, που τοποθετούσαν πάνω στο κατσούλι θυμίζουν την αλογοουρά (ίππουρις) που επικολλούνταν στο σιδερένιο κράνος των ομηρικών ηρώων. Το κατσούλι, έπειτα, διακοσμούσαν με τεχνητά λουλούδια από χαρτί και ύφασμα, με φτερά από νήσους (πάπιες) και παγωνιά αλλά και με ειδικά κοσμήματα, που πρόσφερε η οικογένεια του γαμπρού στη νύφη.

Τέλος, μερικές Ρουμλουκιώτισσες διακοσμούσαν το κατσούλι τους με το χρυσοτσέμπερο, δηλαδή ένα κομμάτι τσόχας χρυσοποίκιλτης, που τη τοποθετούσαν μπροστά από το μαφέσι και πάνω από το μέτωπο σαν επιπρόσθετο γείσο. Σημαντικό ρόλο για τη στερέωση του κατσουλιού έπαιξε η περίτεχνη κόμμωση των γυναικών του Ρουμλουκιού. Τα μαλλιά τους ήταν ιδιαίτερα μακριά και κόβονταν μόνο μπροστά στο μέτωπο ώστε να σχηματίζουν μία ευθεία και στο χώρο των κροτάφων, όπου τυλίγονταν και σχημάτιζαν κυλίνδρους. Η πλεξούδα των γυναικών του Ρουμλουκιού πιθανότατα αντικαθιστά την ταινία (μετάλλινη ή υφασμάτινη) που έμπαινε στη βάση τουαρχαίου κρωβύλου. Τέλος, για τα μαλλιά των κροτάφων των Ρουμλουκιώτισσων, τα λεγόμενα τζουλούφια ή πλαϊνά μαλλιά, αναφέρει ότι γίνονται μπαταριές (βόστρυχοι, μπούκλες) ή στριφτά και θυμίζουν τις παρωτίδες των Αρχαίων ή τους βοστρύχους ελικτούς των Βυζαντινών. (Σαμαράς, 2018, σ. 85).

Εικόνα 5.5: Ρουμλουκιώτισσα φορώντας τον κεφαλόδεσμο. Επίσης διακρίνονται τα τσουράκια, τα φλουριά και ο κοψάς (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 5.6: Το κατσούλι – Ο περίτεχνος κεφαλόδεσμος που μοιάζει με την περικεφαλαία του Μ. Αλεξάνδρου (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Τα τσουράκια

Είναι σκουλαρίκια, που φοριόνταν από όλες τις Ρουμλουκιώτισσες όταν στολίζονταν. Από ένα αστερένιο κόσμημα, τον τοκά, ο οποίος σκαλώνεται με γάντζο πίσω στον κεφαλόδεσμο, κρέμονταν δύο αλυσίδες με φλουριάκια, που είχαν στις άκρες τους τα τσουράκια. Τα τσουράκια σκαλώνονταν με τους δούλους μπροστά στο μαφέσι ώστε τα φλουριά να κρέμονται στα πλάγια. (Σαμαράς, 2018, σ. 85).

Τα φλουριά

Οι νύφες που δεν είχαν χρυσοτσέμπερο έβαζαν πάνω στο μέτωπο και κάτω από το μαφέσι μια σειρά από φλουριά (νομίσματα). Από τα χρυσά νομίσματα προτιμούσαν τις αυστριακές ντούμπλες και τα τεσσάρια γιατί απεικόνιζαν το δικέφαλο αετό. (Σαμαράς, 2018, σ. 86).

Ο κοψάς ή τουκάς

Ήταν το στρόγγυλο κόσμημα που σκαλώνονταν κάτω αριστερά στο ζωνάρι και οι αλυσίδες του με τα άσπρα σφαντζίκια (αυστριακά νομίσματα) έπεφταν πάνω στη φούτα. (Σαμαράς, 2018, σ. 86).

5.2 Η ανδρική φορεσιά

5.2.1. Γενικά στοιχεία – Ιστορική αναφορά

Σε αντίθεση με τη φορεσιά των γυναικών του Ρουμλουκιού, που είναι πασίγνωστη στο πανελλήνιο και αναγνωρίστηκε σαν μια από τις ωραιότερες παραδοσιακές στολές, η ανδρική ρουμλουκιώτικη ενδυμασία έχει μείνει στην αφάνεια και τείνει να λησμονηθεί οριστικά. Απ' όσο γνωρίζουμε, δεν βρέθηκε και για αυτήν μια Αγγελική Χατζημιχάλη για να τη διασώσει ατόφια ή και να την περιγράψει απλώς, με αποτέλεσμα εκείνος που καταπιάνεται σήμερα μαζί της να μη διαθέτει πηγές απ' όπου θα μπορούσε ν' αντλήσει στοιχεία. Πολύ περισσότερο δεν υπάρχουν γνήσιες, αυθεντικές στολές. Η συνήθεια να χαρίζονται μετά το θάνατο ενός ανθρώπου τα προσωπικά του είδη, ανάμεσα τους και τα φορέματα, σε πρόσωπα συγγενικά, φιλικά ή φτωχά, μια συνήθεια που διατηρείται ως τις μέρες μας, υπήρξε μια από τις αιτίες που οδήγησε στον αφανισμό όλων αυτών των ενδυματολογικών θησαυρών.

Υποχρεωτικά λοιπόν, προκειμένου να επιχειρήσουμε την παρουσίαση της ανδρικής στολής, θα στηριχτούμε αποκλειστικά στον προφορικό λόγο, στις μαρτυρίες γηραιών προσώπων, τα οποία γεννημένα στις αρχές του αιώνα, είναι σε θέση να μας δώσουν χρήσιμες πληροφορίες. Οι πληροφορίες αυτές παρουσιάζουν άλλωστε μια πληρότητα, την οποία καμιά φωτογραφία ή άλλη απεικόνιση δεν θα μας έδινε, γιατί υπεισέρονται σε μια σειρά από λεπτομέρειες χρήσιμες και απαραίτητες, όπως η ονοματολογία των μερών, οι πρώτες ύλες για την κατασκευή των υφασμάτων, η διαδικασία της βαφής και άλλα συναφή. Από την έρευνα του θέματος προέκυψε πως ο εκσυγχρονισμός της αντρικής στολής, που προηγήθηκε πολύ της γυναικείας χρονικά, πραγματοποιήθηκε σταδιακά.

Φαίνεται πως μεγαλύτερη ανθεκτικότητα επέδειξε η καθημερινή φορεσιά, υπολείμματα της οποίας μπορούσε κανείς να συναντήσει σε γηραιά άτομα ως τις αρχές της δεκαετίας του πενήντα. Αντίθετα, η κυριακάτικη ή επίσημη στολή προσχώρησε στην αντίπερα όχθη, την “πολιτική” (αστική), πολύ νωρίτερα, ίσως και από την περίοδο μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πάντως, είναι γεγονός πως και η ανδρική ενδυμασία, όπως και εκείνη των γυναικών, αποτελεί προϊόν, στο σύνολο της σχεδόν, της ντόπιας οικοτεχνίας.

Πρώτη ύλη ήταν το μαλλί και το έτοιμο βαμβακερό νήμα, τα οποία βάφονταν και υφαίνονταν με τους γνωστούς παραδοσιακούς τρόπους. Τα επικρατέστερα χρώματα ήταν το λευκό, το μαύρο, οι αποχρώσεις του γαλάζιου, κάποια παραχώρηση στο καφέ ή στο «σιάργκαβο», στο χρώμα, δηλαδή, εκείνο που προκύπτει από την ανάμειξη του άσπρου και σκούρου χρώματος του μαλλιού των προβάτων. Τα πρόχειρα ράβονταν συνήθως από την ίδια τη νοικοκυρά, ενώ τα βαριά μέρη της στολής και τα επίσημα από ειδικούς ραφτάδες. Χαρακτηριστικό της ανδρικής φορεσιάς είναι η απλότητα της και η έλλειψη κάθε είδους διακόσμησης. Θα έλεγε κανείς πως κύριος προορισμός της είναι να εξυπηρετεί πρακτικούς μόνο σκοπούς και όχι αισθητικούς. Παράλληλα, παρουσιάζει μian ασυνήθιστη ποικιλία, ανάλογα με την εποχή που φοριέται, την ηλικία του προσώπου και φυσικά τον προορισμό της, αν δηλαδή είναι η καλή ή η καθημερινή στολή.

Απαραίτητο συμπλήρωμα αποτελούσε το κάλυμμα του κεφαλιού. Μέχρι μια ορισμένη εποχή, θεωρούνταν αδιανόητο να κυκλοφορήσει άντρας «ξεσκούφωτος». Όσο για την υπόδηση, τα πράγματα ήταν μάλλον απλά, ένα δερμάτινο ζευγάρι παπούτσια, καμωμένα παραγγελία, συνόδευαν συνήθως τον άντρα, από το γάμο που τα φορούσε για πρώτη φορά ως το τέλος της ζωής του. Τα γουρνουτσάρουχα ήταν όλο τον άλλο καιρό τα υποκατάστατα τους. Πολύ αργότερα και προφανώς κάτω από ξένες επιρροές, φορέθηκαν και «ποδήματα», δερμάτινες μπότες δηλαδή, που έφταναν ως το γόνατο. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019, σ. 56).

5.2.2 Η περιγραφή της ανδρικής φορεσιάς

Οι πληροφορίες που έχουμε λένε, πως οι τελευταίοι γέροντες των αρχών του αιώνα συνέχιζαν να φορούν για καλή στολή δυο βασικά ενδύματα: Το λευκό, λινό βρακί και το π(που)κάμ(ι)σο. Το βρακί, που συνέχισε να φοριέται γι' αρκετά χρόνια μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν βαμβακερό και μακρύ ως τον αστράγαλο. Από τα γόνατα και κάτω ήταν στενό, σχεδόν εφαρμοστό, ενώ προς τα πάνω φάρδαινε, ώσπου γινόταν κάτι σαν βράκα. Στη μέση δενόταν μ' ένα κορδόνι από κάνουρα στριφτή, τη βρακοζούνα. Το πουκάμισο, ανοιχτόχρωμο και αυτό, ήταν αρκετά ευρύχωρο, σχεδόν ριχτό, με γιακά παπαδίτικο, έκλεινε μπροστά με κουμπιά, αλλά το κύριο χαρακτηριστικό του αποτελούσαν τα φαρδιά μανίκια του, κάτι σαν της φουστανέλας. Το είδος αυτό της φορεσιάς ήταν το καλοκαιρινό.

Το χειμωνιάτικο ντύσιμο είχε σαν βάση τα μάλλινα υφάσματα και τα σκ(ου)τιά. Στην περίπτωση αυτή τη θέση της βράκας έπαιρνε μπουλμπότσα. Κατά το σχήμα ήταν όμοια με το βρακί, διέφερε όμως στο ύφασμα και στο χρώμα, ήταν μάλλινη και το χρώμα της πάντοτε μαύρο. Τα χειμωνιάτικα ρούχα του κορμού παρουσίαζαν μεγαλύτερη ποικιλία. Εσωτερικά φοριούνταν μάλλινη φανέλα, πλεχτή στο χέρι, ή καταστάρι (κατασάρκι) από υφαντό με μάλλινη ψιλή κλωστή. Το κομμάτι αυτό είχε στο επάνω μέρος του στήθους μικρό άνοιγμα. Αμέσως μετά ακολουθούσε πουκάμισο σκουρόχρωμο, βαμβακερό, χωρίς γιακά πάντοτε και με μανίκια δίχως μανσέτες.

Τα επανωφόρια αποτελούσαν το απαραίτητο συμπλήρωμα. Το πιο απλό και το συνηθέστερο ήταν ο ντουλαμάς, από ύφασμα μάλλινο, υφαντό, μαύρου χρώματος, κι αυτός χωρίς γιακά. Σχετικά κοντός, μόλις έφτανε μέχρι τη μέση. Από τα δυο μπροστινά φύλλα, το ένα ήταν μακρύτερο, με αποτέλεσμα το κούμπωμα να μη γίνεται στο κέντρο του στήθους αλλά στα πλάγια, κάπως λοξά. Κάποτε, πάνω από το ντουλαμά, φοριούνταν ένα ακόμα επανωφόρι, από ύφασμα πιο χοντρό και πυκνό – ήταν το σκουτί, που μετά την ύφανση στελνόταν στο μαπατάκι να χτυπηθεί – πιο μακρύ και άνετο. Συχνά στην εσωτερική πλευρά, ήταν επενδυμένο, αντί φόδρας, με επεξεργασμένο δέρμα αρνιού, ενώ στο γιακά έφερε γούνα. Το όνομα του πατατούκα. Το επανωφόρι αυτό συγκαταλεγόταν στα επίσημα ενδύματα και θεωρούνταν ρούχο μιας ολόκληρης ζωής. Κάποτε μάλιστα κληροδοτούνταν και στην επόμενη γενεά.

Όπως μας περιγράφει ο κ. Σαμαράς, «τα άτομα νεαρής ηλικίας, με κάποια οικονομική άνεση, φρόντιζαν την ένδυση τους κάπως περισσότερο. Φορούσαν βέβαια πάλι την παραδοσιακή μπολμπότσα, όχι κατ' ανάγκη μάλλινη, τα ρούχα του κορμού όμως παράλλαζαν». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Το πουκάμισο κατασκευαζόταν από ύφασμα αγοραστό, χρωματιστό, ραβόταν περίτεχνα, με γιακάδες μεγάλους, όπως περίπου των ναυτικών, και πλατιά πέτα, που σκέπαζαν το «σακάκι». Ο λόγος που η τελευταία λέξη τοποθετήθηκε σε εισαγωγικά είναι πως πρέπει να γίνει διάκριση από το σημερινό σακάκι. Επρόκειτο για ένα ρούχο άβολο, μάλλον διακοσμητικό, εφαρμοστό στις πλάτες και στα μανίκια, που έφτανε ως τη μέση, ευρύχωρο μόνο στο μπροστινό μέρος, που όμως ποτέ δεν κούμπωνε, αφήνοντας έτσι, την εσωτερική φόδρα να φαίνεται. Ακόμα και από τη στολή αυτή, την κάπως προχωρημένη, δεν έλειπε το ζουνάρι. Πράγματι, οι Ρουμλουκιώτες, άντρες και γυναίκες, είχαν την πρόνοια, με όλες τις φορεσιές και για όλες τις εποχές, να μην αφήνουν τη μέση τους, το μέρος του σώματος που τόσο καταπονείται στις γεωργικές και κτηνοτροφικές δουλειές, ακάλυπτο και εκτεθειμένο.

Σχετικά με την υπόδηση έχουμε πει πως για τις καθημερινές, αναντικατάστατο ήταν το τσαρούχι, από δέρμα χοιρινό. Τσαρούχια φορούσαν και οι γυναίκες, όταν ακολουθούσαν τους άντρες στις γεωργικές ασχολίες. Αναπόσπαστο μέρος των τσαρούχιών αποτελούσαν τα μπιγάλια, τα οποία έπαιρναν τη θέση της κάλτσας. Τα μπιγάλια ήταν ορθογώνια κομμάτια σπιτικού μάλλινου υφάσματος, με σιάργκαβο χρώμα. Ένα μέρος τους τυλίγονταν γύρω από την πατούσα και έμπαινε μέσα στο τσαρούχι, το υπόλοιπο τυλιγόταν πάλι γύρω από τα καλάμια και στερεωνόταν πάνω τους με νουζίτσες (λουρίδες από δέρμα) ή τσαρχόσκ(οι)να. Αντίθετα, με τα παπούτσια φοριούνταν πάντοτε μάλλινες κάλτσες, τα γνωστά σκ(ου)φούνια, σε χρώματα που ταίριαζαν με τα υπόλοιπα ρούχα, μαύρα, άσπρα, γαλάζια.

Το κάλυμμα του κεφαλιού, που όπως προείπαμε ήταν υποχρεωτικό, διακρινόταν, επίσης, σε καθημερινό και επίσημο. Το πρώτο αποτελούνταν από ένα μακρόστενο κομμάτι μάλλινο αλλά ελαφρύ ύφασμα, πλάτους περί τα είκοσι πέντε εκατοστά και μήκους ως ενάμισι μέτρο, το οποίο δένονταν στο κεφάλι, έτσι ώστε να σκεπάζει το μέτωπο, τ' αυτιά και το πίσω μέρος του κρανίου. Ο κ. Σαμαράς αναφέρει, «κάποτε, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες, με τις μεγάλες ζέστες, τον κεφαλόδεσμο αυτό τον αντικαθιστούσε ένα ύφασμα ελαφρύτερο, λινό, με χαρακτηριστικό κίτρινο χρώμα». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Οι πληροφορίες μας λένε, πως οι ηλικιωμένοι φορούσαν τις επίσημες μέρες ένα είδος φέσι. Αυτό αντικαταστάθηκε αργότερα από τη γνωστή τραγιάσκα και πολύ αργότερα από το ψάθινο καπέλο. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019, σ. 58-60).

5.2.3 Τα μέρη της ανδρικής φορεσιάς

Με βάση όλα όσα προαναφέρθηκαν, αξίζει να συνοψίσουμε τα επιμέρους στοιχεία της παραδοσιακής Ρουμλουκιώτικης ανδρικής φορεσιάς σε μια περισσότερο αναλυτική προσέγγιση για το καθένα από αυτά.

Μπολμπότσα

Εικόνα 5.7: Η μπολμπότσα (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η μπολμπότσα, είδος σαλβαριού, χαρακτηρίζει την ανδρική Ρουμλουκιώτικη φορεσιά αν και συναντιέται σε όλη τη Μακεδονία και όχι μόνο. Είναι φτιαγμένη από σκουτί, μάλλινο χοντρό ύφασμα μαύρου χρώματος το οποίο υφαίνεται στον αργαλειό κατόπιν επεξεργασίας του μαλλιού των οικόσιτων προβάτων.

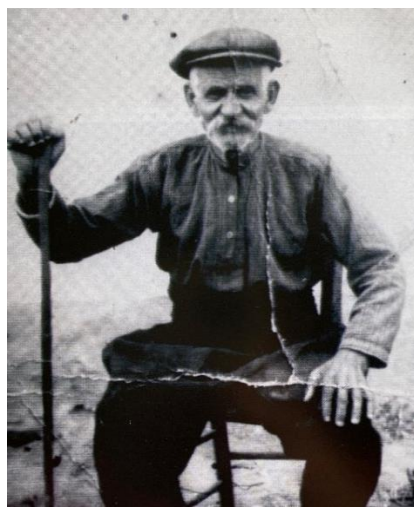
Ζίβρος

Εικόνα 5.8: Ο ζίβρος (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Οι πιο νέοι σε ηλικία άντρες φορούσαν κυρίως το ζίβρο, ένα είδος κιλότας ραμμένης από το ίδιο ύφασμα με την μπολμπότσα, το σκουτί. Ήταν φαρδιά πάνω στους μηρούς και στενή από τα γόνατα και κάτω. Στη φωτογραφία μας, ο Ρουμλουκιώτης φέρει και λαιμοδέτη, είδος κασκόλ, για καλλωπιστικούς κυρίως λόγους.

Πουκάμισο

Εικόνα 5.9: Το πουκάμισο (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Το πάνω μέρος του σώματος, κάλυπτε το πουκάμισο, ραμμένο από ψιλό βαμβακερό υφαντό ύφασμα. Οι νέοι φορούσαν λευκά πουκάμισα, έχοντας λεπτά γραμμικά κεντήματα στα γιορτινά τους στις άκρες των μανικιών, ενώ οι ηλικιωμένοι φορούσαν μαύρα ή γκρι με ραβδώσεις. Το ειδικό χαρακτηριστικό των Ρουμλουκιώτικων πουκαμισών ήταν ο «παπαδίστικος» γιακάς και τα κουμπιά μπροστά στο στήθος, που έφταναν έως τον ομφάλιο λώρο.

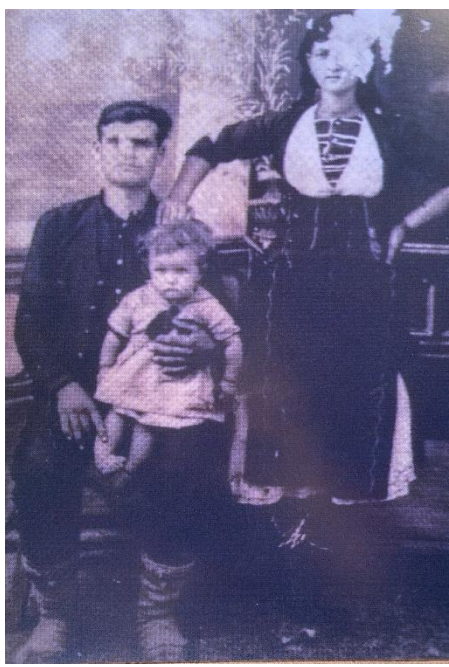
Γιλέκο

Εικόνα 5.10: Το γιλέκο (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Πάνω από το ντουλαμά φορούσαν το γιλέκο το οποίο ήταν και αυτό φτιαγμένο από σκουτί. Τους πιο ζεστούς μήνες και στις επίσημες εμφανίσεις τους φορούσαν κοντογέλεκα με σταυρωτό κούμπωμα από το ίδιο ύφασμα με το μεϊτάνι και εξίσου στολισμένα με περίτεχνα σχέδια από γαϊτάνια και κέντημα από ασημένια ή χρυσή κλωστή.

Μπιγιάλια και Τσαρούχια

Εικόνα 5.11: Μπιγιάλια και τσαρούχια (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Σε συνέχεια της περιγραφής της φορεσιάς, στην περιοχή των ποδιών, είχαν μάλλινες μαύρες κάλτσες οι οποίες ήταν πλεγμένες στο χέρι με τις κλούτσες (καλτσοβελόνες). Ακόμη, φορούσαν τα σκουφούνια και πάνω τους τύλιγαν σφιχτά μέχρι τη γάμπα τα μπιγάλια, ένα είδος γκετών από σκουτί λευκού ή γκρι χρώματος. Ως υποδήματα, τις καθημερινές, φορούσαν τα γουρουντσάρουχα από επεξεργασμένο δέρμα χοίρου. Στις επίσημες εμφανίσεις τους φορούσαν τα αγορασμένα, συνήθως από τη Βέροια, δερμάτινα παπούτσια ή τα «ποδήματα» όπως ονόμαζαν τις δερμάτινες μπότες.

Σάπκα και Τραγιάσκα

Εικόνα 5.12: Σάπκα (αριστερά) και τραγιάσκα (δεξιά) (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Ως κάλυμμα του κεφαλιού κατά τους χειμερινούς μήνες, χρησιμοποιούσαν πλεκτό μάλλινο σκούφο μαύρου χρώματος ή καπέλα από μαύρο σκουτί, σαν δίκοκα, που τα ονόμαζαν σάπκες. Πολλές φορές γύρω από τις σάπκες ή τους σκούφους, τύλιγαν σφιχτά ένα μακρόστενο κομμάτι μαύρου υφάσματος.

Κάπα

Εικόνα 5.13: Βοσκός με την κάπα του (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Απαραίτητο πανωφόρι για τους τσοπάνηδες ήταν η κάπα, μακριά, με φαρδιά μανίκια και κουκούλα, φτιαγμένη από γιδόμαλλο. Σε ορισμένα χωριά, οι ντόπιοι ραφτάδες, έφτιαχναν κοντές κάπες από μαλλί προβάτου, τα λεγόμενα κουκλιάτα ή χολέβια, που όμως δε συνηθίζονταν λόγω της ακαταλληλότητάς τους στους βροχερούς μήνες και την υγρασία του Ρουμλουκιού.

Αντερί

Εικόνα 5.14: Το αντερί (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Τα παλαιότερα χρόνια και κυρίως τις καθημερινές, οι Ρουμλουκιώτες συνήθιζαν να φορούν και το αντερί, ένα είδος επενδυτή από βαμβακερό ύφασμα αλατζά, γεράνιου (ανοιχτό μπλε) ή γκριζού χρώματος, όπως το εσωτερικό αντερί των ιερέων. Στις πιο νεαρές ηλικίες, το αντερί, ήταν λευκού χρώματος με ραβδώσεις. Επρόκειτο για ένα μακρύ ένδυμα που έφτανε μέχρι κάτω από τα γόνατα, είχε φαρδιά μανίκια, ανοιχτό στο στήθος, με κουμπιά που έφταναν έως τον ομφάλιο λώρο και κούμπωνε σταυρωτά.

Φουστανέλα

Εικόνα 5.15: Ρουγκατσιάρης με τη φουστανέλα του (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1920, οι Ρουμλουκιώτες είχαν επίσημο ένδυμα τη φουστανέλα. Αποτελούνταν από τη λευκού χρώματος μάλλινη φανέλα, την λευκή πουκαμίσα με τα φαρδιά μανίκια, πάνω της το μαύρο χωρίς μανίκια σταυρωτό γιλέκο και αντίστοιχα το χειμώνα, τον ντουλαμά χωρίς μανίκια. Η συγκεκριμένη φορεσιά, βαθμιαία εγκαταλείφθηκε και αντικαταστάθηκε από τις πρακτικές και εύρηστες μπολμπότσες. Ωστόσο, εξακολουθούσαν να τη φορούν για αρκετό διάστημα μετέπειτα στους γάμους και πιο συγκεκριμένα, μόνο ο γαμπρός, ο κουμπάρος, τα μπρατίμια και βέβαια οι χορευτές που αποτελούσαν το μπουλούκι στην τέλεση του εθίμου των Ρουγκατσιών.

ΜΕΡΟΣ Β' – ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ «ΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ»

Κεφάλαιο 6^ο Ο χορός στην Ελλάδα

6.1 Η μελέτη του χορού

6.1.1 Ο χορός και η χορευτική παράσταση

Ο χορός παραμένει μια ιδιαίτερη μορφή τέχνης, χάρη στη ζωντανή και συνεχή σχέση που δημιουργεί ανάμεσα στο χορευτή και το θεατή. Σχέση η οποία πραγματώνεται μέσω των κινήσεων που εκτελούν τα σώματα των χορευτών, της μουσικής, του τραγουδιού, των κουστουμιών και εν γένει της χορογραφίας. Πρόκειται για μια συλλογική καλλιτεχνική δημιουργία η οποία είναι αδύνατο να αποτυπωθεί σε μορφή που να διατηρείται στο χρόνο, εκτός κι αν κινηματογραφηθεί. (Lange, 1975, σ. 89). Κάθε παρουσία του χορού αποτελεί μια μοναδική σύνθεση προσπαθειών των ατόμων που μετέχουν στη δημιουργία της, καθώς και των θεατών που συμμετέχουν ως παρατηρητές, ή ακόμα ως κριτές.

Επιπρόσθετα, ο χορός αποτελεί «πολιτιστικό» προϊόν που προσεγγίστηκε από ερευνητές διαφόρων ειδικοτήτων (καλλιτέχνες, παιδαγωγούς, γιατρούς). Οι μελέτες που προκύπτουν εστιάζουν σε συγκεκριμένες πλευρές του χορού π.χ. για αυτούς που ασχολήθηκαν με το χορό ως τέχνη, εστιάζουν στην κίνηση του σώματος, αυτοί που ασχολήθηκαν με το χορό ως μέσο θεραπείας εστιάζουν στις θεραπευτικές ιδιότητές του, κλπ. Οι ανθρωπολόγοι προσπαθώντας να το μελετήσουν από τη δική τους ευρεία σκοπιά, θεωρούν το χορό «πολιτιστικό φαινόμενο» και τον μελετούν μέσα «στα πλαίσια της πολιτιστικής πραγματικότητας». (Λουτζάκη, 1985, σ. 103-106).

Τη χορευτική παράσταση ως αντικείμενο έρευνας μπορούμε να την προσεγγίσουμε από διάφορες οπτικές γωνίες, και φυσικά από τις οπτικές γωνίες που εγγράφονται στο χώρο των κοινωνικών επιστημών. Τέτοιες προσεγγίσεις μάς επιτρέπουν να επιχειρήσουμε τη διερεύνηση ορισμένων ζητημάτων που είναι σημαντικά για το χορό, αλλά και τα οποία δεν εμφανίζονται στο δικό του χώρο και μόνο. Οι προσεγγίσεις αυτές μπορεί να προσφέρουν στοιχεία για το χορό, τους χορευτές και το έργο, στο βαθμό που γίνονται με επίγνωση της ιδιαιτερότητάς τους, που μπορούν να οριοθετούν και να οριοθετούνται. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, η χορευτική παράσταση αποτελεί ένα πολιτισμικό γεγονός που περιλαμβάνει τους θεατές, τη θεατρική σκηνή, τις υλικές εγκαταστάσεις, την τέχνη της παράστασης επί σκηνής, αλλά και ένα είδος καλλιτεχνικής μορφής – σύγχρονο χορό, μπαλέτο, χοροθέατρο, ελληνικούς χωρούς. (Λουτζάκη, 1992, σ. 88-90).

6.1.2 Η έννοια «παράσταση» - Οι παραστάσεις ελληνικού χορού

Ένα θεατρικό γεγονός «καθορίζεται από ένα οργανωμένο σύνολο σημείων με τη δική του δομή και οργάνωση, ακολουθεί καθορισμένους κανόνες σύνταξης υπακούοντας σε ένα συγκεκριμένο κώδικα ο οποίος κάθε φορά καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο το σύνολο των σημείων συνδυάζονται μεταξύ τους προκειμένου να παράγουν σημασίες» (Τσατσούλης, 1997, σ. 13-14). Κατ' αυτή την έννοια, φαίνεται να ισχύουν και για το θεατρικό χορό παρόμοιες συνάψεις, αφού και το χορευτικό γεγονός υπακούει σε συγκεκριμένους αισθητικούς κώδικες, το περιεχόμενο των οποίων συγκροτείται με βάση αυτούς ακριβώς τους κώδικες. Μεταφέροντας τη συζήτηση στο χορό των

αγροτικών κοινοτήτων και πώς αυτός μπορεί να ιδωθεί στο θεατρικό σανίδι, θα λέγαμε ότι και η παράσταση με πρωταγωνιστή τον ελληνικό χορό δανείζεται και χρησιμοποιεί τα προϊόντα της κοινωνικής δραστηριότητας (τεχνικής, τελετουργικής, θρησκευτικής, κλπ.) όπως χορούς, μουσικές, τραγούδια, έθιμα, ενδυμασίες και εργαλεία τα οποία διευθετεί σε μικρές ή μεγάλες ενότητες προκειμένου να παρουσιάσει την εικόνα τους στη θεατρική σκηνή. Ως εκ τούτου, πάνω στη θεατρική σκηνή, οι χοροί μιας κοινότητας, εκτίθενται μπροστά στο κοινό το οποίο, με τη σειρά του, προσπαθεί να κατανοήσει τις προθέσεις του ερμηνευτή ή αντίστοιχα του οργανωτή. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στις αγροτικές κοινωνίες η ιδέα της οργάνωσης ενός πανηγυριού λειτουργεί ως δείκτης που περιλαμβάνει γιορτινό ένδυμα, φαγητό και ποτό, επευφημίες, χαρτούρα, οργανοπαίκτες, μουσικά όργανα, φωνές, κλπ. Έτσι, παρατηρώντας τους δείκτες, τα κριτήρια, δηλαδή, που σηματοδοτούν το ύφος ή τη μορφή του γεγονότος, μπορεί κάποιος να διακρίνει συμπεριφορές ανάμεσα στα άτομα που εμπλέκονται στο χορό.

Είναι πλέον σαφές ότι «ο ελληνικός χορός κατέχει μια άκρως ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στις παραστατικές τέχνες, επειδή παράγει ένα προϊόν άυλο, το οποίο δεν δύναται να διαχωριστεί από τη διαδικασία παραγωγής του» (Αυδίκος, Λουτζάκη, Παπακώστας 2004, σ. 111). Είναι επίσης σαφές ότι κάθε χορευτικό γεγονός ως καλλιτεχνικό δημιούργημα είναι άμεσα συνδεδεμένο με το γενικότερο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο του χώρου όπου δρουν τα άτομα που εμπλέκονται στη δημιουργία του (χοροδιδάσκαλοι και χορευτές). Το αποτέλεσμα που προκύπτει από μια τέτοια διαδικασία δε φαίνεται να απεικονίζει την πραγματικότητα, αντίθετα παρουσιάζεται ως ατομική δημιουργία που με την εκ των έξω παρέμβαση (χορογραφία, σκηνοθεσία) τείνει να συγκεράσει στοιχεία της πραγματικότητας όπως χορούς, μουσικές, τραγούδια και έθιμα με τις ιδιαιτερότητες και τις ελευθερίες στην υλοποίηση και την ερμηνεία της παράστασης. Στην ουσία, πρόκειται για μια συνειδητή κατασκευή που περιέχει στοιχεία πραγματικά – τους χορούς – που αναμειγνύονται σε σύνολα με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί η επικοινωνία με το κοινό. (Τσατσούλης, 1997, σ. 55-59).

6.1.3 Η πολιτική της επιτέλεσης

Ο όρος *επιτέλεση* είναι διπλά χρήσιμος. Καταρχάς, προκειμένου για τη μουσική η οποία συγκαταλέγεται στις τελεστικές τέχνες, ο όρος αποδίδει τόσο μια συγκεκριμένη μουσική πράξη όσο και γενικότερα μια μουσική πρακτική: ένα πλέγμα μουσικών δομών και πράξεων. Ο όρος *επιτέλεση* είναι ευρύτερα χρήσιμος και στη διερεύνηση των πολιτισμικών και πολιτικών φαινομένων. Σύμφωνα με την ανθρωπολογική θεωρία της επιτέλεσης, *επιτέλεση* σημαίνει *πραγμάτωση*. Έτσι, η επιτέλεση μιας πρακτικής είναι η πραγμάτωσή της. Ακόμη, η έννοια *επιτέλεση* περιλαμβάνει, εκτός από την πραγμάτωση, και τη διάσταση της αξιολόγησής της, για την οποία ευθύνεται το κοινό της *επιτέλεσης*. Επιπρόσθετα, κάθε μουσική έκφραση είναι μια επιτέλεση, καθώς επίσης κάθε πολιτισμική ή πολιτική πρακτική είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί, σύμφωνα με την επιτελεστική θεωρία σαν μια επιτέλεση. (Κάβουρας, 2010, σ. 189-190).

6.2 Η πορεία στο χρόνο

6.2.1 Γενικά στοιχεία – Ιστορική επισκόπηση

Οι πρώτες προσπάθειες συλλογής και μελέτης ελληνικών χορών έγιναν γύρω στα τέλη του 19^{ου} αιώνα κυρίως από δασκάλους ελληνικών και ευρωπαϊκών χορών. Μετά από την επίδραση των θεωριών του Πολίτη περί βελτίωσης της θέσης της γυναίκας και «περί εθνικής αναγέννησης», ιδρύεται το 1910 με πρωτοβουλία της Καλλιόπης Παρρέν το Λύκειο των Ελληνίδων, ένα σωματείο που έχει ως κύριο στόχο τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας και την προστασία της αναλφάβητης μητέρας και του παιδιού. Το σωματείο αυτό εφαρμόζει τη διδασκαλία των ελληνικών χορών ως μέσο διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και επομένως ασχολείται συστηματικά με τη διδασκαλία, τη μελέτη, την καταγραφή και τη διάδοση της λαϊκής παράδοσης (τη μουσική, το χορό και το ένδυμα). Η μελέτη του χορού στην Ελλάδα προωθήθηκε περισσότερο όταν η Λαογραφία αναγνωρίστηκε σαν ανεξάρτητη επιστήμη στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και ορίστηκε το πλαίσιο και το περιεχόμενο των λαογραφικών σπουδών. Στον πρώτο τόμο του περιοδικού «Λαογραφία», ο Νικόλαος Πολίτης περιγράφει το χορό ως ξεχωριστό θέμα έρευνας. Η μελέτη του απαντά στις ερωτήσεις τί, ποιός (χορός χορεύεται) και υπό ποια περίσταση (δρώμενο, έθιμο). Παράλληλα, υπάρχει μια γενικότερη αντίληψη αρχαιολογικού ενδιαφέροντος προς την παράδοση, που θεωρεί ότι πρέπει να αποδεικνύεται η άμεση και αδιάσπαστη συνέχεια του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στη μουσική, στο χορό και ευρύτερα στην προφορική παράδοση της σύγχρονης Ελλάδας. (Λουτζάκη, 1985).

Η αντίληψη αυτή έκανε τους λαογράφους να μην ασχολούνται ιδιαίτερα με την έρευνα του χορού, προτιμώντας να συλλέγουν «μνημεία του λόγου» που τα συνέκριναν με ανάλογα αρχαία – παροιμίες, τραγούδια κλπ. Έτσι, η στάση τους απέναντι στο χορό και στη μελέτη του ήταν υποτιμητική. «Ο χορός δεν ήταν σοβαρός ώστε να μελετηθεί, ήταν μόνο για να χορεύεται» (Λουτζάκη, 1992). Οι μόνοι που ασχολήθηκαν με το χορό στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και μετά ήταν μουσικοί, συλλογείς εθίμων και χοροδιδάσκαλοι και προσέγγισαν ο καθένας με διαφορετικό τρόπο το αντικείμενο αυτό, σαν μουσική, έθιμο και διδασκαλία. Το γεγονός αυτό δημιούργησε μια αποσπασματική αντίληψη του χορού σαν κοινωνικό φαινόμενο στα μέρη του, ενώ τον έβγαλε έξω από το πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκε και δημιουργήθηκε, κάνοντας τη μελέτη του δυσκολότερη. Ως αποτέλεσμα, έχουμε εκδόσεις με μονομερείς πληροφορίες που δημιουργούν σύγχυση για τη χορευτική πραγματικότητα της εποχής και εισαγωγικά σημειώματα που δεν καθιστούν σαφή τη στάση και τις προθέσεις του συγγραφέα. Κύρια χαρακτηριστικά των μελετητών της εποχής είναι, μεταξύ άλλων, η χρήση των πληροφοριών σύμφωνα με την προσωπική τους αισθητική και ερμηνεία χρησιμοποιώντας πολλές φορές αμφισβητήσιμες αναλυτικές έννοιες. (Λουτζάκη, 1992).

Ορμώμενοι από αυτή την τάση, οι διάφοροι μελετητές καθιέρωσαν το λεγόμενο «πανελλήνιο ρεπερτόριο» που εμπεριείχε κάποιους τοπικούς χορούς, τους λεγόμενους εθνικούς ή πανελλήνιους όπως ο τσάμικος και ο καλαματιανός. Η εμπορευματοποίηση των χορών όπως το ζεϊμπέκικο, το χασάπικο και το τσιφτετέλι και το συρτάκι διευρύνει το λεγόμενο «πανελλήνιο ρεπερτόριο».

Στη δεκαετία του '50 έχουμε τη δημιουργία του συγκροτήματος «Ελληνικοί χοροί – Δώρα Στράτου» (1954). Κατά συνέπεια, οι χοροί αποκόβονται από το φυσικό τους περιβάλλον, η διδασκαλία των παραδοσιακών χορών εισάγεται στα σχολεία και δημιουργούνται οι σύλλογοι. Ως αποτέλεσμα, οι χοροί από κοινωνικό δρώμενο γίνονται πλέον ψυχαγωγικό θέαμα. Η μεταφορά από την ύπαιθρο στη θεατρική σκηνή, επηρέασε το χαρακτήρα των χορών οι οποίοι λαμβάνουν τη μορφή παράστασης, επιρροή που προήλθε από τη συμμετοχή των συλλόγων και συγκροτημάτων σε εγχώρια και διεθνή φεστιβάλ.

Στη δεκαετία του '60 που ακολουθεί, παρατηρούμε το έντονο ενδιαφέρον των Αμερικανών που στρέφονται ερευνητικά στην Ελλάδα, παράλληλα με το ενδιαφέρον των ειδικών προς τη διδασκαλία και τις παραστάσεις των ελληνικών χορών. Επακόλουθο αυτής της στροφής, ήταν να αναδειχθεί ένα νέο επάγγελμα, ο δάσκαλος των ελληνικών χορών. Επιπλέον, αυξάνονται οι ενδιαφερόμενοι για τους ελληνικούς χορούς (δάσκαλοι, χορευτές, σωματεία). Αντίστοιχα, παρατηρείται έντονη εκδοτική κινητικότητα στους πρακτικούς οδηγούς ελληνικών χορών. (Λουτζάκη, 1985).

Επόμενο βήμα για τους χορούς στην Ελλάδα, ήταν να συμπεριληφθούν και να καθιερωθούν σαν «ειδικότητα ελληνικών χορών» στα τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Στα μέσα της ίδιας δεκαετίας καταγράφεται η εκπόνηση και των πρώτων διδακτορικών διατριβών για το χορό.

6.2.2 Η διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού

Ο χορός, μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, είναι από τις σημαντικότερες κοινωνικές εκδηλώσεις του ανθρώπου και συνδέεται άμεσα με την ιστορία, τον πολιτισμό και την εξέλιξη της κοινωνίας. Ο παραδοσιακός χορός, από τα πιο ζωντανά και τα πιο δυναμικά στοιχεία του πολιτισμού μας, αποτελούσε, τουλάχιστον ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, «θεσμό» ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και της συλλογικής ταυτότητας της ελληνικής κοινωνίας στην ιστορική της πορεία. Έτσι η μελέτη του παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς – πέρα από τα χορογραφικά στοιχεία – μας δίνει πληροφορίες για την ίδια την κοινωνία, την ιστορία, την κοινωνική οργάνωση, τις ηθικές και αισθητικές της αξίες.

Παρ' όλο το ενδιαφέρον όμως, η μελέτη του χορού παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες για μια σε βάθος αναλυτική προσέγγιση. Αυτό γιατί ο χορός, ως μη λεκτικός τρόπος έκφρασης και επικοινωνίας που η λειτουργία του είναι ακριβώς να ερμηνεύει όσα ο λόγος αδυνατεί να εκφράσει, είναι μια σύνθετη δραστηριότητα και η προσέγγισή του πρέπει να είναι πολύπλευρη. Στην Ελλάδα, παρά τις αλλαγές που συντελέστηκαν στην ελληνική κοινωνία μετά τη δεκαετία του '40, ο χορός συνεχίζει να κατέχει σημαντική θέση στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, τόσο στα χωριά όσο και στα αστικά κέντρα. Όσο όμως το ενδιαφέρον των Ελλήνων για το χορό παραμένει αμείωτο, οι αλλαγές στη λειτουργία, το περιεχόμενο και τον τρόπο μετάδοσής του ήταν αναπόφευκτες. Στις νέες συνθήκες η διδασκαλία του χορού προέκυψε πλέον ως ανάγκη για τη συνέχιση της μουσικοχορευτικής παράδοσης και τη μετάδοσή της στις νεότερες γενιές. (Στράτου, 1979).

Τις τελευταίες δεκαετίες, σε πανελλήνιο επίπεδο, διαπιστώνεται ότι με την παρέμβαση του “χοροδιδασκάλου” ο ελληνικός “παραδοσιακός” χορός τείνει σε μια ισοπεδωτική ομοιομορφία. Η εκμάθηση του χορού μέσω της διδασκαλίας, που εισβάλλει δυναμικά τη δεκαετία του '50 και στη χώρα μας, ξεκινά από τα αστικά κέντρα, προβάλλοντας μια νέα μορφή του παραδοσιακού χορού, περισσότερο ομοιογενή, μονοσήμαντη και στιλιζαρισμένη. Αυτή η διαδικασία ωστόσο δεν αποτελεί προνόμιο των αστικών κέντρων. Εξίσου δυναμικά εφαρμόζεται και στην περιφέρεια, σε μεμονωμένες περιπτώσεις από τη δεκαετία του '50 και συστηματικότερα από τη Μεταπολίτευση και πέρα, όταν εντάσσεται μέσω της εκπαίδευσης στη σχολική διαδικασία και μέσω της ψυχαγωγίας στη διαδικασία χρήσης του ελεύθερου χρόνου και απασχόλησης της νεολαίας. Και στις δύο περιπτώσεις απαιτείται η παρουσία ατόμου που αναλαμβάνει να μυήσει τον υποψήφιο μαθητή-χορευτή σε θέματα παράδοσης, είτε αυτό το άτομο αποτελεί μέλος της κοινότητας είτε είναι εμβόλιμο. Παράλληλα με τη διδασκαλία, που εισάγει νέα ήθη στο χορό, όπως ονομασίες χορών, ρυθμούς, μελωδίες, νέες ποιότητες κίνησης, εισάγονται και κάποιες στοιχειώδεις μορφές θεατρικότητας με την παρουσίαση των χορών σε κοινό.

Στην περιφέρεια ωστόσο η διδασκαλία συνυπάρχει με τη λειτουργική γνώση, αφού ο χορός υφίσταται σε πολλές κοινότητες, με αποτέλεσμα ο χοροδιδάσκαλος και οι χοροί που διδάσκει να έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τη βιωματική γνώση των ατόμων που γνωρίζουν και χορεύουν,

ανεξάρτητα αν σήμερα ο χορός γι' αυτούς έχει υποστεί τεχνικές μεταλλάξεις, χρησιμοποιείται σε διαφορετικές περιστάσεις, έχει διαφορετική σημασία ή η διαχείρισή του έχει περάσει σε οργανωμένους φορείς. Με τη διδασκαλία εφαρμόζεται η αναλυτική μέθοδος, η οποία προϋποθέτει την κατάτμηση του χορού σε μικρότερες κινητικές ενότητες ώστε να γίνουν κατανοητά τα στοιχεία που τον συνθέτουν (κινήσεις, κινητικά μοτίβα, χορευτικά μοτίβα, φράσεις, περίοδοι), και να εκτελεστεί “σωστά” (ασκήσεις ρυθμού, συντονισμός, χορευτικότητα). Η πρόβα, οι συνεχείς επαναλήψεις με εμμονή στην τελειοποίηση συνθλίβουν την πολυφωνία των διαφορετικών μορφών του χορού, με άμεσο αποτέλεσμα ο χορός να παγιώνεται, να στεγανοποιείται, να στυλιζάρεται. Επιπλέον τα τελευταία χρόνια, με τη διάδοση της τεχνολογίας, αλλά και με την έλλειψη οργανοπαικτών, που στις καλύτερες των περιπτώσεων υποστήριζαν μουσικά το μάθημα χορού, η συνοδευτική μουσική παράγεται πλέον από μηχανικά μέσα (κασέτες, βινύλιο, ψηφιακό δίσκο), τα οποία δεν καλύπτουν ούτε γεωγραφικά αλλά ούτε και ποιοτικά τις ανάγκες της διδασκαλίας. Παράλληλα το τραγούδι, όπου και αν χρησιμοποιείται, λειτουργεί ως συνοδεία του χορού και χρησιμεύει ως έκφραση μουσικών τόνων και μόνο, χωρίς να αναλύεται και να ερμηνεύεται το περιεχόμενό του ή να προβάλλεται η περίσταση με την οποία συνδέεται. Το αποτέλεσμα είναι να επιβάλλεται σε επίπεδο κοινότητας ένας και μοναδικός τρόπος ερμηνείας για κάθε χορό, σε επίπεδο επαρχίας να αμβλύνονται και να ομογενοποιούνται οι τοπικές ιδιαιτερότητες, έτσι ώστε να ισοπεδώνεται η χορευτική φυσιογνωμία ευρύτερων περιοχών (το σύνολο πολλών επαρχιών και κοινοτήτων), η οποία συρρικνώνεται σ' ένα πλέγμα ομοειδών κινητικών στοιχείων. (Ράφτης, 1992).

6.2.3 Ο δημοτικός χορός στην ελληνική κοινωνία

Με τον όρο *δημοτικός χορός* δηλώνεται ένα σύνολο κινητικών, ηχητικών, λεκτικών και πολιτισμικών μορφών διαρθρωμένων σε ενότητες. Οι ενότητες αυτές δημιουργούνται, συντηρούνται και αναπτύσσονται από ένα οργανωμένο σύνολο ανθρώπων, συνδέονται άμεσα με τον υλικό, τον κοινωνικό και τον πνευματικό τους βίο και αποτελούν έκφραση των ψυχικών τους καταστάσεων, των ηθικών και κοινωνικών τους αξιών και των αισθητικών τους αντιλήψεων. Ο δημοτικός χορός είναι συγχρόνως προϊόν και διαδικασία. Είναι προϊόν μιας προφορικής κατά κανόνα παράδοσης αλλά και δυναμική διαδικασία εφ' όσον εξελίσσεται μέσα στο χρόνο μέσω των επιλογών των μελών της ομάδας, ενός οργανωμένου συνόλου ατόμων που μοιράζονται ένα σύστημα ιδεών, συμβόλων, συνειρμών, τρόπων συμπεριφοράς και επικοινωνίας. Η ομάδα επιλέγει τα χορευτικά είδη που την εξυπηρετούν καθορίζοντας παράλληλα τους τρόπους χρήσης και λειτουργίας τους.

Στην Ελλάδα, ο όρος δημοτικός χορός – και συνήθως στον πληθυντικό: *δημοτικοί χοροί* – χρησιμοποιείται εναλλακτικά με άλλους: *ελληνικοί, εθνικοί, λαϊκοί, τοπικοί, παραδοσιακοί*, που ο καθένας τους υποδηλώνει και μια διαφορετική προσέγγιση και ανήκει σε διαφορετική ιστορική συγκυρία. Όλοι αυτοί οι όροι όμως αναφέρονται σε ένα συγκεκριμένο χορευτικό υλικό, συγχρόνως όμως συνδηλώνεται και ένα ιδιαίτερο πολιτιστικό φαινόμενο.

Το υλικό είναι ο χορός των κοινοτήτων των αγροτικών κυρίως περιοχών της Ελλάδας, σημερινών ή παρελθόντων δεκαετιών. Αυτό το υλικό όμως προβάλλει συνήθως διαθλασμένο μέσα από μια ιδιότυπη «διαχείριση», που αλλάζει με τον καιρό, αποτελεί όμως πάντα συνάρτηση της αντιμετώπισης (τμημάτων) του λαϊκού πολιτισμού εκ μέρους (τμημάτων) του επίσημου εθνικού πολιτισμού. Σε διάφορες περιστάσεις, οργανώνονται χορευτικές επιτελέσεις, όπου τα μέλη της κοινωνίας καλούνται να συμμετέχουν στο πανηγύρι, στο γάμο ή σε οικογενειακές συγκεντρώσεις. Το σημείο αναφοράς της χορευτικής πράξης είναι η κοινότητα, τα μέλη της οποίας μοιράζονται τον ίδιο χώρο και έχουν ως κοινή συνισταμένη τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα, κοινές αξίες, κοινή διάλεκτο, κοινές συνήθειες, τραγούδι, χορό, τρόπο διασκέδασης. Η κοινότητα με τη σειρά της διδάσκει μέσα από το χορό τους ρόλους του πολιτισμικού της συστήματος. Παρατηρώντας το

χορευτικό δρώμενο, μπορούμε να διαπιστώσουμε συχνά την κοινωνική θέση του καθένα ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την κοινωνική κατάσταση. Το χορευτικό γεγονός γίνεται αφορμή για τη συνένωση των μελών της κοινότητας, την κοινωνικοποίηση και τη συνοχή τους, αλλά και την ανάπτυξη σχέσεων ανταγωνισμού ή διαφωνίας. Με αυτόν τον τρόπο, ο χορός προσφέρει την ευκαιρία κοινής συμμετοχής σε μια δημιουργική εμπειρία, σε μια μορφή κοινωνικής πρακτικής (δηλαδή στον τρόπο ενέργειας και συμπεριφοράς των μελών ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συνόλου) και στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων μιας ομάδας. (Λουτζάκη, 1992).

6.2.4 Ο χορός σήμερα – Αντιλήψεις και απόψεις

Παραδοσιακά, ο χορός στην Ελλάδα λειτουργεί με βάση το τραγούδι, τα κείμενα των οποίων περιέχουν μηνύματα, νοήματα και αλληγορίες. Το ανθρώπινο σώμα με τη χορευτική κίνηση υποστηρίζει τα ποιητικά κείμενα μετατρέποντάς τα σε ρυθμικές μορφές λεκτικά, μελωδικά και κινητικά. Σε τοπικό επίπεδο, ο χορός συνθέτει μαζί με τη μελωδία και το τραγούδι έναν ζωντανό οργανισμό. Πιο συγκεκριμένα, οι μουσικολόγοι που εξετάζουν το χορό ως μουσικό κομμάτι, πατώντας πάνω στα θεωρητικά σχήματα της αρχαιότητας υποστηρίζουν ότι τα τρία στοιχεία, κίνηση, ήχος και λόγος, αποτελούν «τρίπτυχο» ή αλλιώς «πλευρές του ίδιου νομίσματος». Αν λάβουμε ως βασική παράμετρο την παραδοχή, ότι μέχρι τη δεκαετία του '20 ο ελληνικός χορός είναι αυτονόητα ενσωματωμένος στη ζωή των τοπικών κοινοτήτων, οι επόμενες δεκαετίες φέρνουν ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα που αποτελούν σημαντικές τομές σε αυτό το θέμα.

Πρώτη τέτοια μείζονα τομή αποτελεί η άφιξη των προσφύγων το 1923 και μετά, που οδηγεί στην ανάμειξη των πληθυσμών. Η φροντίδα για την ενσωμάτωση των προσφύγων συμπίπτει με την αρτιότερη εγκαθίδρυση του εκπαιδευτικού συστήματος, που μεταξύ άλλων προωθεί την πολιτιστική ενοποίηση των ελληνικών τόπων.

Δεύτερη μεγάλη τομή αποτελεί η δεκαετία του '40 με την αποδιοργάνωση της ελληνικής υπαίθρου, που οδήγησε σε συνακόλουθη γενική αγροτική έξοδο. Ακολουθεί το μεταναστευτικό κύμα της δεκαετίας του '60, με αποτέλεσμα η ύπαιθρος να αδειάσει από νέους ανθρώπους. Παράλληλα με αυτά τα μεγάλα γεγονότα που εισβάλλουν στη ζωή της επαρχίας, υπάρχουν και άλλες αλλαγές μικρότερης υφής ή τοπικής εμβέλειας όπως: ο μετασχηματισμός τρόπων παραγωγής, αλλαγές στη σύνθεση της οικογένειας, στην κοινωνική συνοχή, στον τύπο της κατοικίας και στον τρόπο διασκέδασης. «Ξένοι» άνθρωποι μπαίνουν στο χωριό είτε μεμονωμένα (γαμπροί, νύφες) είτε σε ομάδες (πρόσφυγες, Σαρακατσάνοι, Βλάχοι, κ.ά.). Τα παιδιά φεύγουν για να σπουδάσουν και συνήθως μένουν στην πόλη για να εργαστούν. Οι οργανοπαίκτες αποκτούν μεγαλύτερη κινητικότητα και παίζουν σε μια ευρύτερη περιοχή καθώς και στις πόλεις, σε συλλόγους κλπ. Με την ίδρυση πολιτιστικών συλλόγων και στα χωριά, ο δάσκαλος του χορού αποβαίνει καθοριστικό πρόσωπο, ενώ οι χορευτές των τοπικών συγκροτημάτων έχουν ευκαιρίες να συγχρωτιστούν με χορευτές πολλών διαφορετικών παραδόσεων σε φεστιβάλ και διαγωνισμούς.

Επιχορηγούμενα από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, τα εκπαιδευτικά σεμινάρια για τον ελληνικό χορό, που από το 1978 επεκτείνονται και εξειδικεύονται συνεχώς, στο εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας, τείνουν να γίνουν θεσμός προσφέροντας στους μετέχοντες ένα επιλεγμένο ρεπερτόριο. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι θεωρούν το χορό πρωτίστως ψυχαγωγία, εποικοδομητική απασχόληση, μέσον εκπαίδευσης, που αναπτύσσει την αίσθηση της συντροφικότητας, δεν αρνούνται όμως αν η περίπτωση το απαιτεί, τα μέλη τους να εξασκηθούν εντατικά, ώστε η κοινότητά τους να εκπροσωπηθεί σε τοπικές ή υπερτοπικές χορευτικές διοργανώσεις, συμβάλλοντας συγχρόνως στη διατήρηση της χορευτικής παράδοσης. (Λουτζάκη, 1992).

Κεφάλαιο 7^ο

Χορευτικοί σύλλογοι: Η ερευνητική περίπτωση του Λαογραφικού Ομίλου «Το Ρουμλούκι»

7.1 Ο Σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας

Ένας παράγοντας που συνέβαλλε σημαντικά στη μελέτη του χορού, ήταν η εμφάνιση των πολιτιστικών χορευτικών συλλόγων στα αστικά και όχι μόνο κέντρα. Η λειτουργία των συλλόγων δε σχετίζεται άμεσα με την επίσημη λαογραφία. Σε πολλές περιπτώσεις, ωστόσο, οι σύλλογοι αντλούν από τη μεθοδολογία και τα επιχειρήματα της λαογραφίας. Οι χορευτικοί σύλλογοι, από την ίδρυσή τους μέχρι σήμερα, παράγουν χορευτικό λόγο, συμβάλλοντας σημαντικά στον εκάστοτε ορισμό του περιεχομένου της παράδοσης. Παρακάτω, θα σκιαγραφηθεί το πλαίσιο εμφάνισης της λειτουργίας των χορευτικών συλλόγων και της αναγωγής τους σε εκφραστές της παράδοσης.

Το φαινόμενο της εμφάνισης πολιτιστικών συλλόγων καλύπτει χρονικά ολόκληρο τον 20^ο αιώνα. Οι λόγοι που οδήγησαν στην εμφάνιση συλλόγων στην Ελλάδα, αφορούν στις πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες, που επέφεραν σημαντικές δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές. Έτσι, αφορμή για τη δημιουργία μεγάλου αριθμού συλλόγων στάθηκε η άφιξη των Μικρασιατών προσφύγων το 1923. Παράλληλα, η νοσταλγία λειτούργησε ως φίλτρο, δια μέσου του οποίου οι πρόσφυγες εξιδανίκευαν και επανακαθόριζαν το περιεχόμενο της παράδοσής τους.

Η εσωτερική μετανάστευση και η αστικοποίηση, από την άλλη, αποτέλεσαν, επίσης συνθήκες που ευνόησαν τη σύσταση συλλόγων ειδικότερα στις πόλεις. Κάποιοι σύλλογοι ιδρύθηκαν από κόσμο που ήρθε από την ίδια περιοχή και λειτούργησαν ως «μηχανισμοί συνοχής» ανάμεσα σε συντοπίτες που βρέθηκαν στην πόλη αλλά και ανάμεσα σ' αυτούς και σε όσους έμειναν στο χωριό. Στους συλλόγους αυτούς, η εκμάθηση χορών λειτούργησε ως μέσο διατήρησης επαφής με το γενέθλιο τόπο, ενώ για τα παιδιά των εσωτερικών μεταναστών συνιστούσε ένα είδος μεταβίβασης ενσώματης πατριδογνωσίας. (Αυδίκος, 1994).

Έτσι, ορισμένοι σύλλογοι διαφοροποιήθηκαν από τους παραπάνω συλλόγους, ως προς τους στόχους και τις δράσεις τους. Ο σκοπός της ίδρυσής τους ήταν γενικότερος και υπερτοπικός, καθώς αφορούσε στη διάδοση και διάσωση της ελληνικής παράδοσης. Οι δράσεις αυτών των συλλόγων αφορούσαν στην ενασχόληση με την ελληνική παράδοση, ως μέσο απόδειξης και προβολής της ιστορικής σχέσης του σύγχρονου και του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των συλλόγων ήταν η έμφαση στην εκμάθηση ελληνικών παραδοσιακών χορών και η διοργάνωση χορευτικών παραστάσεων. Ένας από τους πρώτους συλλόγους αυτής της κατηγορίας ήταν το *Λύκειο των Ελληνίδων*, που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1911. Ο δεύτερος σύλλογος, το *Θέατρο Ελληνικών Χορών «Δόρα Στράτου»* (στο εξής Θέατρο) ιδρύθηκε το 1953. Η Στράτου έθεσε ως αποκλειστικό στόχο «τη διατήρηση των χορών σαν απόδειξη της συνέχειας της ελληνικής φυλής» με σκοπό να δημιουργηθεί ένα «ζωντανό μουσείο» του ελληνικού χορού.

Το γεγονός ότι οι παραδοσιακοί χοροί εντάχθηκαν στις πρακτικές των συλλόγων, επέφερε αλλαγές τόσο στη μορφή όσο και στο νόημα των χορών. Κατά συνέπεια, οι σύλλογοι αντιμετωπίζονται ως πλαίσιο ανάλυσης της συνέχειας και του επαναπροσδιορισμού του χορού και των σύγχρονων εκδοχών των παραδοσιακών χορών. (Λουτζάκη, 1992)

7.2 Οι χορευτικοί σύλλογοι της περιοχής του Ρουμλουκιού

7.2.1 Στοιχεία λειτουργίας των χορευτικών συλλόγων

Στην ευρύτερη περιοχή του Ρουμλουκιού της Μακεδονίας, λειτουργούν σήμερα πολυάριθμοι χορευτικοί σύλλογοι. Για τους συλλόγους χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και οι όροι «όμιλος» ή και «σωματείο». Οι σύλλογοι αυτοί συστήνονται κατόπιν ιδιωτικής ή δημοτικής πρωτοβουλίας και αποτελούν συλλογικές ενώσεις ανθρώπων που «έχουν την ιδιότητα του μέλους και αναπτύσσουν εθελοντική δράση και παρουσία. Η δραστηριότητά τους έχει νομική υπόσταση, προσδιορίζεται από ένα νομικό έγγραφο (καταστατικό) και καθοδηγείται από μια συλλογικά εκλεγμένη ομάδα ατόμων σε προκαθορισμένα αξιώματα όπως πρόεδρος, αντιπρόεδρος, γραμματέας, ταμίας και μέλη. Οι περισσότερες δράσεις των χορευτικών συλλόγων εντοπίζονται γύρω από τις πρακτικές της εκμάθησης παραδοσιακών χορών και της διοργάνωσης εκδηλώσεων. Άλλωστε, η δημόσια εικόνα των συλλόγων εκφράζεται, κυρίως, με τη μορφή χορευτικών παραστάσεων. «Η σημασία των χορευτικών πρακτικών στη λειτουργία των συλλόγων, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι τα μέλη τους χρησιμοποιούν πολλές φορές τον όρο «χορευτικό», όταν αναφέρονται στο σύλλογο». (Λουτζάκη, 1999, σ. 215).

7.2.2 Οργάνωση των χορευτικών συλλόγων

Τη διδασκαλία των χορών και τη διοργάνωση των εκδηλώσεων αναλαμβάνουν οι χοροδιδάσκαλοι. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή του χοροδιδασκάλου είναι πολύ σημαντική για έναν σύλλογο. Οι χοροδιδάσκαλοι, ανάλογα με τη φήμη τους, αποτελούν πόλο έλξης για τους χορευτές – μαθητές. Οι αρμοδιότητες των χοροδιδασκάλων είναι η διαμόρφωση του χορευτικού ρεπερτορίου του συλλόγου, η εξασφάλιση συνεργασιών με άλλους συλλόγους, η συμμετοχή των χορευτικών ομάδων σε παραστάσεις και ο εφοδιασμός των παραπάνω ομάδων με τις ενδυμασίες που απαιτούνται για κάθε παράσταση. Οι χοροδιδάσκαλοι, προκειμένου να ανταποκριθούν στις παραπάνω υποχρεώσεις, δημιουργούν δίκτυα συνεργασίας με δασκάλους άλλων συλλόγων. «Μέσω αυτών των συνεργασιών οι σύλλογοι, μέσω του δασκάλου, ανταλλάσσουν ενδυμασίες και προσκλήσεις για συμμετοχές σε μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις». (Λουτζάκη, 1999, σ. 220-223).

Η έδρα των συλλόγων βρίσκεται σε ιδιόκτητους ή ενοικιασμένους χώρους αλλά και σε χώρους που παραχωρούνται δωρεάν από τις δημοτικές αρχές ή από τις διοικήσεις των σχολικών μονάδων. Οι τελευταίοι είναι συνήθως χώροι γυμναστηρίων ή αίθουσες πολλαπλών χρήσεων σχολικών κτιρίων. Η πρόσβαση σε αυτούς τους χώρους εξασφαλίζεται συνήθως χάρη στις προσωπικές σχέσεις των μελών του συλλόγου με τις τοπικές αρχές ή με τους διευθυντές των σχολείων. Στα καταστατικά αναγράφεται, συνήθως, ότι οι σύλλογοι είναι φορείς «μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα». Η ιδιότητα του μέλους δεν απαιτεί κάποια δεξιότητα, αλλά προϋποθέτει εγγραφή στο σύλλογο. Η εγγραφή συνεπάγεται, σχεδόν πάντα, την υποχρέωση καταβολής μηνιαίας χρηματικής συνδρομής. Το ποσό αυτό χαρακτηρίζεται συνήθως, «συμβολικό», υπονοώντας ότι δεν πρόκειται για οικονομική υποχρέωση αλλά κατά κάποιο τρόπο, για εθελοντική συνεισφορά στα έξοδα του συλλόγου, προκειμένου αυτός να διατηρήσει την αυτονομία της λειτουργίας του. Πολλοί σύλλογοι παρέχουν έκπτωση για κάποιες κατηγορίες μελών, όπως είναι οι φοιτητές, οι άνεργοι και τα μέλη που προέρχονται από την ίδια οικογένεια.

7.2.3 Δράση και δραστηριότητες των συλλόγων

Μια από τις βασικές δραστηριότητες των συλλόγων αφορά στη δημιουργία ιματιοθήκης. Η ιματιοθήκη αποτελείται από αντίγραφα ενδυμασιών, για την κατασκευή των οποίων χρησιμοποιούνται ως πρότυπα, παλιές ενδυμασίες και φωτογραφικό υλικό. Συνήθως, η ευθύνη αυτή ανατίθεται σε μέλη που «πιάνει το χέρι τους» ή σε επαγγελματίες που κατασκευάζουν παραδοσιακές ενδυμασίες. Ένα στοιχείο ύψιστης σημασίας για τα μέλη των συλλόγων είναι το πόσο πιστά είναι αυτά τα αντίγραφα. Κατά συνέπεια, όσο περισσότερο μοιάζουν με τα πρότυπα τόσο πιο πιστά θεωρούνται. Το ζήτημα αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς οι ενδυμασίες που χρησιμοποιούνται στις παραστάσεις ενισχύουν ή μειώνουν την αξιολόγηση των χορευτικών επιτελέσεων, ως περισσότερο ή λιγότερο αυθεντικές. Σπανιότερα, οι συλλογές των ιματιοθηκών περιλαμβάνουν παλιές ενδυμασίες, τις οποίες τα μέλη αποκαλούν «αυθεντικές». Οι τελευταίες δεν χρησιμοποιούνται, συνήθως, σε παραστάσεις, προκειμένου να μην αλλοιωθούν. Αντίθετα, φυλλάσσονται σε ντουλάπες ή επιδεικνύονται σε ειδικές προθήκες. Η δημιουργία ιματιοθήκης είναι ζητούμενο για πολλούς συλλόγους. Μια πλούσια ιματιοθήκη εφοδιάζει τη χορευτική ομάδα με τις ενδυμασίες που απαιτούνται για κάθε παράσταση. Σε διαφορετική περίπτωση, οι σύλλογοι οφείλουν να δανειστούν ή να νοικιάσουν ενδυμασίες. Όσον αφορά στη χρήση των ενδυμασιών, για τους χορευτές και τους δασκάλους είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται οι όροι «φορεσιά» ή «παραδοσιακή ενδυμασία», ενώ ο όρος «στολή» θεωρείται προσβλητικός. (Λουτζάκη, 1999).

Σχετικά με τις υπόλοιπες δραστηριότητες, σε κάποιους χορευτικούς συλλόγους λειτουργούν τμήματα εκμάθησης παραδοσιακών μουσικών οργάνων, χορωδίες και θεατρικές ομάδες. Στις ομάδες αυτές συμμετέχουν τα μέλη των χορευτικών ομάδων (ενήλικες και παιδιά) ή άλλα μέλη που εγγράφονται, με μοναδικό σκοπό τη συμμετοχή σε κάποια από αυτές τις δραστηριότητες. Ωστόσο, αυτές οι δραστηριότητες θεωρούνται δευτερεύουσες και περιφερειακές ως προς την κεντρική δραστηριότητα, που είναι η εκμάθηση παραδοσιακών χορών και η διοργάνωση μουσικοχορευτικών εκδηλώσεων.

Μεταξύ των συλλόγων υπάρχει μια σημαντική διάκριση, οι «μεγάλοι» και οι «μικροί» σύλλογοι. Αυτή η διάκριση λειτουργεί σε συνάρτηση με τον αριθμό των μελών και την αξιολόγηση των δράσεων των συλλόγων ως σημαντικές ή λιγότερο σημαντικές. Τα χαρακτηριστικά ενός «μεγάλου» συλλόγου είναι ο υψηλός αριθμός μελών (πάνω από 100 μέλη), η λειτουργία παιδικών τμημάτων για τροφοδότηση των «μεγάλων» τμημάτων, η παρουσία ενός καταξιωμένου χοροδιδασκάλου, η θεσμοθετημένη διοργάνωση εκδηλώσεων και η συμμετοχή σε «σημαντικές» εκδηλώσεις, εντός και εκτός Ελλάδας. Τα χαρακτηριστικά αυτά προσδίδουν έναν περισσότερο επαγγελματικό χαρακτήρα στα «μεγάλα» χορευτικά και τα διαφοροποιούν από τα «μικρά» χορευτικά, που εκφράζουν μια πιο ερασιτεχνική προσέγγιση του χορού.

Οι σύλλογοι, προκειμένου να προσελκύουν χορευτές, φροντίζουν να ενισχύουν τη δημόσια εικόνα τους με συμμετοχή σε σημαντικές εκδηλώσεις και τη διοργάνωση εκδρομών και ταξιδιών. Σημαντικές είναι οι εκδηλώσεις που διοργανώνονται από «μεγάλους» συλλόγους, σε χώρους που διαθέτουν φήμη και αίγλη (Μέγαρο Μουσικής, Θέατρα, κλπ.). Αξίζει να σημειωθεί ότι, τα τελευταία χρόνια, η χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης διευκολύνει την προβολή του έργου των συλλόγων. Οι περισσότεροι σύλλογοι διαθέτουν λογαριασμό στα κοινωνικά δίκτυα και κυρίως στο Facebook και στο Youtube. Εκεί προβάλλονται μεταξύ άλλων οι δράσεις του συλλόγου μέσω φωτογραφιών, βίντεο και ανακοινώσεων.

7.3 Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι»

7.3.1 Εισαγωγή – Γενικά Στοιχεία

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική διαδρομή, τα στοιχεία λειτουργίας και η δράση του λαογραφικού ομίλου «Το Ρουμλούκι». Η καταγραφή βασίζεται αφενός στη βιβλιογραφία και το πλούσιο αρχειακό υλικό (φωτογραφικό και έντυπο) που μου προσέφερε ο όμιλος και αφετέρου, στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διαδικασία της έρευνας και παρατίθενται στο Παράρτημα Β' της διπλωματικής εργασίας.

Ο Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων (Λ.Ο.Ν.Α.Π.) «Το Ρουμλούκι» ιδρύθηκε το 1976 και έχει έδρα την Αλεξάνδρεια, πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας του Νομού Ημαθίας και έχει εγγεγραμμένα πεντακόσια περίπου μέλη. Στους σκοπούς του συλλόγου, εκτός από την εκμάθηση των χορών της περιοχής συμπεριλαμβάνονται η καταγραφή, η διάδοση, η διατήρηση και η μετάδοση στις νέες γενιές της λαογραφικής παράδοσης της περιοχής. Ο Λαογραφικός Όμιλος διαθέτει διάφορα χορευτικά τμήματα όπως είναι το παιδικό, των εφήβων, των ενηλίκων και το τμήμα χορευτικών παραστάσεων – επιδείξεων. Με τα χορευτικά του συγκροτήματα, ο σύλλογος συμμετέχει σε όλες τις εκδηλώσεις του Δήμου Αλεξάνδρειας αλλά και σε εκδηλώσεις άλλων περιοχών της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Ναύπλιο, Ιωάννινα, Μεσολόγγι, Βόλο) αλλά και του εξωτερικού (Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, Κύπρος, Βουλγαρία, Βέλγιο, Ρουμανία). Ο Σύλλογος Ντόπιων Αλεξάνδρειας εκτός από την εκμάθηση των παραδοσιακών χορών, έχει δημιουργήσει τμήματα εκμάθησης των παραδοσιακών οργάνων της περιοχής (ζουρνάς, νταούλι) προκειμένου να διατηρηθεί η λαϊκή μουσική παράδοση. Παράλληλα, ο Σύλλογος κάθε χρόνο αναβιώνει διάφορα ήθη και έθιμα όπως είναι μεταξύ άλλων η Γουρουνοχαρά, τα Ρουγκάτσια και ο παραδοσιακός Ρουμλουκιώτικος Γάμος. Παράλληλα, όπως μας πληροφορεί ο πρόεδρος του ομίλου κ. Βαφόπουλος, «στο ιδιόκτητο περιφραγμένο οικόπεδο έχει χτιστεί το «Ρουμλουκιώτικο Σπίτι», το οποίο προορίζεται για Μουσείο Παραδοσιακής Λαϊκής Τέχνης της ευρύτερης περιοχής. Ήδη ο Όμιλος, με την προσφορά των μελών του αλλά και άλλων κατοίκων της περιοχής του «Ρουμλουκιού», έχει συγκεντρώσει το απαιτούμενο παραδοσιακό υλικό σε είδη οικιακής χρήσης, λαϊκής τέχνης, λαϊκής παράδοσης καθώς και μηχανήματα και εργαλεία γεωργικής χρήσης που χρησιμοποιούνταν παλιότερα». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, αντλεί το προσωνύμιό «Ρουμλούκι» από την περιοχή που γεωγραφικά ορίζονταν παλαιότερα, δυτικά από την πόλη της Βέροιας, βόρεια από τη λίμνη των Γιαννιτσών, νότια από τα βόρεια υψίπεδα των Πιερίων και ανατολικά από τον ποταμό Λουδία. Περιλαμβάνει περί τα 50 χωριά και έχει οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο την Αλεξάνδρεια. Την ονομασία «Ρουμλούκι» έδωσαν οι Τούρκοι κατακτητές λόγω του ανόθευτου ελληνικού πληθυσμού της περιοχής και συνδετικό στοιχείο όλων των χωριών του Ρουμλουκίου είναι η κοινή λιαλιά, τα κοινά έθιμα και κυρίως η γυναικεία φορεσιά με τους σαγιάδες και το κατσούλι. Έμβλημα του Ομίλου, αποτελεί το «κατσούλι», ο ιστορικός γυναικείος κεφαλόδεσμος του Ρουμλουκίου, που μοιάζει με την περικεφαλαία των Μακεδόνων Στρατιωτών του Μεγάλου Αλεξάνδρου και είναι μοναδικός σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Στόχος του Ομίλου, όπως αναφέρεται και στο οικείο καταστατικό, αποτελεί η διάσωση και διάδοση της πολιτιστικής παράδοσης του Ρουμλουκίου. Οι διαστάσεις της εν λόγω παράδοσης, είναι τεράστιες και στα χρόνια της ενεργούς παρουσίας του Λ.Ο.Ν.Α.Π έχει γίνει αξιόλογη και κοπιαστική προσπάθεια για την καταγραφή και ταξινόμησή της. Ο Λ.Ο.Ν.Α.Π διαθέτει ιδιόκτητο οικόπεδο και εγκαταστάσεις με γραφεία, αίθουσες χοροδιδασκαλίας, βεστιάριο και παραδοσιακή τραπέζα. Στον ίδιο χώρο βρίσκεται και το κτίριο, χτισμένο βάσει σχεδίου του παλιού Ρουμλουκιώτικου Σπιτιού, το οποίο και θα στεγάσει το Μουσείο Ντόπιας Ρουμλουκιώτικης Παράδοσης. Προς το παρόν, στεγάζει κατά καιρούς προσωρινές εκθέσεις λαογραφικού περιεχομένου. Επίσης, φιλοξενεί παρουσιάσεις βιβλίων και συναντήσεις φορέων.

Ο χοροδιδάσκαλος του συλλόγου κ. Σαμαράς Δημήτριος μας πληροφορεί ότι, «στον Όμιλο λειτουργούν τμήματα εκμάθησης παραδοσιακών χορών από όλες τις περιοχές της Ελλάδας, παιδικά, εφηβικά, ενηλίκων και παραστάσεων. Τα χορευτικά τμήματα του Ομίλου παρουσιάζουν χορούς της περιοχής του Ρουμλουκιού αλλά και άλλων περιοχών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους σε πολλά μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού». Στη συνέχεια προσθέτει, «πέρα της συμμετοχής σε Πανελλήνια συνέδρια και φεστιβάλ, BIENALE, ο όμιλος έχει δώσει το παρόν σε φεστιβάλ του εξωτερικού, στις Βρυξέλλες, Βουλγαρία, Ρουμανία, Κύπρο, Κάιρο, ενώ ιδιαίτερα σημαντική ήταν η παρουσία του Λ.Ο.Ν.Α.Π στα εγκαίνια της Νέας Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας Αιγύπτου τον Μάρτιο του 1999». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Ο Όμιλος διοργανώνει σχεδόν κάθε χρόνο την αναπαράσταση του ντόπιου Ρουμλουκιώτικου Γάμου. Παράλληλα, στο πλαίσιο της διοργάνωσης του δρώμενου, πραγματοποιήθηκαν δύο τηλεοπτικές εκπομπές, τον Ιανουάριο του 2011 «Κυριακή στο χωριό» της ET3 και το Μάρτιο του 2015 «Στον τόπο που γεννήθηκα», του τηλεοπτικού σταθμού 4E.

Σε μια πιο λεπτομερή αναφορά για ορισμένες από τις δράσεις του ομίλου, ο κ. Βαφόπουλος αναφέρει, «κατά τη διάρκεια του έτους οι δραστηριότητες του Ομίλου μας είναι πολλές, καθώς και οι διοργανώσεις των καθιερωμένων εκδηλώσεων στην πόλη της Αλεξάνδρειας. Σε ετήσια βάση, εκδίδεται ημερολόγιο με θεματικό και συλλεκτικό χαρακτήρα. Ακόμη, έκδοση του Λ.Ο.Ν.Α.Π αποτελεί και το «Ανθολόγιον Ρουμλουκιού», όπως και πλήθος ακόμη λευκωμάτων και αρχειακού έντυπου υλικού». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη). Ο Λ.Ο.Ν.Α.Π διατηρεί επικοινωνία με πολλούς φορείς πολιτισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό και σε θεσμικό επίπεδο, αλληλογραφεί με την Προεδρία της Δημοκρατίας και τη Βουλή των Ελλήνων. Έχει βραβευτεί για την προσφορά του από τον Ε.Ε.Σ και έχει λάβει ιδιόχειρη συγχαρητήρια επιστολή της Α.Θ.Π κ.κ Βαρθολομαίου. (Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι» [Λ.Ο.Ν.Α.Π.], 2019).

Εικόνα 7.1: Οι εγκαταστάσεις του Λ.Ο.Ν.Α.Π. - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

7.3.2. Τα κριτήρια κατάταξης των χορευτών στα τμήματα του συλλόγου

Σύμφωνα με το χοροδιδάσκαλο του συλλόγου, «τα μέλη του συλλόγου, με την εγγραφή τους, εντάσσονται στα διάφορα τμήματα των χορευτικών ομάδων, ανάλογα με την ηλικία, τη χορευτική ικανότητα και, ενίοτε, το φύλο, ενώ η ένταξη στα τμήματα αυτά γίνεται με ηλικιακά κριτήρια και έχει ως στόχο την εκμάθηση ενός ρεπερτορίου χορών από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας αλλά και την ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Στα τμήματα προσχολικής ηλικίας, συνήθως, δε διδάσκονται χοροί, αλλά μέσω παιχνιδιών που περιλαμβάνουν ασκήσεις ρυθμού, τα παιδιά μυούνται σε βασικούς παραδοσιακούς μουσικούς ρυθμούς.

Οι έφηβοι που συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται στο σύλλογο και όσοι νέοι εγγράφονται σε μετεφηβική ηλικία, εντάσσονται στα «προπαρασκευαστικά» τμήματα. Τα τμήματα αυτά προετοιμάζουν τα μέλη – χορευτές για την είσοδό τους στη μεγάλη ομάδα ή, αλλιώς, στην ομάδα «των παραστάσεων» που αποτελεί, όπως ειπώθηκε προηγουμένως, την κύρια ομάδα χορευτικής εκπροσώπησης. Η προετοιμασία αυτή αφορά στην εξάσκηση σε πιο περίτεχνα χορευτικά στυλ και τον εμπλουτισμό του χορευτικού ρεπερτορίου των νεαρών χορευτών.

Στην ομάδα των παραστάσεων εντάσσονται οι παλιοί – έμπειροι χορευτές αλλά και όσοι χορευτές εγγράφονται ως ενήλικες στο σύλλογο και διαθέτουν ήδη έναν ικανοποιητικό βαθμό χορευτικής εμπειρίας, δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Η ένταξη στην ομάδα αυτή προϋποθέτει τη γνώση ενός βασικού χορευτικού ρεπερτορίου, αν και για νεαρότερα άτομα υπάρχει μεγαλύτερη ανοχή όσον αφορά τις γνώσεις και την εμπειρία τους. Παράλληλα, λειτουργούν τμήματα αρχαρίων για ενήλικες, οι οποίοι δε διαθέτουν χορευτική εμπειρία (ή διαθέτουν πολύ μικρή εμπειρία). (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

7.3.3 Η πορεία στο χρόνο – Η ίδρυση – Τα πρώτα χρόνια

Η θέληση για συγκρότηση μιας οργανωμένης ομάδας που θα εκπροσωπεί το πολιτιστικό γίνεσθαι της Αλεξάνδρειας αλλά και του Ρουμλουκιού, ξεκινά από πολύ παλιά. Λαμβάνει όμως σάρκα και οστά από το 1976, οπότε και επίσημα και με τις απαιτούμενες νομικές διαδικασίες ιδρύεται ο Λ.Ο.Ν.Α.Π., με επικεφαλής τον αείμνηστο Απόστολο Κυρόπουλο. Το πρώτο συμβούλιο, με διάθεση για προσφορά, ξεκινά τις πρώτες ενέργειες για τη συγκρότηση χορευτικής ομάδας, δημιουργία παραδοσιακών φορεσιών και πολλά άλλα. Μεσολαμβάν κάποια χρόνια αδράνειας και το 1988 ο Όμιλος ενεργοποιείται και πάλι ουσιαστικά, με πρόεδρο τον επίσης αείμνηστο Ευάγγελο Μοσχόπουλο, τον άνθρωπο που οραματίστηκε ένα δυναμικό φορέα ο οποίος μέσα από τις πολιτιστικές και πολιτισμικές του δραστηριότητες, έμελε να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στα δρώμενα της Αλεξάνδρειας και της ευρύτερης περιοχής του Ρουμλουκιού. Η διοίκηση υπό την προεδρία του Ευάγγελου Μοσχόπουλου, δίνοντας έναν κοπιαστικό αγώνα, κατάφερε να αγοράσει οικοπέδο και να οικοδομήσει μέσα σε αυτό, το πρώτο κτίριο που θα προοριζόταν για μουσείο Ντόπιας Ρουμλουκιώτικης Παράδοσης. Έτσι, ο Όμιλος αποκτά ιδιόκτητη στέγη και ταυτόχρονα τα γερά θεμέλια για να μεγαλουργήσει στο μέλλον. Ο αιφνίδιος θάνατος του Ευάγγελου Μοσχόπουλου στις 24 Οκτωβρίου 1993, δεν στάθηκε ικανός να σταματήσει το «νερό» που είχε ήδη μπει στο «αυλάκι».

Περνώντας σε πιο λεπτομερή αναφορά, ο κ. Ματόπουλος θυμάται χαρακτηριστικά, «ήταν άνοιξη του 1976 όταν στην παρέα κάποιων ντόπιων Αλεξανδρινών, εκφράστηκε η ιδέα για τη δημιουργία μιας συγκροτημένης ομάδας με τη μορφή συλλόγου. Στην αρχή ακούστηκε σαν μια κουβέντα όπως τόσες άλλες που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια του απογευματινού καφέ ή του ούζου στο καφενείο» και στη συνέχεια προσθέτει, «η αλήθεια όμως ήταν ότι η αρχή είχε γίνει, η κουβέντα επαναλήφθηκε, το ενδιαφέρον ζώηρεψε και εκεί ακριβώς αναλαμβάνει δράση ο μακαρίτης πια Απόστολος Κυρόπουλος και σύντομα η επιθυμία του λαμβάνει σάρκα και οστά». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). Συνεπώς, ο Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξάνδρειας & Περιχώρων «Το Ρουμλούκι» ιδρύεται με όλες τις νομικές διαδικασίες και τη σύσταση καταστατικού χάρτη λειτουργίας, στις 2 Ιουνίου 1976 με αριθμό μελών 21. Μεσολαβεί μια περίοδος

κατά την οποία η δράση του Ομίλου δεν ήταν η αναμενόμενη αφού περιορίζεται στη δημιουργία χορευτικής ομάδας και παραδοσιακών φορεσιών, σποραδικές χορευτικές παραστάσεις και κάποιες ενέργειες φιλανθρωπικού χαρακτήρα συμπληρώνουν το βιογραφικό του.

Χρειάστηκε να περάσουν 12 χρόνια από την ίδρυσή του, οπότε εμφανίζεται στο προσκήνιο ο Ευάγγελος Μοσχόπουλος με τις πρωτοβουλίες του οποίου, ο Όμιλος επαναδραστηριοποιείται ουσιαστικά. Συστήνεται διοικητικό συμβούλιο όπου ο καθένας από τα μέλη αναλαμβάνει αρμοδιότητες. Η πρώτη επίσημη καταγεγραμμένη διοικητική ομάδα είχε ως εξής: Μοσχόπουλος Ευάγγελος (Πρόεδρος), Μπαντής Νικόλαος (Αντιπρόεδρος), Κορφιώτης Ιωάννης (Γραμματέας), Ρεσινιώτης Απόστολος (Ταμίας), Γκλίτζιου Αικατερίνη, Κυριαζόπουλος Στέφανος & Μοσχόπουλος Ιωάννης (Μέλη). Το διοικητικό συμβούλιο προχωρά άμεσα στη μίσθωση δύο αιθουσών οι οποίες θα χρησιμοποιούνταν ως γραφεία και αίθουσα χοροδιδασκαλίας αντίστοιχα, τελώντας τα εγκαίνια το 1988, παρουσία του ιερέα Νικολάου Δούναβη, του Δημάρχου Αλεξάνδρειας Δημητρίου Μπρουσκέλη και πλήθος κόσμου. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

Εικόνα 7.2: Τα πρώτα ενοικιαζόμενα γραφεία του Λ.Ο.Ν.Α.Π. (1988) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 7.3: Από τη θεμελίωση του 1^{ου} κτιρίου που προορίζεται να στεγάσει το Λαογραφικό Μουσείο (1990) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 7.4: Από τη θεμελίωση του 2^{ου} κτιρίου που στεγάζει τα νέα γραφεία και αίθουσες διδασκαλίας (1998) (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 7.5: Μέλη του χορευτικού (1989) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

7.3.4 Δράσεις - Σημαντικά γεγονότα

Δ) Οριστικοποίηση της ημερομηνίας απελευθέρωσης του Γιδά

Από τους πρώτους κιόλας μήνες της θητείας της, η διοίκηση αναλαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες για θέματα που αφορούσαν τον τόπο. Από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες, ήταν η εύρεση της ακριβούς ημερομηνίας απελευθέρωσης του Γιδά από τον Τουρκικό ζυγό, αφού η Αλεξάνδρεια ήταν μέχρι τότε ίσως η μοναδική πόλη στην Ελλάδα που δε γνώριζε την επίσημη επέτειο του γεγονότος αυτού.

Στις 6 Οκτωβρίου 1988 αποστέλλει επίσημο έγγραφο στα Υπουργεία Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας και στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας, με ταυτόχρονη κοινοποίηση στο Δήμο Αλεξάνδρειας, στο φρούραρχο Αλεξάνδρειας, στους μελετητές της τοπικής ιστορίας κ.κ. Χιονίδη Γεώργιο και Μοσχόπουλο Ιωάννη καθώς και στον τοπικό τύπο, με το οποίο αιτείται τη γνωστοποίηση της επίσημης ημερομηνίας απελευθέρωσης του Γιδά. Ενάμιση χρόνο αργότερα και συγκεκριμένα στις 22 Νοεμβρίου 1988, λαμβάνει απαντητική επιστολή από το Διοικητή του 5^{ου} γραφείου της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού/Γ.Ε.Σ. Αντιστράτηγο Γρηγόριο Μουργέλα που οριστικοποιεί την ημερομηνία απελευθέρωσης του Γιδά στις 18 Οκτωβρίου 1912 (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019, σ. 10). Από την επόμενη χρονιά, ο Όμιλος έρχεται σε συνεννόηση με την εκκλησία και στις 18 Οκτωβρίου 1989 τελείται Δοξολογία στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Αλεξάνδρειας, όπου και παρίσταται με τη σημαία του παρουσία λιγιστών ακόμη πολιτών. Από τότε μέχρι και σήμερα, ο Όμιλος τιμά την επέτειο με εκδηλώσεις, εκθέσεις και διάφορες προβολές στις ιδιόκτητες εγκαταστάσεις του ανήμερα της επετείου. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

II) Διοργάνωση Εκδηλώσεων – Τα «Ρουμλουκιώτικα»

Παράλληλα με την καθιέρωση του εορτασμού της Απελευθέρωσης της Αλεξάνδρειας από τον Τουρκικό ζυγό, η διοίκηση του Ομίλου προχωρά στη διοργάνωση εκδηλώσεων με την ονομασία «Ρουμλουκιώτικα». Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων αυτών που λαμβάνουν χώρα στο διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου κάθε έτους, προσκαλούνται συγκροτήματα από διάφορα μέρη της Ελλάδας που δίνουν ένα ξεχωριστό χρώμα και μια πρωτόγνωρη πνοή στην περιοχή της πλατείας «Παπαντώνη» την οποία σκοπίμως επιλέγει ο Όμιλος, αφού πρόκειται για τη φυσική του έδρα στον παλαιό Γιδά.

Ο κ. Βαφόπουλος μας πληροφορεί, «τα Ρουμλουκιώτικα γίνονται η αφορμή για την αναβίωση του Ντόπιου Ρουμλουκιώτικου Γάμου, ο οποίος παρουσιάζεται με εξαιρετική επιτυχία και απήχηση για τρεις συνεχόμενες χρονιές (1989, 1990, 1991)». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη). Είναι ακριβώς η στιγμή που η διοίκηση δράττεται της ευκαιρίας που της παρουσιάζεται και κάνει για πρώτη φορά χρήση και πράξη της λέξης «Περιχώρων» στον τίτλο του Ομίλου. Τα μέλη της διοίκησης πραγματοποιούν διάφορες συναντήσεις με αρμόδιους παράγοντες της τότε κοινότητας Κλειδίου και η αναβίωση του γάμου πραγματοποιείται εκτός ορίων της πόλης αλλά και του τότε Δήμου Αλεξάνδρειας, στο Κλειδί.

Τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες του Ομίλου κρίνουν απαραίτητο να παρακολουθήσουν θεσμικά πρόσωπα όπως οόπωςροπολίτης Βεροίας, Καμπανίας και Ναούσης, εκπρόσωποι του τότε Υπουργείου Βορείου Ελλάδος, Νομάρχες, Δήμαρχοι, κ.ά. Λίγους μήνες αργότερα στις 16 Δεκεμβρίου 1990 πραγματοποιείται η θεμελίωση του κτιρίου που προοριζόταν για Μουσείο Ντόπιας Ρουμλουκιώτικης Παράδοσης. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

III) Συμμετοχή σε φεστιβάλ

Ο σωστός προγραμματισμός και τα έσοδα του Ομίλου από διάφορες εκδηλώσεις, λαχειοφόρες αγορές, συνδρομές φορέων και ιδιωτών πιάνουν τόπο, αφού σε χρόνο ρεκόρ από τη θεμελίωσή του, ολοκληρώνεται η οικοδόμηση του πρώτου κτιρίου. Επομένως, τα όνειρα και οι φιλοδοξίες της διοίκησης και όλων όσων περιβάλλουν τον Όμιλο, αποκτούν πλέον ιδιόκτητη στέγη. Σε επίπεδο εκδηλώσεων, οι προσκλήσεις για συμμετοχή σε διάφορα φεστιβάλ της Ελλάδας και του εξωτερικού αυξάνονται σημαντικά. Το καλοκαίρι του 1993, ο Όμιλος λαμβάνει μέρος στα «Καραϊσκάκεια». Κατά τη διάρκεια της παράστασης, οι χορευτές του συλλόγου χειροκροτούνται θερμά από τους εκατοντάδες θεατές που είχαν κατακλύσει την πλατεία της Καρδίτσας και ο Όμιλος τιμάται και βραβεύεται για τη συνολική του παρουσία στις εκδηλώσεις. Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του ίδιου έτους, μια πολυμελής χορευτική ομάδα του Ομίλου προετοιμάζεται για να εκπροσωπήσει την Αλεξάνδρεια αλλά και την πατρίδα μας αφού αποδέχθηκε την πρόταση της κοινότητας των Ελλήνων του Montreal του Καναδά. Το ταξίδι υποστηριζόταν από το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού και το αντίστοιχο του Καναδά. Το Σεπτέμβριο όμως του 1993, η τότε Ελληνική Κυβέρνηση «πέφτει» και το ταξίδι αναβάλλεται. Ακόμη μια ημερομηνία ορόσημο για τον Όμιλο, αποτελεί η 4^η Απριλίου 1996 στη Βεργίνα, όπου πραγματοποιείται η τελετή αφής της Ολυμπιακής φλόγας, με τους εκπροσώπους του συλλόγου να κερδίζουν το θαυμασμό κορυφαίων προσωπικοτήτων που έδωσαν το παρόν.

Στις 28 Ιουνίου 1998 πραγματοποιείται η θεμελίωση του 2^{ου} κτιρίου που θα στέγαζε τα γραφεία, το βεστιαριο και την αίθουσα συνελεύσεων και χοροδιδασκαλίας. Το παρόν δίνει και πάλι η εκκλησιαστική και πολιτική ηγεσία του Νομού. Αξίζει να σημειωθεί ότι, τέσσερις μήνες πριν τη θεμελίωση και συγκεκριμένα στις 6 Φεβρουαρίου 1998, ο Όμιλος συμμετείχε στον τηλεμαραθώνιο της ET3 για τα παιδιά των «ΚΑΛΑΣ». Οι ΚΑΛΑΣ είναι μια φυλή του Θιβέτ οι οποίοι υποστηρίζουν ότι είναι απόγονοι των στρατιωτικών του Μ. Αλεξάνδρου. Στην εν λόγω τηλεοπτική εκπομπή συνοδευόταν από έναν παλιό γνώριμο, το λαογράφο – ερευνητή της τοπικής ιστορίας, δικηγόρο κ. Ιωάννη Μοσχόπουλο. Ο κ. Μοσχόπουλος όπως προαναφέρθηκε, ήταν από τους πρωτεργάτες της επαναδραστηριοποίησης του Ομίλου και μέλος της πρώτης επίσημα καταγεγραμμένης διοίκησης του, το 1988. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

Η φήμη του Ομίλου εξαπλώνεται, μέσω των δραστηριοτήτων και των συμμετοχών σε διάφορα φεστιβάλ έρχεται σε επαφή με φορείς και καλλιτέχνες που έχουν ως αντικείμενο τον πολιτισμό και την παράδοση. Ένας από αυτούς είναι και ο ζωγράφος Ευθύμιος Βαρλάμης ο οποίος την εποχή στην οποία αναφερόμαστε, εξέθεσε τα έργα του με θέμα το Μέγα Αλέξανδρο σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού. Με δεδομένη λοιπόν την ομοιότητα της περικεφαλαίας του Μακεδόνα θρύλου με τον κεφαλόδεσμο που κοσμεί τη γυναικεία φορεσιά «το κατσούλι», ο κ. Βαρλάμης «γοητευμένος» από τη σοβαρότητα και την αυθεντικότητα με την οποία παρουσιαζόταν τα χορευτικά τμήματα του Ομίλου στις εκδηλώσεις, έκρινε ότι η συνοδεία της ζωντανής παρουσίας σε παράθεση με τα έργα του στις εκθέσεις θα απέδιδαν ένα τέλειο συνδυασμό για τον τηλεθεατή, γεγονός που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 1998 στο Μουσείο Μπενάκη στην Αθήνα και κατόπιν στην αίθουσα του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν μέχρι και σήμερα, ο Όμιλος συμμετέχει σε διάφορα φεστιβάλ και ανταμώματα πολιτιστικών συλλόγων, δίνοντας σε ετήσια βάση το παρόν. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

Εικόνα 7.6: Συμμετοχή του ΛΟΝΑΠ στα Βενιζέλια (Εύοσμος 2018) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 7.7: Συμμετοχή του ΛΟΝΑΠ στο Πανελλήνιο Πολιτιστικό Αντάμωμα Θράκης (Ξάνθη 2018) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

IV) Ο Όμιλος στο Εξωτερικό – Οι τηλεοπτικές εμφανίσεις

Το Μάρτιο του 1999, η αποστολή του Ομίλου ταξιδεύει και παρουσιάζεται στο Κάιρο της Αιγύπτου συνοδευόμενη από τον τότε Υπουργό Εξωτερικών κ. Άκη Τσοχατζόπουλο, ενώ το καλοκαίρι του ίδιου έτους δίνει για μια εβδομάδα παραστάσεις στο «Ρόδος Παλλάς» στο ομώνυμο νησί. Η παρουσία στη Λευκωσία και μια περιοδεία στη Μεγαλόνησο το Μάρτιο του 2000 συμπληρώνουν μια σειρά από παρουσίες μέσα από τις οποίες ο Όμιλος αποκόμισε σημαντικές διασυνδέσεις αλλά άδραξε την ευκαιρία να κάνει γνωστή την Αλεξάνδρεια και το Ρουμλούκι. Στο μεταξύ ολοκληρώνεται η κατασκευή του 2^{ου} κτιρίου όπου στεγάζονται σήμερα τα γραφεία, η αίθουσα συνελεύσεων και χοροδιδασκαλίας και βεστιάριο. Εμπλουτίζεται σημαντικά η ιματιοθήκη του Ομίλου αφού οι υποχρεώσεις των χορευτικών τμημάτων καθώς και ο αριθμός των μελών που το απαρτίζουν ολοένα αυξάνεται.

Τον Οκτώβριο του 2001 μετά από πρόσκληση του Δήμου Αλεξάνδρειας, συμμετέχει στην αδελφοποίηση της πόλης με την πόλη Φιλιάσι της Ρουμανίας. Ένα χρόνο αργότερα, τον Οκτώβριο του 2002, δέχεται πρόσκληση από την Πολιτιστική Εταιρία «Ιώ» και συγκεκριμένα από την καλλιτεχνική διευθύντρια του συγκροτήματος κ. Θέκλα Κίττου για συμμετοχή χορευτικού τμήματος στα εγκαίνια της Νέας Βιβλιοθήκης στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Το Νοέμβριο του 2003, ο Όμιλος δέχεται πρόσκληση από την Ένωση Μακεδόνων Βελγίου και συμμετέχει με χορευτικό τμήμα στις Βρυξέλες. Ακολουθούν τηλεοπτικές εμφανίσεις στο TV100 στο «Λαϊκό Χειμώνα», εκπομπή αφιερωμένη στα ήθη και τα έθιμα της Ελλάδας, και άλλη μια στο κανάλι «Ερμής» το Νοέμβριο του 2004.

Ο χοροδιδάσκαλος του ομίλου κ. Σαμαράς αναφέρει ότι, «σε όλο το διάστημα αυτό, ο Όμιλος απέκτησε διασυνδέσεις και ανέπτυξε άριστες σχέσεις με θεσμικά πρόσωπα ενώ διατηρεί επικοινωνία με πολυάριθμους φορείς πολιτισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Σαμαρά Δημήτριο). Ως φυσικό επακόλουθο, τον Ιούνιο του 2006, φιλοξενεί στο χώρο του Ομίλου την 7^η συνάντηση Γερουσιαστών Ελληνικού Εμπορίου, ένα τριήμερο συνέδριο που έδωσε τη δυνατότητα στους επισκέπτες να δουν και να βιώσουν την τοπική παράδοση του Ρουμλουκιού. Το 2007 ο Όμιλος αποδέχεται πρόσκληση από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Περιφερειακής Ανάπτυξης για να εκπροσωπήσει την περιοχή του Ρουμλουκιού αλλά και της ευρύτερης Μακεδονίας με 35μελή αποστολή, στην 1^η Πανελλήνια Έκθεση Λαϊκού Πολιτισμού στο Στάδιο Ειρήνης & Φιλίας.

Εικόνα 7.8: Στιγμιότυπο από την εκπομπή «Κυριακή Στο Χωριό»
(Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Εικόνα 7.9: Προετοιμασίες για την εκπομπή «Κυριακή Στο Χωριό»
(Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Στα χρόνια που ακολουθούν, ο Όμιλος εδραιώνεται ακόμη περισσότερο στη συνείδηση του κόσμου της ευρύτερης και όχι μόνο περιοχής. Ο Λ.Ο.Ν.Α.Π. στεγάζεται πλέον σε ιδιόκτητες εγκαταστάσεις στο κέντρο της Αλεξάνδρειας, τον πρώην Γιδά. Οι δραστηριότητές του είναι πολλές σε όλα τα χρόνια της παρουσίας του από την ίδρυσή του αλλά και στον ετήσιο «κύκλο». Η έναρξη της χορευτικής περιόδου ξεκινά τον Οκτώβριο κάθε έτους με 4 χορευτικά τμήματα (παιδικό, εφηβικό, προχωρημένων και αρχαρίων) και 3 χοροδιδασκάλους. Ακολουθεί η καθιερωμένη εκδήλωση για την απελευθέρωση της Αλεξάνδρειας ανήμερα της επετείου απελευθέρωσης στις 18 Οκτωβρίου. Παράλληλα, υπάρχει συμμετοχή χορευτικών τμημάτων στην παρέλαση για την εθνική επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου και της 25^{ης} Μαρτίου. Ακόμη, ο Όμιλος εκδίδει κάθε χρόνο ημερολόγιο με θεματικό κάθε φορά χαρακτήρα, γεγονός που το καθιστά συλλεκτικό. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

V) Αναβίωση εθίμων

Αναφορικά με τα ήθη και τα έθιμα, ο κ. Ματόπουλος αναφέρει ότι, «πραγματοποιείται με επιτυχία σε ετήσια βάση η αναβίωση πολλών εθίμων της περιοχής με τον όμιλό μας να παίζει σημαντικό ρόλο στην τέλεσή τους». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο). Μεταξύ άλλων, λαμβάνει χώρα η αναβίωση του εθίμου «Ρουγκάτσια» την Παραμονή Χριστουγέννων (24 Δεκεμβρίου) και την Παραμονή της Πρωτοχρονιάς (31 Δεκεμβρίου), όπως και της «Γουρουνοχαράς» (26 Δεκεμβρίου). Επιπλέον, σχεδόν κάθε έτος, διοργανώνεται με επιτυχία η αναπαράσταση του «Ντόπιου Ρουμλουκιώτικου Γάμου», γεγονός που αποτελεί πόλο έλξης για ανθρώπους από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Παράλληλα, ο Όμιλος συνεργάζεται με το Λαογραφικό Όμιλο Μελίκης και Περιχώρων για την προετοιμασία και την αναβίωση του εθίμου των «Λαζαρίνων». Την αναφορά ολοκληρώνει ο πρόεδρος του ομίλου κ. Βαφόπουλος ο οποίος επισημαίνει, «για τα μέλη των χορευτικών τμημάτων αλλά και των φίλων του συλλόγου, πραγματοποιείται κοπή βασιλόπιτας, ετήσιος χορός καθιερωμένος την Τσικνοπέμπτη και συμμετοχή στα κούλουμα». (Παράρτημα Β', Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη). Με τη λήξη της χορευτικής περιόδου, διοργανώνεται το αποχαιρετηστήριο γλέντι στο χώρο των εγκαταστάσεων του Ομίλου. Τέλος, ο ΛΟΝΑΠ δίνει το

παρόν και στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του Δήμου, σε συναντήσεις («Ανταμώματα») Πολιτιστικών Συλλόγων αλλά κατά καιρούς και σε τηλεοπτικές εκπομπές σχετικές με την παράδοση και τη λαογραφία. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

7.3.5 Η παράδοση στο Ρουμλούκι μέσα από τη δράση του Ομίλου

Ο καθένας που θα ενσκήψει στο λαϊκό πολιτισμό του Ρουμλουκιού θα βρεθεί μπροστά σε έναν τεράστιο πλούτο, που καλύπτει όλες τις παραμέτρους και εκφάνσεις της παραδοσιακής δημιουργίας. Μιας δημιουργίας αιώνων που ζυμώθηκε με την καθημερινότητα του Ρουμλουκιού και που αποδίδει άρτια την Μακεδονική όψη της ευρύτερης Ελληνικής Παράδοσης. Με βάση τα προαναφερθέντα, ο σύλλογος οργάνωσε μια μικρή συλλογή ψηφιακών δίσκων, ώστε να δοθεί μια όψη αυτού του πλούτου που αφορά στο μουσικό σκέλος της παράδοσης της περιοχής του Ρουμλουκιού.

Αποτελείται από τραγούδια και σκοπούς του Ρουμλουκιού, των οποίων η καταγραφή έγινε στις εγκαταστάσεις του συλλόγου από ερασιτέχνες τραγουδιστές και παραδοσιακούς οργανοπαίχτες της ευρύτερης περιοχής. Έπειτα από κοπιαστική και πολύχρονη έρευνα, προέκυψε η συγκεκριμένη επιλογή τραγουδιών και σκοπών που θεωρείται αντιπροσωπευτική. Η καταγραφή όσον αφορά στη μελωδία και τους στίχους είναι αυθεντική, εκφράζει απόλυτα την Παράδοση του Ρουμλουκιού και είναι απαλλαγμένη από ξένα στοιχεία. Άλλωστε αυτός είναι πάντα ο στόχος του Ομίλου, η διάσωση και διάδοση της αυθεντικής παράδοσης του Ρουμλουκιού.

Ανατρέχοντας στη μακραίωνη πορεία του Ελληνισμού, διαπιστώνουμε ότι ένα από τα κυρίαρχα γνωρίσματα της φυλής που έδειξε πρωτοφανή αντοχή στο χρόνο και τις αντιξοότητες, είναι η μουσική παράδοση και η αυθόρμητη καλλιτεχνική έκφραση του λαού, που αποκρυσταλλώνεται μέσα από την παραδοσιακή μελωδία, έστω κι αν κάποτε, κάτω από ορισμένες συνθήκες αυτό ήταν δύσκολο να εκδηλωθεί και να μορφοποιηθεί.

Στη μουσική παράδοση του Ρουμλουκιού, το τρίπτυχο λόγος, μέλος, χορός, εκφράζεται μέσα από μια πλούσια δημιουργία και φτάνει μέχρι τις μέρες μας μέσα από τις διαδικασίες της άγραφης – δια στόματος – παράδοσης. Στα χωράφια του κάμπου, στις αυλές των σπιτιών, στις χαρές, στους γάμους και στις σχολές, αλλά και σε στιγμές λύπης και αποχωρισμού, ο Ρουμλουκιώτικος λαός ξέρει να περνά τα συναισθήματά του μέσα από το τραγούδι δίνοντας στη μελωδία την υφή του ψυχισμού του. Σημαντικά γεγονότα, στίγματα της καθημερινότητας, ηρωικά πρόσωπα και ρέκτες του τόπου, ξεπερνούν τα όρια του βιολογικού χρόνου και μέσα από τη μουσική και τον στίχο φτάνουν από γενιά σε γενιά ως τις μέρες μας.

Σε χορευτικό επίπεδο, η συνολική μουσική ταυτότητα του Ρουμλουκιού σε συνδυασμό με το μεγαλοπρεπές της φορεσιάς, στην οποία κυριαρχούν τα «μελανά» (σκουρόχρωμα) ενδύματα και το κλέος του «κατσουλίου» (γυναικείος κεφαλόδεσμος), αποτυπώνεται πλήρως η κουλτούρα του Ρουμλουκιώτικου πολιτισμού. Ο Λ.Ο.Ν.Α.Π. που δραστηριοποιείται πάνω από τριάντα χρόνια στο χώρο της παράδοσης, στοχεύει στην απόλυτα αυθεντική καταγραφή του μουσικού πολιτισμού της περιοχής. (Λ.Ο.Ν.Α.Π., 2019).

Κεφάλαιο 8°

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, θα ήθελα να διατυπώσω μερικές γενικές διαπιστώσεις, απόρροια της προσωπικής μου εμπειρίας από την έρευνα και τις συντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Με δεδομένη την ύπαρξη μεγάλου εύρους ηθών, εθίμων και παραστατικών δρώμενων στην περιοχή του Ρουμλουκιού, αποτέλεσε πρόκληση και κίνητρο η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού με απώτερο στόχο το ρόλο που διαδραματίζει στους διάφορους τομείς της ζωής των ανθρώπων που τον δημιούργησαν, αλλά και σε αυτούς που τον συνεχίζουν. Κατά συνέπεια, κατεβλήθη προσπάθεια μέσα από την εκπόνηση της έρευνας να εντοπιστούν οι ρίζες τους στο χρόνο, η εξέλιξη τους και φυσικά οι συνέπειες που έχει η αναβίωση τους στις κοινότητες των ανθρώπων που με κόπο τα διοργανώνουν, καθώς και το αντίκρισμα που μπορεί να έχει αυτή σε σχέση με την οικονομική ή ακόμη και τουριστική ανάπτυξη του τόπου τους.

Για να μελετήσω και να κατανοήσω σε βάθος την υπό μελέτη περιοχή του Ρουμλουκιού, με δεδομένες τις δυσκολίες λόγω της πανδημίας, η αφιέρωση επαρκούς χρόνου καθώς και η επαφή με ντόπιους ανθρώπους της περιοχής ήταν αρωγοί στην έρευνά μου. Οι τηλεφωνικές και διαδικτυακές συνομιλίες – συνεντεύξεις που πραγματοποίησα, με βοήθησαν να αντιληφθώ καλύτερα την ταυτότητα του τόπου αλλά και να γνωρίσω ενδιαφέροντα και αξιόλογα άτομα. Είχα την ευκαιρία να ακούσω, αρκετά από τα στοιχεία του πολιτισμού και των παραδόσεων της ευρύτερης περιοχής, τα οποία και διασταύρωσα με ήδη προϋπάρχουσες βιβλιογραφικές πηγές. Επίσης, μέσα από τις αφηγήσεις κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, ένιωσα πώς πραγματικά βίωναν τη ζωή τους στα παλιότερα χρόνια αλλά και πώς έχουν αλλάξει τα δεδομένα στη σημερινή εποχή.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τα Ρουγκάτσια ως ένα από τα κύρια έθιμα στην περιοχή του Ρουμλουκιού, όπου στόχος πλέον είναι η συγκέντρωση χρημάτων για την ενίσχυση του εκάστοτε συλλόγου, καταγράφηκαν οι αλλαγές στην διαδικασία τέλεσής του σε σχέση με το παρελθόν και πραγματοποιήθηκε εκτενής περιγραφή για όλα τα στάδια της αναβίωσης του εν λόγω εθίμου. Παράλληλα, παρατηρούμε στους συμμετέχοντες, από όποια θέση και να βρίσκονται, την ψυχική ανάταση, τη συγκίνηση, το δέος και τη χαρά που τους διακατέχει κάθε φορά που το διοργανώνουν. Άλλωστε, οι παλιότεροι το κουβαλούν σαν βίωμα, σαν εμπειρία που αποτελεί μέρος της ίδιας τους της ύπαρξης, ενώ οι νεότεροι δημιουργούν συναισθηματικούς δεσμούς, όπως γίνεται φανερό από τις συνεντεύξεις με το χοροδιδάσκαλο και τον πρόεδρο του Ομίλου «Το Ρουμλούκι», ώστε να το νοιώσουν έτσι, έστω και μέσα από τον τρόπο που αυτό αναβιώνει, σε συνδυασμό με τις αφηγήσεις των μεγαλύτερων. Ακόμη, θεωρούν πως θα έπρεπε με κάποιο τρόπο να ενισχυθεί η στήριξη τους από τις αρμόδιες τοπικές αρχές, όπως γίνεται σε άλλες πόλεις, χωρίς ωστόσο να τους πτοεί το συγκεκριμένο γεγονός. Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρατηρείται σταθερή αύξηση των ανθρώπων που γνώρισαν, αγάλιασαν και συμμετέχουν στο έθιμο αυτό, στοιχείο που είναι άκρως ενθαρρυντικό για τη συνέχισή του.

Επιπλέον, μέσα από τις συνεντεύξεις γίνεται φανερό πως υπάρχει ενδιαφέρον για την παρακολούθηση και συμμετοχή και σε άλλα έθιμα και δρώμενα της περιοχής. Η παρατήρηση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι όλων των ηλικιών γίνονται ενεργά μέλη στο Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι» και γενικότερα, στους πολιτιστικούς συλλόγους της ευρύτερης περιοχής. Ειδικότερα, παρατηρείται αύξηση της συμμετοχής των νέων ατόμων στα πολιτιστικά και λαογραφικά δρώμενα μέσω της δράσης των πολιτιστικών συλλόγων, γεγονός που χαρακτηρίζεται ενθαρρυντικό για τη διατήρηση και μετάδοση των εθίμων και της προφορικότητας από γενιά σε γενιά.

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, δημιουργείται η ανάγκη περαιτέρω έρευνας σε σχέση με όλες τις εκφάνσεις των διάφορων εθίμων και δρώμενων που τελούνται στην περιοχή. Συγκεκριμένα, λαμβάνοντας ως παράδειγμα ορισμένα από τα κύρια Ρουμλουκιώτικα έθιμα όπως τα «Ρουγκάτσια»,

τις «Λαζαρίνες» και το «Ρουμλουκιώτικο Γάμο», υπάρχουν αρκετές παραλλαγές κατά την τέλεσή τους, που μόνο η βιβλιογραφική αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με αυτές αποτελεί ένα δύσκολο και χρονοβόρο έργο, που θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο κάποιας άλλης διπλωματικής εργασίας. Η θέση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός της μεγάλης έκτασης της περιοχής του Ρουμλουκιού και της ύπαρξης πολυάριθμων χωριών και επιμέρους μικρότερων γεωγραφικών ενοτήτων, όπως αναφέρθηκε και στο 2^ο κεφάλαιο, μεταξύ των οποίων παρατηρούνται παραλλαγές και διαφοροποιήσεις σε ήθη και έθιμα κατά την τέλεσή τους.

Τέλος, η επίσκεψη του εκάστοτε ερευνητή σε διάφορους λαογραφικούς συλλόγους της περιοχής στο πλαίσιο της επιτόπιας έρευνας και η καταγραφή των στοιχείων λειτουργίας και της ιστορικής τους διαδρομής, θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο περαιτέρω έρευνας, με σκοπό την ουσιαστική ανάδειξη της δράσης τους αλλά και τη σύγκρισή τους μέσα από τις αντίστοιχες ομοιότητες και διαφορές που απορρέουν από τη συγκεκριμένη διαδικασία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Ερωτηματολόγιο

1. Συζήτηση για τα ιστορικά στοιχεία του συλλόγου και αν υπάρχουν παλιότερα μέλη από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας ώστε να μου πουν και αυτοί με τη σειρά τους για το σύλλογο.
2. Πόσα μέλη απαριθμεί ο σύλλογος, τι είδους χοροί διδάσκονται (ρεπερτόριο, προέλευση, περιοχές) και αν υπάρχουν τμήματα διαρθρωμένα ανάλογα με το επίπεδο και την ηλικία των χορευτών (π.χ. αρχαρίων, προχωρημένων, τμήμα επιδείξεων).
3. Πληροφορίες για τη στέγαση και τις εγκαταστάσεις του συλλόγου και πως αυτό επηρεάζει τις δραστηριότητές και τη λειτουργία του (π.χ. διαφορά αν ο σύλλογος στεγαζόταν σε κάποιο άλλο μέρος ή χωριό της περιοχής του Ρουμλουκίου και όχι στην Αλεξάνδρεια).
4. Δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχει ο σύλλογος (εκδηλώσεις, φεστιβάλ, ήθη και έθιμα, τηλεοπτικές εμφανίσεις) και που στοχεύουν οι τυχόν καταγραφές εθίμων που έχουν γίνει.
5. Ποιους αφορά ο σύλλογος και αν απευθύνεται σε όλους τους κατοίκους της περιοχής ή προσαρμόζεται στο επίπεδο ρεπερτορίου ανάλογα με τα άτομα που έχει.
6. Τι υπάρχει εθνοτικά μέσα στην Αλεξάνδρεια (π.χ. Πόντιοι, Σαρακατσάνοι, Θρακιώτες κλπ.) και ποιος είναι ο τρόπος ζωής των ομάδων αυτών;
7. Υπάρχει κάποιο αρχείο στο σύλλογο; (οπτικοακουστικό, έντυπο, έκθεση οργάνων ή φορεσιές).
8. Υπάρχουν μέλη του συλλόγου που πέρα από τη χορευτική τους δράση τραγουδούν;
9. Ερώτηση για την προσωπική εμπειρία και διαδρομή του ατόμου που θα πάρω συνέντευξη. Η πορεία του κατά την ενασχόλησή του με την παράδοση, συμμετοχή σε δρώμενα, κλπ.
10. Τι σημαίνει για το άτομο αυτό ο σύλλογος; Πιστεύει ότι η ενασχόληση με τα κοινά άλλαξε την πρότερη σχέση του με την παράδοση και τι είδους αλλαγή ήταν αυτή που συντελέστηκε; (Ποιά ήταν δηλαδή η σχέση τους με την παράδοση και ποιά είναι τώρα – ομοιότητες και διαφορές, π.χ. προσεγγίζουν πιο ουσιαστικά την παράδοση;)
11. Πόσο πιστεύει το μέλος του συλλόγου (χοροδιδάσκαλος, πρόεδρος) ότι έχει περάσει και μεταλαμπαδεύσει τη γνώση του για την παράδοση, στο σύλλογο και στα μέλη του;
12. Η λειτουργία και η δομή του συλλόγου, βάζει σε κάποιο συγκεκριμένο πλαίσιο τη σχέση του ατόμου (μέλος, χοροδιδάσκαλος, κλπ) με την παράδοση;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Συνεντεύξεις

Εισαγωγή

Η συνέντευξη ως μέθοδος έρευνας επιτρέπει την άντληση πληροφοριών για ένα θέμα δίνοντας έμφαση στην εμβάθυνση και λεπτομερή ανάλυση του και μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, ατομικές συνεντεύξεις, πρόσωπο με πρόσωπο ή ομαδικές, δομημένες, ημι-δομημένες ή ελεύθερες (Δουλκέρη 2015, σ. 40-41). Έτσι, με γνώμονα την πληρέστερη κάλυψη των υπό διερεύνηση ζητημάτων ξεκίνησε η προετοιμασία για την διεξαγωγή των ποιοτικών συνεντεύξεων, στάδιο στο οποίο αφιερώθηκε αρκετός χρόνος, προκειμένου να συγκεντρωθούν πληροφορίες που θα μπορούσαν να μελετηθούν και να αναλυθούν παρέχοντας ουσιαστικές γνώσεις επί του θέματος.

Από την αρχή της διαδικασίας, το εγχείρημα ήταν δύσκολο λόγω των πρωτόγνωρων συνθηκών που έχουν διαμορφωθεί σε παγκόσμιο επίπεδο εξαιτίας της πανδημίας του COVID – 19. Ωστόσο, με δεδομένες τις τρέχουσες συνθήκες, το τελικό αποτέλεσμα κρίνεται ικανοποιητικό και εξαιρετικά χρήσιμο για την πορεία της παρούσας έρευνας. Αρχικά, καθορίστηκε σαν προτιμώμενος χρόνος διενέργειας των συνεντεύξεων η περίοδος από τα μέσα Φεβρουαρίου έως τα μέσα Μαρτίου 2021, έτσι ώστε να ολοκληρωθεί η μελέτη της βιβλιογραφίας και επιπλέον, η σύνταξη του ερωτηματολογίου το οποίο δεν ακολουθήθηκε με αυστηρότητα στις συνεντεύξεις προκειμένου να υλοποιηθεί μια πιο ελεύθερη συζήτηση που θα επέτρεπε τη βιοματική και αφηγηματική προσέγγιση.

Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν τέσσερις ξεχωριστές συνεντεύξεις με πέντε διαφορετικά πρόσωπα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι λόγω του γεγονότος ότι κατά την πρώτη τηλεφωνική συνέντευξη η κυρία Π.Ε δεν επιθυμούσε τη κοινοποίηση των στοιχείων της και κατά συνέπεια την καταγραφή της περίληψης των θεμάτων που συζητήθηκαν, συμπεριλήφθηκαν αποκλειστικά και μόνο ορισμένα επιμέρους μικρά αποσπάσματα από τις αναφορές που έγιναν κατά την τηλεφωνική επικοινωνία – συνέντευξη.

Λόγω των συνθηκών που βιώνουμε και αναφέρθηκαν παραπάνω, οι τρεις από αυτές τις συνεντεύξεις ήταν τηλεφωνικές ενώ η αρχική πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά στο περιβάλλον του λογισμικού «zoom» και έχει ομαδικό χαρακτήρα μια και τα πρόσωπα που συμμετείχαν ήταν δύο. Είναι γεγονός πως σε αυτή τη διαδικασία, ειδικότερα σε περιπτώσεις που υπάρχουν περισσότερα από δύο άτομα, ο ερευνητής καλείται να συντονίσει την συζήτηση προσπαθώντας να αναδειχθούν οι απόψεις όλων των συμμετεχόντων χωρίς να επικαλύπτει ή να διακόπτει ο ένας τον άλλον, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να κατευθύνει τη συζήτηση για να θιχτούν και να απαντηθούν τα ερευνητικά του ερωτήματα, σεβόμενος τα όσα θέλουν να μοιραστούν μαζί του οι παρευρισκόμενοι. Ακόμη, η απομαγνητοφώνηση μιας ομάδας εστίασης είναι πιο περίπλοκη και χρονοβόρα σε σχέση με τις ατομικές συνεντεύξεις. (Seidman, 2006, σ. 43-45).

Οι Συνεντεύξεις

Δ) Συνέντευξη με τον κ. Ματόπουλο Διονύσιο και τον κ. Σαμαρά Δημήτριο

Στη διαδικτυακή συνέντευξη, που αποτελεί και την πρώτη από αυτές που πραγματοποιήθηκαν, έλαβαν μέρος ο επί σειρά ετών και επίτιμος πρόεδρος του Λαογραφικού Ομίλου «Το Ρουμλούκι» κ. Ματόπουλος Διονύσιος (στο εξής Δ.Μ) και ο χοροδιδάσκαλος του Ομίλου κ. Σαμαράς Δημήτριος (στο εξής Δ.Σ). Αξίζει να σημειωθεί, πως ανεξάρτητα από τη θέση που έχουν τώρα στον σύλλογο, αμφότεροι ξεκίνησαν σαν απλοί χορευτές και μέλη του από μικρή ηλικία, επομένως οι απαντήσεις που μας έδωσαν είναι πολύπλευρες και ιδιαίτερες, αφού μιλούν έχοντας εμπειρία όχι μόνο ως διοργανωτές ή χορευτές ή ακόμη και από τη θέση του κοινού, αλλά συνολικά.

Αρχικά, μετά από την καταγραφή των προσωπικών στοιχείων των παρόντων και της ιδιότητάς τους, ζητήθηκαν κάποιες γενικές πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή, τη λειτουργία και το δυναμικό του Ομίλου, στον οποίο μάθαμε ότι υπάρχουν περίπου 400 ενεργά μέλη σε ηλικίες από 4 έως περίπου 70 χρονών και προέρχονται κυρίως από την Αλεξάνδρεια και την ευρύτερη περιοχή του Ρουμλουκιού. Με βάση τα λεγόμενα του χοροδιδάσκαλου Δ.Σ, στον Όμιλο λειτουργούν σήμερα 6 τμήματα για όλες τις ηλικίες ξεκινώντας από το νηπιακό τμήμα (5-8 ετών), το παιδικό τμήμα (9-13 ετών), το εφηβικό τμήμα (14-17 ετών), τα τμήματα ενηλίκων τα οποία χωρίζονται με τη σειρά τους στο τμήμα αρχαρίων, των προχωρημένων και στο τμήμα των παραστάσεων. Όπως προσθέτει στη συνέχεια ο Δ.Σ, διδάσκονται χοροί από όλες τις περιοχές της Ελλάδας με έμφαση στους χορούς της περιοχής του Ρουμλουκιού. Επίσης, λόγω των εγκαταστάσεων του Ομίλου που προσφέρουν άνεση, οι συνομιλητές συμφώνησαν στον όρο «στέκι» για το σύλλογο, μια και πολύς κόσμος έρχεται για να συναντηθεί και να συζητήσει στο πλαίσιο της παρέας. Στη συνέχεια, ο Δ.Μ επισημαίνει ότι κατά την επαναδραστηριοποίηση του Ομίλου το 1988, τα κτίρια νοικιάζονταν αρχικά μέχρι το 1990, όπου ο σύλλογος αγόρασε οικόπεδο για να στεγάσει στο κτίριο πολλαπλών χρήσεων τα γραφεία, τις αίθουσες χοροδιδασκαλίας και εκδηλώσεων, την ιματιοθήκη καθώς και ένας χώρος που προορίζεται να στεγάσει το λαογραφικό μουσείο της περιοχής σε μελλοντικό πλάνο. Αναφορικά με την ερώτηση αν θα υπήρχε κάποια διαφορά στην ευρύτερη λειτουργία του συλλόγου στο υποθετικό σενάριο ότι δεν είχε έδρα την Αλεξάνδρεια αλλά στεγαζόταν σε κάποιο άλλο χωριό της περιοχής, η απάντηση του Δ.Σ ήταν σαφής. Πιο συγκεκριμένα, λόγω του γεγονότος ότι ο ίδιος είναι χοροδιδάσκαλος και σε συλλόγους που βρίσκονται σε χωριά, ανέφερε ότι οι δυνατότητες είναι πιο περιορισμένες εξαιτίας κυρίως και του δυναμικού των μελών. Παράλληλα, η Αλεξάνδρεια σαν πόλη, έχει τη δυναμική να υποστηρίζει σε μεγάλο βαθμό πολιτιστικά δρώμενα έχοντας τον χαρακτήρα του κέντρου αναφοράς όπου βρίσκονται οι υπηρεσίες, η έδρα του Δήμου, κλπ. Ακόμη, η πρόσβαση στο σύλλογο είναι πιο εύκολο λόγω και των συγκοινωνιών στην πόλη της Αλεξάνδρειας.

Αναφορικά με τις εκδηλώσεις και τα φεστιβάλ στα οποία ο Όμιλος συμμετέχει ή διοργανώνει, πραγματοποιείται εκ νέου αναφορά στις εγκαταστάσεις του συλλόγου μια και αυτές δίνουν τη δυνατότητα για τη διοργάνωση δρώμενων και εκδηλώσεων λόγω της άνεσης που παρέχουν. Κεντρική εκδήλωση αποτελεί η εορτή του Αγίου Αλεξάνδρου που γιορτάζει η εκκλησία της περιοχής και πραγματοποιούνται χορευτικές εκδηλώσεις με τη συμμετοχή συλλόγων και συγκροτημάτων από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Διοργανώνεται σε ετήσια βάση από τον Όμιλο και πολλές φορές έχει το χαρακτήρα 2ήμερου φεστιβάλ. Επίσης, ο Όμιλος αναβιώνει τα Ρουγκάτσια και τις Λαζαρίνες, δύο βασικά έθιμα όπως επισημαίνει ο Δ.Σ. Κατά διαστήματα, ο Όμιλος συμμετέχει σε γενικό πλαίσιο σε εκδηλώσεις και φεστιβάλ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, όπως επίσης δίνει το παρόν και σε πολιτιστικά ανταμώματα συλλόγων. Εντούτοις, όπως αναφέρει στη συνέχεια παίρνοντας το λόγο ο Δ.Μ, όλες αυτές οι εκδηλώσεις και δρώμενα έχουν σταματήσει το τελευταίο διάστημα λόγω της πανδημίας. Ολοκληρώνοντας την αναφορά στα δρώμενα, ο Όμιλος διοργανώνει την Γουρουνοχαρά στο τέλος κάθε Δεκέμβρη (26-27 Δεκεμβρίου), η οποία έχει τον χαρακτήρα γλεντιού με χορούς, ζουρνάδες και νταούλια, πέρα από την κατανάλωση φαγητού και ποτού (κυρίως κρασιού της περιοχής).

Για όλες αυτές τις σημαντικές στιγμές, υπάρχει πλούσιο αρχείο στο σύλλογο το οποίο προέρχεται από την ανιδιοτελή συνεισφορά, όπως υπογραμμίζει ο Δ.Μ, των μελών αλλά και των ανθρώπων που λαμβάνουν μέρος στα δρώμενα και στα έθιμα. Πέρα από τα cd και τα dvd, ο σύλλογος έχει εκδόσει και το «Ανθολόγιον Ρουμλουκιού», βιβλίο που αποτελεί το σταχυολόγημα της μουσικής παράδοσης του τόπου που συνοδεύεται από cd που περιέχουν τραγούδια της περιοχής. Παράλληλα, το ετήσιο ημερολόγιο που εκδίδει ο Όμιλος, έχει συλλεκτικό χαρακτήρα εδώ και πολλά χρόνια λόγω του γεγονότος ότι έχει τη μορφή και τον όγκο ενός βιβλίου, ξεφεύγοντας με τον τρόπο αυτό από τη δομή ενός απλού ετήσιου ημερολογίου. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Δ.Μ και του Δ.Σ, κάθε χρόνο το ημερολόγιο του συλλόγου είναι αφιερωμένο σε ένα ειδικό λαογραφικό ζήτημα όπως για παράδειγμα στη γυναικεία Ρουμλουκιώτικη φορεσιά, στην ανδρική φορεσιά, στην αναβίωση του Ρουμλουκιώτικου Γάμου, στα Ρουγκάτσια, κλπ. Ακόμη, υπάρχει πλούσια ιματιοθήκη στις

εγκαταστάσεις του συλλόγου και κατά καιρούς πραγματοποιούνται εκθέσεις με διαφορετικό θεματικό χαρακτήρα όπως για παράδειγμα έκθεση υφαντικής και φωτογραφική έκθεση.

Σχετικά με την εθνοτική περιγραφή, μέσα στην Αλεξάνδρεια πληροφορούμαστε από το Δ.Μ ότι πέρα από τους ντόπιους υπάρχουν Πόντιοι, Σαρακατσάνοι, Θρακιώτες και γενικά μεγάλη ποικιλία σε εθνοτικές ομάδες κάτι που όπως επισημαίνει και ο Δ.Σ, παρατηρείται πλέον σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Επιπρόσθετα, σε αντίθεση με παλαιότερες εποχές, δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στον τρόπο ζωής των ομάδων αυτών λόγω της ευρύτερης ομοιοποίησης του πληθυσμού αλλά και της κοινής παρουσίας και συνεργασίας σε πολιτιστικές εκδηλώσεις και δρώμενα.

Όσον αφορά στο ζήτημα των τραγουδιών, ο Δ.Σ μας πληροφορεί ότι διδάσκονται στο σύλλογο Ρουμλουκιώτικα και όχι μόνο τραγούδια. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι και ο ίδιος προσωπικά ασχολείται με το τραγούδι και έχει κάνει σχετικές καταγραφές κυρίως για τα τραγούδια του Ρουμλουκιού, αφιερώνει χρόνο στα μαθήματα χοροδιδασκαλίας για την εκμάθηση των τραγουδιών της περιοχής. Παράλληλα, μας αναφέρει ότι το ζήτημα του τραγουδιστικού ρεπερτορίου είναι πολύ σημαντικό και για το έθιμο των Λαζαρίνων, μια και δεν υπάρχουν μουσικά όργανα που να συνοδεύουν. Συνεπώς, όλο το βάρος και η σημασία μετατοπίζεται στον παράγοντα τραγούδι. Το γεγονός αυτό καθίσταται πιο δύσκολο αν αναλογιστούμε ότι πέρα από το τραγούδι, πραγματοποιείται ταυτόχρονα χορός και περπάτημα και όπως τονίζει στη συνέχεια ο Δ.Σ, είναι πιο δύσκολο να ακουστεί κανείς σε μια πόλη όπως η Αλεξάνδρεια, σε αντίθεση με ένα πιο μικρό τόπο όπως το χωριό. Όπως προσθέτει στη συνέχεια ο Δ.Μ, οι πρόγονοί τους και εν γένει ο κόσμος, κατά τις παλαιότερες εποχές τραγουδούσε πολύ συχνά σε διάφορες περιστάσεις της καθημερινής ζωής, χωρίς τις περισσότερες φορές να υπάρχει συνοδεία μουσικών οργάνων. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι πολλά γλέντια πραγματοποιούνταν αποκλειστικά με τραγούδι χωρίς την ύπαρξη χαρακτηριστικών οργάνων της περιοχής όπως ο ζουρνάς και το νταούλι.

Στη συνέχεια, οι συνομιλητές μου ερωτήθηκαν για το κατά πόσο η ενασχόλησή τους με την παράδοση και η συμμετοχή τους σε πολιτιστικά δρώμενα και συλλόγους άλλαξε την πρότερη σχέση τους με την παράδοση και ποιές ήταν ορισμένες αλλαγές τις οποίες οι ίδιοι αντιλήφθηκαν ότι έχουν συντελεστεί σε ατομικό επίπεδο. Λαμβάνοντας πρώτος τον λόγο, ο Δ.Σ στάθηκε αρχικά στην επαφή του με πολύ κόσμο από όλες τις ηλικίες, με διαφορετικές απόψεις και νοοτροπία, κάτι που διευρύνει τους ορίζοντες του ατόμου σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Όπως προσθέτει στη συνέχεια, η γνωριμία και επαφή με πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους με αφορμή την παράδοση και η κοινή αγάπη για τα ιδανικά που πρεσβεύει, δίνει στο άτομο τη χαρά της συμμετοχής στα κοινά αλλά και της επαφής με άτομα που έχουν κοινά και όχι μόνο ενδιαφέροντα. Έτσι, μέσω της προσφοράς και της αλληλεπίδρασης, το άτομο διευρύνει τους ορίζοντές του, εδραιώνει το κοινωνικό του προφίλ και γίνεται ακόμη πιο δημιουργικό και παραγωγικό. Όλα όσα αναφέρει ο Δ.Σ βρίσκουν σύμφωνο και τον Δ.Μ ο οποίος στη συνέχεια μας αναφέρει, πώς από ένα τηλεφώνημα του τότε προέδρου του Ομίλου, άρχισε η προσωπική του επαφή με την παράδοση. Όπως χαρακτηριστικά εξιστορεί ο Δ.Μ, αρχικά κλήθηκε να βοηθήσει τον Όμιλο για την αναβίωση των Ρουγκατσιών λόγω του γεγονότος ότι ο ίδιος είχε εμπειρία από κάποιους χορούς του εν λόγω δρώμενου. Στο επόμενο διάστημα, η «φλόγα» που είχε μέσα του για την παράδοση όπως περιγράφει ο Δ.Μ, αναζωπυρώθηκε με αποτέλεσμα να αφήσει και ο ίδιος την προσωπική του πινελιά στην πορεία του στο σύλλογο, αρχικά ως μέλος και στη συνέχεια ως πρόεδρος. Επισημαίνει δε, ότι η ενασχόλησή του με την παράδοση τού έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσει πολλούς ανθρώπους και να έρθει σε επαφή με πολυάριθμους συλλόγους από την Ελλάδα και το εξωτερικό, γεγονός που τον εμπλούτισε με εικόνες, αναμνήσεις και συναισθήματα. Ακόμη, τονίζει το γεγονός των δυνατών διαπροσωπικών σχέσεων μέσα από φιλίες καρδιάς που έχουν αναπτυχθεί, με έντονο το συναίσθημα του ανιδιοτελούς ενδιαφέροντος για το συνάνθρωπο.

Στο πλαίσιο της μεταλαμπάδευσης της γνώσης του για την παράδοση προς στα μέλη του συλλόγου, ο Δ.Σ επισημαίνει αρχικά ότι τα τελευταία χρόνια υφίσταται επιστροφή των νέων στο χώρο της παράδοσης μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους σε πολιτιστικούς συλλόγους ανά την Ελλάδα. Το γεγονός αυτό ενισχύεται και από την παρατήρηση ότι στα γλέντια γάμων και γενικότερα στα παραδοσιακά γλέντια, οι νέοι χορεύουν και διασκεδάζουν με την παραδοσιακή μουσική, κάτι που τα

παλαιότερα χρόνια δεν ήταν τόσο εμφανές. Παράλληλα, πολλοί νέοι επιδιώκουν πλέον παραδοσιακούς γάμους στο κομμάτι της μουσικής αλλά και της τέλεσης των αντίστοιχων εθίμων για το γάμο στην εκάστοτε περιοχή. Συμπερασματικά, λόγω της ανταπόκρισης που μας περιγράφει ο Δ.Σ, κρίνει το έργο του πετυχημένο και αντλεί ακόμη περισσότερη ενέργεια για τη συνέχεια.

II) Συνέντευξη με τον κ. Γιοβανόπουλο Γεώργιο

Η τηλεφωνική αυτή συνέντευξη, πραγματοποιήθηκε χάρη στα μέλη του Ομίλου του «Ρουμλούκι», που με έφεραν σε επαφή με τον κύριο Γιοβανόπουλο Γεώργιο (στο εξής Γ.Γ), ηλικίας 80 χρονών, παλιό μέλος του Ομίλου και συνταξιούχο αγρότη, ώστε να μας δώσει την εικόνα που έχει χαραχτεί στη μνήμη του από την εμπειρία του ως Ρουγκατσιάρης περίπου 60 χρόνια πριν. Η συνέντευξη αυτή, για ευνόητους λόγους, δεν ακολούθησε αυστηρά το ερωτηματολόγιο που είχε συνταχθεί για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, καθώς από σεβασμό ακολουθήθηκε η ροή του λόγου και της σκέψης του ανθρώπου αυτού, που με μεγάλη ευχαρίστηση και υπερηφάνεια μας διηγήθηκε, όσα θυμόταν από την εποχή εκείνη. Παράλληλα, ύστερα από προτροπή του χοροδιδασκάλου του συλλόγου, αποφασίστηκε να εμβαθύνουμε αποκλειστικά στο έθιμο των Ρουγκατσιών κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, λόγω του γεγονότος ότι ο κ. Γ.Γ συμμετείχε επί σειρά ετών στην τέλεση του εθίμου και θα μπορούσε να μας διηγηθεί με λεπτομέρεια και σαφήνεια τα γεγονότα που διαδραματιζόνταν τις ημέρες των Ρουγκατσιών.

Ο κ. Γ.Γ, αφού ρωτήθηκε, μας πληροφόρησε πως ξεκίνησε να χορεύει στα Ρουγκάτσια στην ηλικία των 16-18 χρόνων, με αφορμή το γεγονός πως ο πατέρας του υπήρξε Ρουγκατσιάρης και τις διηγήσεις που άκουγε από τον ίδιο. Θυμάται πως τότε, το έθιμο γινόταν από παρέες, καθώς δεν υπήρχαν σύλλογοι και κρατούσε όλες τις μέρες του Δωδεκαήμερου, κατά τη διάρκεια του οποίου μετακινούνταν στα διάφορα χωριά – και κάποιες φορές σε πόλεις, όπως η Έδεσσα - πάνω σε μία πλατφόρμα από τρακτέρ. Όπως χαρακτηριστικά λέει, τότε δεν τους σταματούσαν οι παγωνιές, δεν φοβόντουσαν μήπως αρρωστήσουν, καθώς το αγαπούσαν, είχαν μεράκι και έπρεπε να μαζέψουν απ' το κάθε σπίτι που πήγαιναν «κούτλες» με καλαμπόκι, σιτάρι ή βαμβάκι, ώστε η επιτροπή της Εκκλησίας να τα δώσει σε εμπόρους και να μαζέψει χρήματα για ιερό σκοπό.

Στη συνέχεια μας πληροφορεί, πως αρχικά μαζεύονταν περίπου δεκαπέντε άτομα και μετά από 2-3 πρόβες, υπό την καθοδήγηση των παλιότερων Ρουγκατσιάρηδων, αναχωρούσαν για κάποιο χωριό ή πόλη, που είχε ήδη αποφασιστεί από την επιτροπή, σημειώνοντας πως ήταν καλύτερα να χορεύουν σε μια πόλη που είχε δρόμους και όχι χωματόδρομους με λακκούβες, όπου γίνονταν μούσκεμα. Ο ίδιος αναφέρεται ακόμη, στην έκπληξη που του προξενούσε η φιλοξενία των νοικοκύρηδων στα σπίτια, όπου διανυκτέρευαν ανά δυάδες, όταν βρίσκονταν σε κάποιο χωριό, το πώς φρόντιζαν για το πρωινό τους, αλλά και για να βρουν καθαρά και στεγνά τα ρούχα τους από τη μία μέρα στην άλλη, παρά το γεγονός ότι διέθεταν μόνο σόμπες.

Ουσιαστική είναι και η περιγραφή των συναισθημάτων που οδηγούσαν τους νέους της εποχής εκείνης να συμμετάσχουν στο έθιμο. Εκτός από το γεγονός πως ήταν ένας τρόπος ψυχαγωγίας και γλεντιού για τους νέους, που δεν είχαν και πολλές διεξόδους, ένιωθαν πως υπηρετούσαν έναν ιερό σκοπό. Η πίστη τους στο Θεό και τους Αγίους, - όπως λέει χαρακτηριστικά ο κ. Γ.Γ «λέγαμε αν κάναμε ένα καλό, ο Θεός θα μας το ανταποδώσει» - και η διαδικασία της προσφοράς ήταν τα μεγαλύτερα κίνητρα για τη συμμετοχή τους. Τέλος, σημειώνει ότι χαίρεται ιδιαίτερα που το έθιμο συνεχίζεται έως τις μέρες μας και έχοντας φτάσει ογδόντα χρόνων, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «η καρδιά του πηδάει, αλλά τα πόδια δε συνοδεύουν».

III) Συνέντευξη με τον κ. Βαφόπουλο Αριστείδη

Στην τελευταία χρονικά τηλεφωνική συνέντευξη, είχαμε τη χαρά να συνομιλήσουμε με τον πρόεδρο του συλλόγου «Το Ρουμλούκι», κύριο Βαφόπουλο Αριστείδη (στο εξής Β.Α), ο οποίος κατάγεται και διαμένει στην Αλεξάνδρεια. Ξεκίνησε ως χορευτής και αργότερα ως υπεύθυνος ιματισμού, ενώ συμμετείχε με τη σειρά του, όχι μόνο ως διοργανωτής, αλλά και ως χορευτής στα Ρουγκάτσια. Όπως παρατηρεί ο κ. Β.Α οι νέοι απομακρύνονται από το σύλλογο για κάποιο χρονικό διάστημα και συνήθως επιστρέφουν μετά τις σπουδές τους. Ωστόσο, παρατηρείται μια αυξημένη διάθεση συμμετοχής από την πλευρά τους όταν πρόκειται να διοργανωθεί το εν λόγω έθιμο, γεγονός που πιθανολογεί ότι οφείλεται στη μουσική και το γλέντι που γίνεται κατά τη διάρκειά του. Με λίγα λόγια ισχυρίζεται ότι κίνητρό τους είναι η διασκέδαση κυρίως, παρά η ιστορική διάσταση του εθίμου και της συνέχισής του, σημεία που προσπαθούν οι μεγαλύτεροι να μεταλαμπαδεύσουν σταδιακά στους νεότερους.

Σύμφωνα με όσα μας αναφέρει ο κ. Β.Α, τα Ρουγκάτσια, όπως και οι Λαζαρίνες είναι ξεκάθαρα έθιμα του Ρουμλουκιού, το πρώτο είναι κατεξοχήν αντρικό και τελείται στο Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων, ενώ το δεύτερο είναι γυναικείο και τελείται κάθε άνοιξη. Τα δύο αυτά έθιμα, όπως παρατηρεί, επιτελούνταν σύμφωνα με μαρτυρίες και ένα είδος άτυπου προξενιού παλιότερα, αφού δινόταν η ευκαιρία να γνωριστούν οι νέοι και ελεύθεροι άντρες με τις ελεύθερες κοπέλες του χωριού κατά τη διανυκτέρευσή τους στα διάφορα σπίτια.

Σχετικά με την ιστορική αναδρομή του εθίμου, η οποία είναι αυτή που γνωρίζουμε μέσα από τις πηγές όπως αναφέρθηκε στο κεφ. 3.2, αξίζει να αναφερθεί η πληροφορία που μας δίνει ο κ. Β.Α, ότι κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, οπότε και το έθιμο πέρασε στους κλέφτες και αρματολούς, προστέθηκαν τα όργανα, προκειμένου να ξεγελάσουν τον μπέη της περιοχής, πως πρόκειται για ένα παλιό έθιμο για να γλεντήσουν, και με αυτόν τον τρόπο, έμπαιναν στα σπίτια, τους κερνούσαν λουκάνικα, τσίπουρο και τους έδιναν κρυφά χρήματα για τον απελευθερωτικό αγώνα. Σήμερα, όπως συμβαίνει σε όλες τις περιοχές, διοργανώνεται ως δρώμενο για να εξασφαλίσει ο εκάστοτε σύλλογος τα έξοδά του (διοργάνωση εκδηλώσεων, δρώμενων, αγορά φορεσιών).

Σε ότι αφορά στη σχέση που μπορεί να έχουν τα Ρουγκάτσια με παρόμοια έθιμα άλλων περιοχών, ο κ. Β.Α τονίζει αρκετές φορές, πως αυτό που τα διαφοροποιεί είναι η ιερότητα που τα χαρακτηρίζει, πράγμα που όπως ισχυρίζεται είναι εμφανές στους χορούς τους αλλά και στη διαδικασία τέλεσής τους. Στη συνέχεια, προσθέτει ότι τα Ρουγκάτσια παίρνουν την ευλογία της εκκλησίας, χορεύουν στο προαύλιό της, προσκυνούν με τα σπαθιά τους ενώ ο κόσμος επιθυμεί να ευλογηθεί και να σταυρωθεί από τα Ρουγκάτσια θεωρώντας ότι είτε ότι θα γίνουν καλά σε περίπτωση προβλήματος υγείας, είτε για να έχουν μια καλή σοδειά το νέο έτος. Αυτό φανερώνουν και οι αρκετές διηγήσεις από επισκέψεις Ρουγκατσιών σε σπίτια ηλικιωμένων Ρουγκατσιάρηδων, που λόγω ηλικίας ή κάποιας ασθένειας δε μπορούν να σηκωθούν, αλλά προσκαλούν με μεγάλη συγκίνηση και χαρά το μπουλούκι στο σπίτι, ώστε να τους σταυρώσουν.

Αξίζει να αναφερθεί η παρατήρηση του κ. Β.Α ότι, το έθιμο των Ρουγκατσιών προσελκύει κόσμο και επισκέπτες στο Ρουμλούκι, από όλες τις περιοχές της χώρας, ακόμη και των Βαλκανίων. Επισημαίνει δε ότι, για να αναπτυχθεί ένα είδος πάγιου τουρισμού γύρω από αυτό απαιτείται η συνεργασία πολλών παραγόντων, όπως των χοροδιδασκάλων, των προέδρων των συλλόγων, ακόμη και των διαφορετικών δήμων, στους οποίους ανήκουν τα χωριά του Ρουμλουκιού, διαδικασία που το καθιστά πολύ δύσκολο. Η γνώμη του για τις δράσεις για ενδεχόμενη αύξηση του τουρισμού μελλοντικά, επικεντρώνεται στις προϋποθέσεις που θα πρέπει να πληρούν αυτές, έτσι ώστε να μην αλλοιωθεί ο χαρακτήρας, η ιερότητα, ο συμβολισμός και η τοπική ιδιαιτερότητά του στο βωμό της εμπορευματοποίησής του.

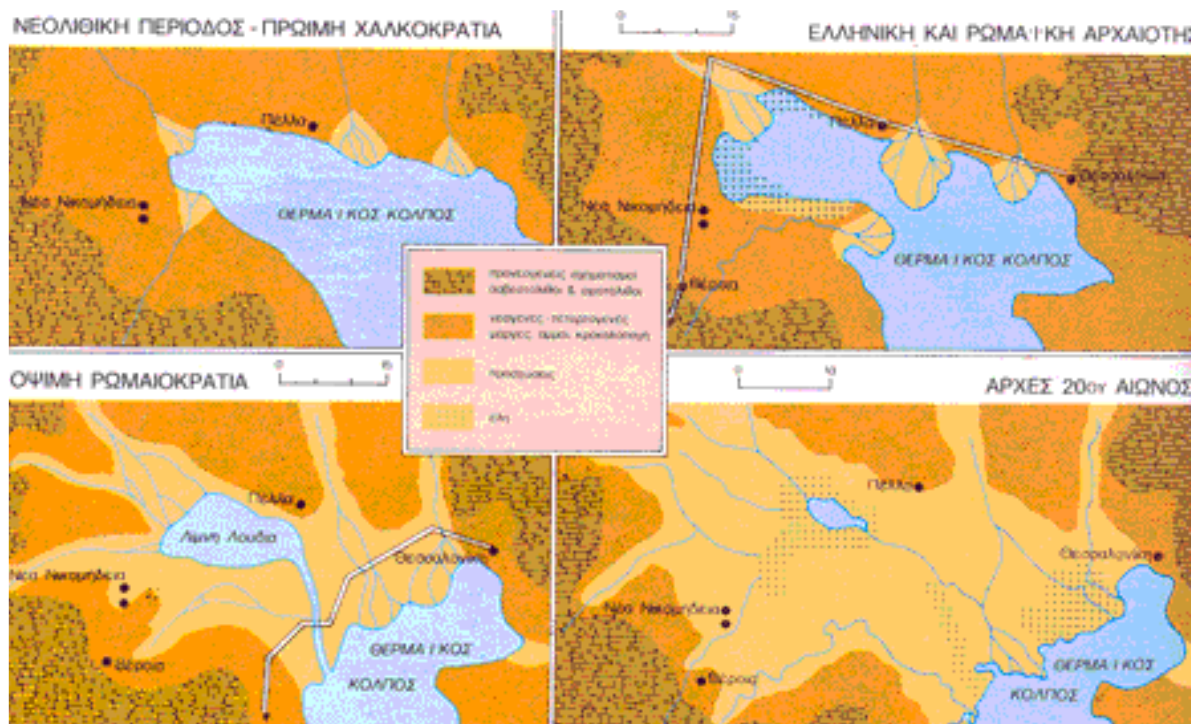
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄

Εικόνες & Φωτογραφικό υλικό

Η Γεωγραφική Περιοχή του Ρουμλουκιού

Γεωγραφικά όρια της περιοχής του Ρουμλουκιού
<https://culture.alexandria.gr/index.php?com=content&id=244>

Μεταβολή του εδάφους ανά τα χρόνια, λόγω των καιρικών φαινομένων
<https://culture.alexandria.gr/index.php?com=content&id=244>

Τα διασημότερα μουσικά όργανα της περιοχής του Ρουμλουκιού

Τα μέρη του ζουρνά

<https://athea.gr/yliko/foto/Alexandria/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki4.pdf>

Νταούλι, Το δεύτερο πιο διάσημο μουσικό παραδοσιακό όργανο Ρουμλούκι
<https://athea.gr/yliko/foto/Alexandria/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki4.pdf>

Η αναβίωση του Ρουμλουκιώτικου Γάμου από το Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι»

Η αναβίωση του Ρουμλουκιώτικου γάμου (1989) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η αναβίωση του Ρουμλουκιώτικου γάμου (1990) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η αναβίωση του Ρουμλουκιώτικου γάμου (1991) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η νύφη στο Ρουμλουκιώτικο γάμο (1991) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η αναβίωση των Ρουγκατσιών από το Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι»

Τα Ρουγκάτσια στο Γιδά (1988) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Τα Ρουγκάτσια στο Γιδά (1989) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Τα Ρουγκάτσια στην Αλεξάνδρεια (2017) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Τα Ρουγκάτσια στο Αλεξάνδρεια (2018) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η Γουρουνογαρά από το Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι»

Το έθιμο της Γουρουνογαράς (2019) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η Γουρουνογαρά στις εγκαταστάσεις του Ομίλου (2019) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η Γιορτή της πίτας από το Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι»

Προετοιμασίες για τη Γιορτή της πίτας (2017) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η Γιορτή της πίτας στις εγκαταστάσεις του Ομίλου (2017) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Οι Λαζαρίνες από το Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι»

Οι Λαζαρίνες στην εκκλησία (2018) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Η προετοιμασία για τις Λαζαρίνες στην εκκλησία (2018) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Έκθεση Υφαντικής Τέχνης από Λαογραφικό Όμιλο «Το Ρουμλούκι»

Έκθεση υφαντικής τέχνης (2014) - (Αρχείο Δημητρίου Σαμαρά)

Έκθεση υφαντικής τέχνης (2014) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Έκθεση υφαντικής τέχνης (2014) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Μουσείο παραδοσιακής Ρουμλουκιώτικης φορεσιάς (2018) - (Παραχώρηση - Λαογραφικός Σύλλογος «Το Ρουμλούκι»)

Βιβλιογραφικές Πηγές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αυδίκος, Ε., Λουτζάκη, Ρ. & Παπακόστας, Χ. (Επιμ.). (2004). *Χορευτικά Ετερόκλητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αυδίκος, Ε. (1994). *Παραδοσιακός χορός και χορευτικοί όμιλοι: Ύφος και έκφραση*. Κόνιτσα: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κόνιτσας.
- Δουλκέρη, Τ. (2015). *Οδηγός Μεθοδολογίας για τις Κοινωνικές Έρευνες*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Θρασυβουλίδης, Ο. (2020). *Οι Λαζαρίνες και η μεταφορά της μουσικής προφορικότητας στο Ρουμλούκι: Έρευνα στη Μελίκη και στο Νεόκαστρο*. (μη δημοσιευμένη διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Κάβουρας, Π. (2010). *Φολκλόρ και Παράδοση: Ζητήματα αναπαράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*. Αθήνα: Νήσος.
- Κυριακίδου – Νέστορος, Α. (2007). *Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας, Κριτική Ανάλυση*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας.
- Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξάνδρειας και Περιχώρων «Το Ρουμλούκι» (2019). *Ανθολόγιον Ρουμλουκιού: Σταχυολόγημα της Παράδοσης του τόπου μας*. Αλεξάνδρεια: Digital Print.
- Λουκάτος, Σ. Δ. (1978). *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μ.Ι.Ε.Τ).
- Λουτζάκη, Ρ. (1985). *Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα: Θέματα μεθοδολογίας και πρακτικής*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Μ. Τριανταφύλλου
- Λουτζάκη, Ρ. (1992). *Οι ελληνικοί χοροί. Κριτική θεώρηση των βιβλίων του παραδοσιακού χορού*. Ναύπλιο: Εθνογραφικά.
- Λουτζάκη, Ρ. (1999). Ο σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας. Στο Λ. Λιάβας (Επιμ.), *Μουσικές της Θράκης – Μία διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος* (σ. 209 – 268). Αθήνα: Οι Φίλοι της Μουσικής.
- Μελίκης, Γ. (1985). *Τα λαογραφικά της Μελίκης* (τόμος Β'). Μελίκη: Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων.
- Μελίκης, Γ. (1987). *Τα λαογραφικά της Μελίκης* (τόμος Δ'). Μελίκη: Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων.
- Μερακλής, Μ. (1986). *Ελληνική Λαογραφία Ήθη και Έθιμα*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μοσχόπουλος, Ι. (1985). *Ρουμλούκι – Ιστορία και Τοπογραφία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press

- Μοσχόπουλος, Ι. (1988). *Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1980-1988*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Ντινόπουλος, Κ. (1997). *Τα τραγούδια του Ρουμλουκιού*. (διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Πανταζόπουλος, Δ. (2001). *Τ' Αντέτια μας: Ήθη και έθιμα από το Ρουμλούκι*. Αλεξάνδρεια: Εκδοτική Αιγινίου.
- Ράφτης, Α. (1992). *Χορός, πολιτισμός και κοινωνία*. Αθήνα: Θέατρο Δόρα Στράτου.
- Σαμαράς, Δ. (2018). *Η γυναικεία φορεσιά στο Ρουμλούκι*. Αλεξάνδρεια: Κέντρο Έρευνας Ρουμλουκιώτης Λαογραφίας & Παράδοσης.
- Στράτου, Δ. (1979). *Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί: Ζωντανός δεσμός με το παρελθόν* (1^η εκδ.). Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Τσατσούλης, Δ. (1997). *Σημειολογικές προσεγγίσεις του θεατρικού φαινομένου: Θεωρία και κριτική ανάλυση της σύγχρονης θεατρικής πρακτικής*. Αθήνα: Δελφίνι.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Barz, G. F., & Cooley, T. J. (1997). *Shadows in the field: New perspectives for fieldwork in ethnomusicology*. New York: Oxford University Press.

Lange, R. (1975). *The nature of dance: An anthropological perspective*. London: Macdonald & Evans.

McCollum J. & Hebert D. (2014). *Theory and Method in Historical Ethnomusicology*. New York & London: Lexington Books.

Nettl, B. (2005). *The Study of Ethnomusicology: Thirty-one Issues and Concepts*. Urbana, IL: University of Illinois Press.

Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research: A guide for Researchers in Education and Social Sciences*. New York: Teachers College Press.

Stobart, H. (2008). *The New (Ethno) musicologies*. Lanham, MD: Scarecrow.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Μοσχόπουλος, Γ. Δ. (2015). *Λαζαρίνες*. Αλεξάνδρεια.

Ανακτήθηκε από: <https://attheo.gr/yliko/foto/Alexandria/Alex/arthra/LAZARINES.pdf>

(Τελευταία προσπέλαση στις 28/4/2021).

Μοσχόπουλος, Γ. Δ. (2015). *Ρουμλούκι, η ιστορία μας*. Αλεξάνδρεια.

Ανακτήθηκε από: <https://culture.alexandria.gr/index.php?lang=gr&com=content&id=244>

(Τελευταία προσπέλαση στις 28/4/2021).

Ντελιόπουλος, Γ. (1996). *Ελληνότοπος*, Αλεξάνδρεια.

(Ανακτήθηκε από <http://medusa.libver.gr/jspui/handle/123456789/4783>

(Τελευταία προσπέλαση 5/5/2021).

Πανταζόπουλος, Δ. (2001). *Ρουμλουκιώτικα Αντίετα*. Αλεξάνδρεια.

<https://attheo.gr/yliko/foto/Alexandria/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki3.pdf>

(Τελευταία προσπέλαση στις 6/3/2021).